

פנינים לשבת

ממעייני היהדות



פרשת "בהר"

י' באייר תשע"ד (10/05/2014)



מוקדש לע.נ. בתנו היקרה

אודליה פינקלר ע"ה

בת זהבה ושמעון תורג'מן יבדלא"ו

נלב"ע ביום שלישי כ"ו סיון תשע"ג

ת.נ.צ.ב.ה

ליקט וערך:
שמעון תורג'מן

תשמונאים	באר-שבע	חיפה	תל אביב	ירושלים	
19:04	19:03	18:57	19:05	18:49	כניסת שבת
20:07	20:05	20:08	20:07	20:05	יציאת השבת

השעות לפי שעות קיץ

תוכן עניינים

<u>מס'</u>	<u>הנושא</u>	<u>עמ'</u>
1 .	פרשת " בהר " – על הפרשה	2
2 .	לקח טוב מהפרשה	6
3 .	דברי חכמה מחכמינו על הפרשה	18
4 .	מיצירתם ומורשתם של רבותינו חכמי ספרד ומרוקו	52
5 .	בין אדם לחבירו, מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית	53
6 .	סיפור ופתגם – עם מוסר השכל	83
7 .	החיים הבריאים	92
8 .	אירועים היסטוריים שקרו בשבוע זה	96
9 .	המקורות מהם לוקטו הפנינים לפרשה ומוספיה	104

1. על הפרשה

1.1. נתונים על הפרשה

פרשת בהר (או בהר סיני) היא פרשת השבוע התשיעית בחומש "ויקרא". היא מתחילה בפרק כ"ה פסוק א' ומסתיימת בפרק כ"ז פסוק ב'. בשנים שאינן מעוברות קוראים את פרשת בהר ביחד עם פרשת בחוקותיי. שם הפרשה "בהר" היא המילה החמישית בה פותחת הפרשה: "וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמור..." בפרשת בהר יש 57 פסוקים.

נתונים סטטיסטיים – מספריים על פרשת " בהר "

מצוות לא תעשה	מצוות עשה	סה"כ מצוות	סה"כ אותיות	סה"כ מילים	סה"כ פסוקים	סה"כ פרקים	סה"כ שורות בס"ת	ומסתיימת ב-		הפרשה מתחילה ב-	
								פסוק	פרק	פסוק	פרק
17	7	24	2,817	737	57	2	99	פסוק	פרק	פסוק	פרק
								ב'	כ"ז	א'	כ"ה
4	6	4	10	10	10	8	10	דירוג פרשת "אחרי מות" בפרשות חומש ויקרא			
8	12	8	50	50	50	49	50	דירוג פרשת "בהר" בפרשות התורה כולה			

1.2. הנושאים בפרשה

הפרשה מפרטת דינים חברתיים וכלכליים, ובהם: מצוות השמיטה, היובל ודינים נלווים גאולת קרקע איסור ריבית דיני עבד עברי גאולת עבד עברי הנמכר כעבד לגוי איסור פסל, מצבה ואבן משכית

הספרדים והאשכנזים מפטירים בספר ירמיה פרק ל"ב, פסוקים ו'–כ"ז מ–"ויאמר ירמיהו היה דבר ה' אלי" עד "הממני יפלא כל דבר".

התימנים מפטירים בספר ירמיה פרק ט"ז, פסוקים א'–ג' ובפרק י"ז פסוקים א'–י"ד מ–"ה' עוזי ומעוזי" עד "רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהילתי אתה".

1.4 . הקשר בין פרשת " בהר " להפטרתה

בהפטרה מתוארת עסקת מכירת שדה שנערכה בין ירמיהו לבין דודו חנמאל בן שלום, שסמלה את התקווה לשוב לארץ ישראל אחרי הגלות.

1.5 . תקציר מהנושאים בהם עוסקת פרשת " בהר "

א. דיני שנת השמיטה – שנת השמיטה חלה פעם בשבע שנים, בשנה זו קיים איסור לעבד את הקרקע ולעשות כל פעולה המסייעת לגידול הצמחים, וכן לא לזרוע או לנטוע. מצות השמיטה נוהגת רק בגבולות ארץ ישראל. נשאלת השאלה "מה עניין שמיטה בהר סיני" (משפט זה משמש כניב בשפה בעברית ל "מה הקשר") והתשובה הינה כמו שהמצוות והפרטים שלהם בנושאים השונים נתנו בהר סיני כך גם המצוות והפרטים הקשורים בארץ ישראל נתנו בסיני.

ב. פירות שנת השמיטה שגדלים על העצים, הינם הפקר לכל האנשים ואסור לבעל השדה לגדר את שדהו. בנוסף, אסור לסחור בפירות שביעית, אלא כל מי שרוצה לקחת מהשדה יכול לקחת לעצמו אבל לא לצורכי מסחר. שנת השמיטה מלמדת את האדם שהארץ אינה בבעלותו אלא שייכת לבורא עולם, וברצונו נותן לאדם זכות להשתמש בה, וברצונו מונע אותו מכך.

ג. מתוך מאמר של ד"ר עמוס רובין, בספר דברי הימים נאמר "עד–
רְצַתָּה הָאָרֶץ אֶת–שִׁבְתוֹתֶיהָ: כָּל–יְמֵי הַשָּׁמָה שָׁבְתָה, לְמַלְאוֹת שְׁבָעִים
שָׁנָה", רש"י מסביר לנו ש"רְצַתָּה" לשון של פיוס והכוונה שגלות בית

ראשון (70 שנה) היתה כמספר השנים שבני ישראל לא קיימו את מצוות השמיטה. לעומת זאת יש לנו מספר עדויות על קיום המצווה בימי בית שני, בספר החשמונאים מובא שצבאות המכבים הפסידו בקרב בית צור נגד היוונים בגלל רעב ששרר בעיר עקב השמיטה, אנו גם מוצאים שילוס קיסר פטר את תושבי יהודה ממיסים בשנת השמיטה (כפי שמספר לנו יוסף בן מתתיהו בספרו קדמוניות היהודים), תקנה זו, של הפטור ממיסים בוטלה בימי מרד בר-כוכבא. עקב המצב הכלכלי הקשה בשל התוצאות הקשות של תשלום המיסים התקין רבי ינאי תקנה חדשנית, כמעט מהפכנית, כשהוא פנה לאיכרים וממליץ להם לזרוע בשנת השמיטה, והנשיא, רבן גמליאל ברבי ביטל את האיסור לחרוש בשנה השביעית זמנית מפני פיקוח נפש. כמו כן התירו ללקט ירקות בשלהי שנת השמיטה ואף לשחרר מחובת השביעית כמה ערים כמו בית שאן מסיבה זו.

ד. בזמן הזה (כשאינן בית מקדש), מצוות השמיטה אינה נוהגת מדין תורה אלא מתקנת חכמים. במאה השנים האחרונות קיים ויכוח בנוגע לקיום מצוות שנת השמיטה, דיון זה ידוע בציבור בדיון אודות "היתר המכירה". כלומר, האם ניתן למכור את קרקע שבבעלות יהודי לנכרי, כדי שלא ינהגו בה כל דיני השמיטה. כאשר החלה ההתיישבות היהודית בארץ ישראל בשנים הראשונות של המאה שעברה התמודד הרב קוק, רבה הראשי הראשון של ארץ ישראל בשאלת השמיטה ועל מנת לא לפגוע בכלכלת המתישבים ולאפשר להם להתפרנס חיפש ומצא את האפשרות ההלכתית לפתרון הבעיה.

ה. ואולם, מספר שנים לפי כן בשנת תרמ"ט 1888-1889 כשעם ישראל החל לשוב לארצו והחלה הקמת יישובים החקלאיים לראשונה נאלצו להתמודד עם נושא השמיטה. מצד אחד היו החקלאים הדתיים מהמושבה מזכרת בתיה שרצו לקיים את מצוות השמיטה כהלכתה גם במחיר הפסד ממוני שהיה מאד בעייתי באותה התקופה ומצד שני החקלאיים שעזבו את אורח החיים הדתי (המושבה גדרה - מושבת הבי"ויים) וכן פקדי הברון רוטשילד שרובם ככולם היום מנותקים

מהיהדות. וכוח זה נכנס להיסטוריה בשם "פולמוס השמיטה" הפשרה שנמצאה היתה הבסיס "להיתר המכירה" כשהרעיון הוא למכור לשנה בלבד את הקרקע לנוכרים ולהמשיך ולגדל את התבואה. אמנם פתרון זה הינו דחוק והסיבה העיקרית להיתר זה היתה לחזק את החקלאות והחקלאים ש החלו בשוב ארץ ישראל מחדש.

ו. לאחר שבעה מחזורים של 'שמיטות' (49 שנים), מגיעה שנת החמישים שהיא "שנת היובל" בשנה זו גם כן נוהגים כל דיני שמיטה, ובנוסף להם, עבדים יוצאים לחופשי וקרקעות שנמכרו חוזרות לבעלים המקוריים. כלומר, עסקאות הנדל"ן מוגבלות למשך פחות מחמישים שנה. זאת גם הסיבה שמנהל מקרקעי ישראל מחכיר את הקרקע ולא מוכר אותה. בנוסף, בשנת החמישים לעצמאות ישראל ניתנה חנינה להרבה אסירים

ז. התורה מצווה אותנו שלא לבצע עסקאות לא כשרות ולא אתיות בקרקעות ובכל זמן נתון יש ליידע את הקונה כמה שנים נשאר עד לשנת השמיטה "וכי תמכרו ממכר לעמיתך, או קנה מיד עמיתך אל תזנו, איש את אחיו. במספר שנים אחר היובל, תקנה מאת עמיתך; במספר שני תבואת, ומכר לך. לפי רב השנים, תרבה מקנתו, ולפי מעט השנים, תמעט מקנתו: כי מספר תבואת, הוא מכר לך. ולא תזנו איש את עמיתו, ויראת מאלהיך: כי אני ה', אלהיכם"

ח. קיום מצוה השמיטה כתיקנה גורר בעקבותיו הבטחה של התורה ליבול מרובה, וישיבה בטוחה בארץ (כלומר, בזכות נטישת עבודת הקרקע לשנה – מבטיח אלוקים ברכה בארץ).

ט. איסור ריבית – אדם המלוה כסף לחבירו אסור לו לדרוש ריבית עבור הלואה זו. לא כאן המקום לפרט את הלכות ריבית, אולם להלכות אלו יש השלכה בכל תחומי הכלכלה. וגם כאן אנו מוצאים כיום פתרונות של "היתר עסקה"

2. לקח טוב מהפרשה

2.1. "נקודה טובה" – רעיון מהפרשה, במבט עכשווי.

בסוד הגלות והגאולה / ר' משה רוט

אילן גולדנהירש בשירו "שלום לך ארץ נהדרת" (לחן: סטיבן גודמן), עוסק ב"יהודי הנודד", החוזר לארצו, כי "אין מקום כמו ארץ ישראל".

שְׁלוֹם לְךָ אֶרֶץ נְהַדְרֶת,

עֲבַדְךָ הִדֵּל נוֹשֵׂא לְךָ שִׁיר מְזֻמֹּר.

גַּם אִם לְעֵתִים נוֹדֵד אֲנִי עַל דְּרֶךְ,

מָה טוֹב לְנִדָּד אִךְ טוֹב יוֹתֵר לְחֹזֵר...

במאמרנו זה, נספר את אחד מסיפורי הנדודים הגדולים של עמנו, מן ו-אל ארצנו הנהדרת, לאורה של ההפטרה. אותו פרק מן הנביאים, הנקרא בסיום פרשת השבוע וקשור אליה.

פרשתנו פרשת "בהר" עוסקת בדיני השמיטה והיובל. אולם כאמור, הפעם נעסוק בהפטרה.

הימים – סוף ימי בית המקדש הראשון ועם ישראל עומד לצאת לגלות בבל למשך כשבעים שנה. ירמיהו הנביא כלוא בתנאים קשים מאד, אצל צדקיהו מלך יהודה, שנבואות הזעם והחורבן של ירמיהו שכוונו גם נגדו (בשליחות ה' כמובן...) לא מצאו חן בעיניו.

והנה מתנבא ה' לירמיהו ואומר לו. בקרוב יבוא אליך לכלא בן דודך, למכור לך את שדהו אשר בענתות הקרובה לירושלים.

וכך, במעין מחזה סוריאליסטי – מוזר, תמוה ומסתורי משהו, עומד האסיר – הנביא ירמיהו לבוש הסחבות בחצר הכלא קונה את הקרקע, חותם חוזה, עושה קניין ומשלם כסף בפני עדים: "וְאָכַתָּב בְּסֵפֶר וְאָחַתָּם וְאָעַד עֵדִים וְאָשְׁקַל הַכֶּסֶף בְּמֵאזְנַיִם" (ירמיהו לב, י).

מה המסר ומהי הנבואה?

למרות שהאוייב בשער והכיבוש בפתח, מצווה הקב"ה את ירמיהו לשמור את שטר הקניין ואת מסמכי הבעלות על הקרקע, "...לִמְעַן יַעֲמְדוּ יָמִים רַבִּים" (שם יד). כדי להמחיש ולהודיע, שהכיבוש שבדרך הינו זמני.

יבוא יום והבנים ישובו לארצם ולגבולם. בעלי השדות, יחזרו לעבד את נחלתם ולהפריח את השממה ועם ישראל ישוב לנהוג בארצו כמנהג בעלים: "עוֹד יִקְנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וְכָרְמִים בְּאֶרֶץ הַזֹּאת" (שם, טו).

למרות ההווה המר – הלאומי והאישי (בל נשכח שירמיהו נמצא כעת בכלא) יש לנו עתיד!!!

אלה דברי הנחמה והתקווה, בהם מצייד הקב"ה את בניו, לפני היציאה לגלות.

בסיום הקניין, לאחר שירמיהו עשה את כל אשר הצטווה ע"י הקב"ה, הוא פונה לקב"ה בתפילה. בפתח דבריו הוא נושא דברי שבח והודיה לקב"ה וגם סוקר את מערכת היחסים הבעייתית בין עם ישראל לאלוקיו (שבגללה העם יוצא לגלות...). ובהמשך, הוא פונה ושואל:

ריבוננו של עולם! הלא ירושלים עומדת להיכבש ביד הכשדים, בדיוק בהתאם לנבואות שאני נושא בשמך כבר זמן רב. "הֲיֵנָה הַסְּלִלוֹת (תילי עפר שהכובש מכין כדי לטפס על חומות העיר) בָּאוּ הָעִיר לְלִכְדָּהּ וְהָעִיר (מוכת החולי והרעב) נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים..." (שם, כד) ואתה שולח אותי לקנות קרקע העומדת להיכבש ביד האוייב!?

ירמיהו מנסה להבין את הנהגת ה'. אם העם יוצא לגלות, אז מדוע לקנות את השדה. ומאידך, אם הקב"ה רוצה שנשב כאן, אז מדוע היציאה לגלות!?

והקב"ה עונה ומשיב לירמיהו. ירושלים תחרב והעם יצא לגלות, בגלל שעבדו עבודה זרה:

וַיִּפְנוּ אֵלַי עֶרְף וְלֹא פָנִים... וַיִּשְׁמְעוּ שְׁקוּצֵיהֶם בְּבֵית אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו לְטִמְאוֹ. וַיִּבְנוּ אֶת בְּמֹת הַבַּעַל אֲשֶׁר בָּגִיּא בְּן הַנֶּסֶם לְהַעֲבִיר אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם לַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא צוֹיִתִּים... (שם לג – לה).

אולם, הגלות איננה סוף "סופי". זהו רק שלב ביניים. זוהי סיומה של תקופה אחת ופיתחה של תקופה שניה – טובה יותר. הגלות הינה הכרחית. זהו תהליך זמני (קצוב בזמן) האמור להביא את העם לחשבון נפש על מעשיו ולשינוי דרך. ומה צפוי בהמשך? ריסטארט – התחלה חדשה.

הקב"ה משרטט בפני הנביא את התקופה שאחר הגלות, כגאולה וכהתחלה חדשה במערכת היחסים בין הקב"ה לעם ישראל. התחלה שיש בה חידוש של הברית בין הבורא לעמו ובהמשך – גאולה שלמה: קיבוץ נדחי ישראל, שיבה לארץ, בנין הארץ ופריחתה וכמובן גם ביטחון. ככתוב: הַנְּנִי מִקְבָּצִים מִכָּל הָאָרְצוֹת... וְהַשְּׁבִיתִים אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהַשְּׁבִיתִים לְבִטָּח. וְהָיוּ לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהֶם לְאֱלֹהִים... וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם... וְשִׁשְׁתִּי עֲלֵיהֶם לְהַטִּיב אוֹתָם וּנְטַעְתִּים בְּאֶרֶץ הַזֹּאת... (שם, לז-לט).

קנין השדה ערב היציאה לגלות, בא להודיע קבל עם ועולם, שהגאולה העתידה לבוא, הינה חלק מובנה ומובטח של התהליך. ואכן בסיום הנבואה, הקב"ה מבטיח לעם ישראל את הגאולה: "כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹתֵם נְאֻם ה' " (שם, מד).

"עוֹד יִקְנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת וְכָרְמִים בְּאֶרֶץ הַזֹּאת" (שם, טו). נעמי שמר בשירה "שירו של אבא" (מילים ולחן), עוסקת בדיוק בנושא מאמרנו – ב"מקומו" של העתיד, בתוך ההווה. ביכולת לחיות בהווה העכשווי והאפרורי, מתוך ראיית העתיד המובטח לטוב. כל אבן שחצבת היום, תשמש מחר לבנין המקדש. ואם לא מחר, אז מחרתיים...

אִם בָּהֵר חֲצַבְתָּ אֶבֶן לְהַקִּים בְּנֵין חֲדָשׁ

לֹא לְשׂוֹא אַחֵי חֲצַבְתָּ לְבָנֵין חֲדָשׁ

כִּי מִן הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה יִבְנֶה מִקְדָּשׁ

יִבְנֶה, יִבְנֶה, יִבְנֶה הַמְּקֹדֵשׁ

אִם בְּהַר נְטֻעַת אֲרֻז, אֲרֻז בְּמִקוֹם דְּרֹדֵר

לֹא לְשׂוֹא אַחֵי נְטֻעַת בְּמִקוֹם דְּרֹדֵר

כִּי מִן הָאֲרָזִים הָאֵלֶּה יִבְנֶה הַהֵר...

את שירה, מסיימת המשוררת בהכרזה, כי המסר הזה הוא בבחינת: שִׁיר שֶׁהוּא כְּבֵן אֲלֵפִים וּבְכָל יוֹם חֲדָשׁ. היכולת לחיות את ההווה מתוך ראיית העתיד, הינה חיונית.

מאז נבואתו זו של ירמיהו, חזר עם ישראל לארצו, בנה את בית המקדש, שוב נהג שלא כראוי ויצא לגלות בית שני הארוכה והקשה.

ובדורנו, לאחר ריסטארט נוסף של גלות בית שני (לצערינו...) וגאולתנו אנו, זכינו שעם ישראל חזר שוב לארצו, הפריח את השממה ובנה מדינה לתפארת. שוב התקיימה הבטחתו של הקב"ה ביד נביאו: "עוֹד יִקְנֶוּ בְּתִים וְשָׂדוֹת וּכְרָמִים בְּאֶרֶץ הַזֹּאת" (שם, טו). הארץ שרק לפני כמאה וחמישים שנה היתה שוממה ומוכת קדחת, כפי שמתאר אותה הסופר מארק טוויין בספרו "מסע תענוגות לארץ הקודש" (1867), הפכה לנווה מדבר פורח, לארץ חקלאות והייטק, למקום תורה ותרבות ול"אֶרֶץ נְהַדְרֹת", "על באמת". למדינה המדורגת כיום במקום ה-11, במדד האושר העולמי של האו"ם, למרות כל הבעיות איתן אנו מתמודדים יום יום...

לפני כמה ימים זכינו לחגוג את יום העצמאות ה-66 למדינת ישראל, בשמחה ובהודיה לה'. ויש לנו הרבה על מה להודות לריבונו של עולם. כאן המקום להכיר טובה ולהודות לכל אלה שנאחזו ברגבי האדמה, גם כשהיו כאן מגפות, רעב ורעידות אדמה ועלו שוב ושוב לארץ, כדי להיאחזו בה וליישב אותה. לאותם אלה שחיו בהווה קשה, מתוך ציפייה לעתיד הטוב המובטח לנו.

חלוצים ובעלי בתים, תלמידי הגאון מוילנא וחסידים. כל אלה באו לִישֵׁב
את ארץ ישראל, אם מתוך תפיסה אמונית ואם מתוך רצון לבנות כאן
עולם "חדש". בזכות מסירות נפשם, אנחנו כאן.
כל שנותר לנו הוא להמשיך ולבנות, להמשיך ולעשות, למען ה-בְּנֵי
החֶדֶשׁ, מתוך ראיית העתיד, בכל שטחי החיים, בחומר וברוח.
כי יש לנו אֶרֶץ נְהַדְרֵת...

בברכת שבת שלום וחג עצמאות שמח

משה רוט

ארכיון "נקודה טובה": http://www.pirsuma.com/nekuda_tova

יש לך הערה או הארה? אשמח לקבל למייל:

nekudatova.roth@gmail.com

אהבת? הפץ בין חבריך

2.2. השבוע בפרשה – מסרים אקטואליים הנלמדים מהפרשה

אז מי אני בעצם?? / ניר אביעד

השבת נקרא את פרשת "בהר", בה מתוארת מצוות שנת השמיטה – מצווה אשר יכולה ללמד גם כיום, חקלאים ועירוניים כאחד, שיעורים נפלאים וחשובים בנושאי אמונה, היחס הבריא לרכוש ולממון, הדרך לנהוג כלפי החלשים בחברה והשאלה מי ומה אני?

וכך, בפקודה קצרה ביטלה התורה בפרשתנו במחי יד את הרכוש הפרטי ואת המרדף האובססיבי אחר הפרנסה לשנה שלמה: "שָׁדֶךְ לֹא תִזְרַע, וְכֶרֶם לֹא תִזְמַר. אֵת סְפִיחַ קִצְיָרְךָ לֹא תִקְצֹר, וְאֵת – עֲנָבֵי נְזִירְךָ לֹא תִבְצֹר. שְׁנַת שְׁפָתוֹן – יִהְיֶה לְאָרְץ".

הרובד המעשי של המצווה מורה לנו בעודנו חיים בארץ ישראל להפסיק כל עבודה חקלאית ועבודת עיבוד הקרקע במחזוריות קבועה מידי שנה שביעית. באותה שנה החקלאים מוותרים על בעלותם הפרטית על שדותיהם וכל מה שגדל מעצמו נחשב לרכוש הכלל ולהפקר. בזמן זה עובדי האדמה, שבתקופת המקרא היו רוב האוכלוסייה העובדת (היי-טק, עריכת דין וניהול השקעות היו מקצועות פחות פופולאריים...), מונחים לזנוח את עיסוקי החול ולבלות שנה שלמה בלימוד תורה ובעיסוקים רוחניים אחרים. שדותיך, אומרת התורה, הם הפקר בשנה זו. עליך לכבוש את יצרך, לעמוד בשקט ולראות כיצד פועלים שעבדו אצלך בעבר, וכן העניים שלא היו רשאים לעבור את סף ביתך, פושטים על תבואות השדה ועל פרי האילנות ונהנים מהם ללא רשותך. תכנית זו פוגעת לא רק בהגיון הקפיטליסטי הרווח, אלא גם ביצרי הרכושנות, הגאווה ותחושת ה"מגיע לי". האדם בעל כורחו נאלץ להתאמן להיות ותרן ונדיב, והקב"ה מחייב את עם ישראל כולו פעם בשבע שנים לחזור אל תמצית הגינוס היהודי המשותף ואל הטבע הבסיסי שלנו ולתת איש לרעהו ללא גבול וללא התחשבות.

אנחנו מאמינים בני מאמינים

לאורך כל הדורות מנסה היצר הרע לבלבל את דעת בני האדם ולספר לנו שהעיקר בחיים הוא ברדיפה אחר הכסף וההנאות החומריות, ונראה כי כיום הוא ניצח אותנו ובגדול. החומריות נהפכה לדת החדשה וכמעט כולנו משועבדים לתפיסה לפיה "אושר שווה עושר". רבים נפלו ברשתו ומאמינים שהאושר הנכסף מחכה להם ממש מעבר לפינה אם הם רק ישיגו את הטלוויזיה הגדולה והשטוחה יותר, את הבית המפואר יותר, את האוטו החדש יותר, את הג'ינס הצמוד, את מכונת הגילוח וסבון הכלים שראו בפרסומות ואת שאר הבלי העולם שנראים נפלא מבחוץ אבל ריקים מתוכן. כסף, חיצוניות, תדמית – רובינו במרוץ אחר שום דבר והשטן יושב וצוחק על חשבוננו. מתוך ההבנה הזו קל הרבה יותר להתחבר אל מצוות השמיטה, אשר נראית על פניו כלא הגיונית ומנותקת מכל הגיון כלכלי מוכר ו"סביר". החקלאים מתבקשים לשבות לפרק זמן קצוב ממרדפי החומר המתישים ולסמוך על הקב"ה שיפרנסם. המטרה היא לא חלילה לסבול או לרעוב, אלא להיפך – להתאמן באמונה ולפנות את הראש לעיסוקים אחרים.

הגיון פשוט אומר שאם אסור לעבד את הקרקע ולגדל גידולים חקלאיים – באותה השנה ובשנה שלאחריה אמור לשרור רעב כבד, שכן מה יאכלו וממה יתפרנסו? שנת השמיטה, אם כך, היא שנת מבחן לחקלאים ולעם ישראל כולו. האם יבטחו בבורא עולם שידאג לקיומם הכלכלי ולפרנסתם, או שיעשו תחבולות שונות כדי לעקוף את ההלכה וציווי הבורא? חקלאי הבוטח בה' שידאג לפרנסתו מפקיר את שדהו ואמור שלא לחשוש לפרנסתו ולפרנסת משפחתו. לעירוניים שבנינו, שאינם עוסקים בחקלאות, קשה להבין את עומק הביטחון הנדרש בהתמודדות אמונית מסוג זה. שני עקרונות מודגשים במבחן האמונה של שנת שמיטה (כמו במבחנים אמוניים נוספים): העיקרון הראשון מלמד כי משמעות הביטחון היא שאין מקריות בעולם ושהכול נעשה בהשגחת הבורא. העיקרון השני מלמד אותנו כי מידת הביטחון נבחנת דווקא בשעות קשות בהן נדרש אדם

לאמון מוחשי יותר בקב"ה. על מנת שהחקלאי ינטוש את שדהו לשנה תמימה הוא צריך להאמין שיש כוח חזק יותר מ"כוחי ועוצם ידי עשו לי את החיל הזה" (כדברי פרעה המסמל את שיא הכפירה) ואף חזק יותר מההיגיון המדעי שאומר שאם לא זורעים, מדשנים ומשקים – בסופו של דבר גוועים ברעב.

אמונה, אם כך, היא מעל הדעת, כלומר מעל מה שנראה "הגיוני" ובגדר "חוקי הטבע". התפיסה המערבית-מודרנית ברובה שוללת את הגישה הזו ואומרת ש"מה שלא רואים בעיניים ו/או מוכח במעבדה אין לו זכות קיום", אולם מי שדבק רק בה מנותק משורש השורשים לכל דבר ובריה שהוא בורא העולם. המדענים מצליחים להבין היום יותר כיצד דברים עובדים מבחינה פיזיקאלית, ביולוגית וכימית, אולם אין להם מושג מה מניע אותם מלכתחילה לעשות זאת ומה המטרה של קיומם. את התשובות לכך נותנת האמונה.

כבני אדם ניתן לנו כוח ייחודי המאפשר לנו להתעלות מעל כל יתר הנבראים – כוח הבחירה, אולם על מנת לאפשר לנו בחירות חופשיות הקב"ה הסתיר את עצמו במטרה שנשכיל להבין לבד שאין מקריות וכי גם חוקי הטבע, שכביכול שולטים במציאות, מונעים אך ורק מרצונותיו. אם היינו רואים בעינינו שכל מי שאוכל טרפה או מחלל שבת מיד נענש במכת ברק, ודאי שכולם היו נשמעים לחוקי התורה, אולם במציאות כזו לאדם בעצם לא הייתה בחירה האם להאמין או לא. על פי המתואר בספרי הקודש לאחר ביאת המשיח כל המסכים וההסתרות יוסרו ולכולם יהיה ברור שהנכתב בתורה אכן זהו רצונו של הבורא. עד אז אנחנו חיים בעולם בו האמת פעמים רבות נסתרת והחושים הרגילים מראים לנו שישנה מציאות כביכול מעוותת בה ישנו צדיק ורע לו ולעומתו רשע וטוב לו. מהבחינה הזו אנחנו נעלים אפילו יותר מהמלאכים, אשר להם אין את יכולת הבחירה ולהם ברורה תמיד התוכנית האלוקית. המבחן והאתגר האמיתיים שלנו בעולם הזה, שהומשל כאמור למסדרון בדרך לעולם הנצח, הוא באמונה שהקב"ה הוא אכן טוב ומיטיב וכי תורתו אמת. עלינו

לדעת שלמרות ההסתרה הגדולה השורה בעולם אין אנו מושלכים עזובים
לנפשנו וכי "ידו" של הבורא מנחה גם כאן את הכול. הקב"ה מכוון, מסייע,
רוקם מאורעות, מדריך, פותח שבילים ומאיר נתיבים ועלינו לסמוך עליו
באמונה שלמה. חשוב לשאול שאלות קשות ולנסות להבין מדוע
המציאות לעיתים נראית קשה ואף אכזרית, אך יחד עם זאת תמיד לשמור
על האמונה הפשוטה בבורא ובחברת ההפעלה לתפעול העולם הזה שהוא
נתן לנו – הלוא היא התורה.

מה פרוש הדבר לסמוך על הקב"ה? בהלכות תפילה המובאות ב"שולחן
ערוך" אנחנו מונחים בתפילת "שמונה עשרה" לעמוד ולא להיסמך על
שום דבר – "שאם ינטל אותו דבר (שהוא סומך עליו) – יפול". סמיכה על
השם, לפי הגדרה זו, פרושה שעלינו להישען עליו באופן כזה שנדע שכל
משענת אחרת אינה אפשרית ואינה מסייעת באמת. בפועל לכל אדם
משענות רבות עליהן הוא סומך ובוטח – בריאותו וכוחו, חוכמתו, חבריו,
מעמדו החברתי, כספו ורכושו. כל אלה מקנים לנו תחושה מסוימת של
ביטחון, אולם עלינו לזכור כי הבריאות והכוח הם דבר שברירי ואין אדם
שלא חולה ולבסוף נובל, החוכמה יכולה להתגלות כסכלות, החברים
יכולים להעלים והכסף עלול להיאבד בנסיבות טראגיות. כל דבר בעולם
הזה הוא חולף וזמני מלבד המשענת האמיתית והנצחית שהוא בורא עולם.

אמונה זה גם, ובעיקר, לדעת לקבל את מה שיש בשמחה ובהבנה שזה
הדבר הכי טוב שיכולנו לקבל. לפעמים "מכות" שאנחנו מקבלים או
קשיים שאנחנו חווים נראים לנו במבט ראשון לא הוגנים ואנחנו כעוסים
וממורמרים, אולם בהמשך מתבררים לנו כמועילים. הדוגמא הפשוטה
ביותר היא של ילד קטן שרץ עם מזלג לשקע החשמל. ההורה מיד יעצור
אותו ואולי אף יוסיף מכה קטנה על היד כדי שהפעוט ילמד לא לעשות את
זה שוב. עבור הילד זאת יכולה להיות חוויה נוראית. הוא לא מבין שההורה
שלו אוהב אותו ומתוך רצון להציל אותו ולהטיב עימו עצר אותו ונתן לו
את המכה. כך גם בקשר שלנו עם הבורא – לפעמים "מכות" שאנחנו
מקבלים בחיים נראות לנו כלא הוגנות עד כדי חלילה אובדן אמונה

שהבורא טוב ומיטב. לעיתים רבות בדיעבד אנחנו מגלים שהדבר בסופו של דבר היה לטובתנו. גם אם לא נגלה זאת בהמשך (מתוך קטנות שכלנו) אין המשמעות שזה לא היה כך, שכן האמונה הבסיסית והפשוטה ביותר היא שכל שקורה בעולם – לטובתנו הוא קורה.

לרעיון הזה דוגמאות אינספור מעניינים פעוטים ועד לעניינים שברומו של עולם. אם, לדוגמא, יכולנו לרכוש רכב מסוג סובארו יד עשירית ולא וולבו או מרצדס חדשים, כמו שפנטזנו, אין מה לשקוע בעצבות או להרגיש ש"אכלנו אותה" וש"החיים לא הוגנים". כנראה שקיבלנו בהשגחה פרטית מהבורא שיעור להסתפק במועט או שיעור והכוונה בעבודה עם מידת הגאווה והכבוד שאנחנו כה צורכים באובססיביות מהסביבה. מהדוגמא הזו ניתן להקיש על כל התמודדות אחרת שיש לכל אחד מאיתנו בחיים – לאחד נראה שהוא לא מספיק מוערך בעבודה, לשני יש דמיונות שאשתו לא מספיק טובה ולשלישי יש תסביך נחיתות בגלל הקרחת או הכרס. אמונה פרושה להבין ש"הקלפים" שחילקו לנו משמיים בבואנו לעולם לא ניתנו לנו בשרירותיות ובהיסח הדעת או חלילה מתוך נקמנות ורוע של הבורא. לכל פרט ופרט בחיינו יש משמעות והכול בסופו של דבר בא לסייע לנו להיות אנשים מודעים וטובים יותר. החוכמה הגדולה, ובזאת נבחנת מידת האמונה של האדם, היא לקבל כל דבר בשמחה פשוטה ולומר: "אני יודע שכל מה שקורה לי – לטובה הוא קורה. אני לא מודאג. תודה רבה על הכול". כלל זה רלוונטי להתמודדויות פשוטות כמו גם להתמודדויות מורכבות כמו מחלות שפוקדות את האדם, שכול ואבל. ניתן לראות כיצד משפחות מאמינות מתמודדות בצורה קלה יותר עם טרגדיות ואובדן. ישנם אנשים רבים שמספרים שדווקא בעת מחלה קשה (לא עלינו ולא על אף אחד) הם התחילו לחשוב בצורה שונה על חייהם ומעשיהם והחלו מתוך הקושי הגדול לחיות באמת. כמובן שיש מקום לעשות השתדלות ולשנות נסיבות חיים פחות מוצלחות. בהחלט יש מקום לשנות מקום עבודה אם לא טוב לנו בו, להתאמץ ולשפר את הקשר הזוגי בבית (ולא חלילה לוותר עלינו!) או לעשות דיאטה ולהוריד את הכרס.

ובכל זאת – בין אם זה מצליח ומביא לשינוי ובין אם לא – יש להיות בשמחה ולדעת שזה הטוב ביותר שיכולנו לקבל כי מה שקיים לטובתנו הוא קיים.

ובחזרה למצוות השמיטה – בהמשך הפרשה הקב"ה מבטיח לחקלאים, שיקיימו את המצווה, כי בשנה הקודמת לשמיטה שדותיהם יתנו תפוקה כפולה ומכופלת, אשר תצליח לכלכלם גם בשנת השמיטה ואף לאחריה. מהדברים עולה כי הקב"ה לא שולח את מאמיניו לרעוב, אלא מעוניין בראש ובראשונה לראות עד כמה הם סומכים עליו. בד בבד עם הבטחה זו, אחד המסרים העיקריים הנלמדים כאן הוא שמה שחשוב זה לא כמה נרויח, אלא איזה ברכה נראה מהכסף. בניגוד לגישה האמריקאית בה הדולר הוא האלוהים וכל מטרה מקדשת את האמצעים כדי להשיג אותו, החוכמה היהודית היא להרוויח ממון, אך לעשות את זה בהגינות, תוך שמירה על חוקי התורה, אשר הקדישה מצוות רבות לדיני ממונות.

מבט גשמי על העולם בהחלט יראה לנו אנשים מסוימים שגוזלים, משקרים ומרמים בעסקים, וכתוצאה מכך מגדילים את חשבון הבנק שלהם. מבלי להיכנס לחשבונות של מעלה ולתיקון הלא נעים שעוד מחכה להם בעולם הבא, התבוננות מעט מעמיקה כבר בעולם הזה תגלה לנו שלרוב אותם אנשים אומנם יש יותר זוזים בארנק, אבל שקט נפשי, שלום בית, שמחה ונחת רוח הם מושגים הרחוקים מהם מאוד. אם מעט נפתח את העיניים ונתעלה מעל הספקנות נגלה שמי שפועל מתוך אמונה ושומר על חוקי השם זוכה ליהנות הרבה יותר מהכסף שהוא זכה להרוויח. היהדות חלילה לא מטיפה לעניות או למחסור ודלות ואפילו מכבדת ומעודדת להצליח מבחינה חומרית, אולם ההצלחה הגשמית אינה חזות הכול, אלא תפקידה לתמוך ולאפשר את חיי הרוח. רבי אלעזר בן עזריה בפרקי אבות היטב לתאר את מערכת היחסים העדינה בין הכסף והחומר לבין הרוח והנשמה באומרו: "אם אין קמח אין תורה, ואם אין תורה אין קמח". אספקט אחד של החיים מבין השניים לבדו אינו מספיק. להבדיל מתורות המזרח

המטיפות להתנתקות טוטאלית מהחומר ואף בזות לו, היהדות בהחלט מכירה בחשיבותו.

אז מי אני בעצם??

אחת המטרות של שנת השמיטה היא שבעלי הקרקעות והחקלאים (האנשים המבוססים של אותם הימים) יתנתקו למשך שנה אחת מהגדרת תפקידם/מקצועם/מעמדם ויתפנו לעסוק בשאלה החשובה מכל – "מי אני ומה מטרת בואי האמיתית לעולם?". גם היום רובינו מקטלגים ומגדירים את עצמינו ואת הסובבים אותנו לפי הגדרות שטחיות של השכלה ומקצוע. אם נשים לב נגלה שבמפגש עם אנשים חדשים אנו עונים לשאלה "מי אתה?" בתשובה על פי המקצוע בו אנו עובדים, ולא בתשובה עמוקה יותר המתייחסת לרבדים חשובים יותר בחיינו. ההגדרות האלה לא נהוגות רק במפגש עם זרים, אלא למרבה הצער חלחלו גם לצורת ההשקפה שלנו כלפי עצמינו. לאדם הרבה יותר קל לרכוש תואר יוקרתי כדוגמת "רופא" ו"רואה חשבון" ולהרגיש טוב עם עצמו מאשר לעמול על מידותיו ולהיות "סבלני ועדין", "נותן ומשפיע", "בעל נפלא" ו/או "אבא משקיע". ההפסקה הזו, שהתורה כופה, מחייבת את החקלאים (ובמובן מסוים את כולנו) למחשבה מחודשת על ההגדרות העצמיות שלנו ולבחינה ותיעדוף מחודש בין עיקר וטפל. עכשיו אני כבר לא רק בעל שדה (או עורך דין/פקידה/מנהל), אלא מכלול רחב יותר של הגדרות ואתגרים אשר נדחקים ביום-יום לקרן זווית חשוכה. לפעמים לא נעים לגלות שהזנחנו את הצדדים החשובים באמת של החיים, אבל כמה טוב שיש לנו הזמנות כמו שנת שמיטה לעצור, להתבונן ולתקן...

שבת שלום, ניר אביעד

לאתר פרשות השבוע: www.nir.benny-aviad.com

לאתר העיסקי של ניר אביעד: www.wise-planning.co.il

א. סיכום מתומצת של פרשת "בהר"

פרשתנו פותחת בציווי על בעלי השדות להפסיק ממלאכתם • זוהי ההזדמנות מצויינת לכל אלו המתייגעים במשך כל השנה במלאכתם, לשכוח – למשך שנה אחת – מן הטרדות הגשמיות, ולעסוק ברוחניות • פרשת השבוע ועניניה, מוגשים בלשון קלילה וברורה "שש שנים תזרע שדך ... ובשנה השביעית שבת שבתון ... שדך לא תזרע - "זהו הציווי בו פותחת פרשת "בהר". אחת לכל שבע שנים מצווים בעלי השדות להפסיק ממלאכתם; לא לחרוש, לא לזרוע ולא לאסוף יכול. בשנה זו כל השדות הינם הפקר ואין מתעסקים במכירת פירותיהם.

"והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך, ולשכירך ולתושבך הגרים עמך. "הכל יכולים לקחת מן השדות ללא נטילת רשות. כולם שווים בשנה זו, בעל-הבית נמצא באותה דרגה כמו פועליו מאתמול ואפילו הבהמות שותפות לשיויון – "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול."

מלבד התועלת שמביאה איתה שנת השמיטה להמון העם, בעיקר לעניים, זוהי גם ההזדמנות מצויינת לכל אלו המתייגעים במשך כל השנה במלאכתם, לשכוח – למשך שנה אחת – מן הטרדות הגשמיות, ולעסוק ברוחניות: לימוד התורה ותפילה.

שנה זו מחדירה בלב כל בעלי הקרקעות כי לא הם האדונים על אדמותיהם, תחושה שתכהה במקצת את הנטיה לרכושנות יתר.

התורה מכירה בנסיון הגדול הטמון בקיום הלכות השמיטה, כך שבמשך הפרשה מוזכרת השאלה המתעוררת מאליה: "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, הלא לא נזרע ולא נאסף את תבואותינו?" – ועל-כך באה תשובתו של הקדוש-ברוך-הוא: "וציוויתי את ברכתי לכם."

לאחר שבע שנות שמיטה, דהיינו, ארבעים ותשע שנים, מגיעה שנת היובל – שנת החמישים. בשנה זו חוזרות כל הקרקעות לבעליהן הראשונים. לכן, בשעת משא ומתן על מכירת וקניית קרקעות יש לחשב את השנים שנשארו עד שנת היובל, שנה בה תשוב הקרקע לבעליה. התורה הקפידה והזהירה שלא לרמות בעניין זה, בין הונאה כספית ובין הונאת דברים.

כל העבדים העבריים, לרבות אלו שלא רצו להשתחרר מעבודתם לאחר שש שנים, כמקובל, כולם יוצאים בעל-כורחם לחופשי בשנת היובל. כך לא יוצר מצב שיהודי יהיה עבד לעולם. כל המצוות הנוהגות בשנת השמיטה נוהגות גם בשנת היובל.

אדם שנקלע לקשיים כספיים ומצבו בכי-רע עד כי הוא מוכרח למכור את אחוזתו, מצווה עלינו להגיש לו עזרה. "ובא גואלו הקרוב וגאל את ממכר אחיו" – על משפחתו הקרובה מוטלת החובה לנסות לקנות את הקרקע. אם לא נמצא מי שיצליח לעשות זאת והקרקע נמכרת לזר, זכותו של המוכר להחזיר לעצמו את רכושו – אחרי שיוטב מצבו – וזאת תמורת הסדר כספי הוגן.

אך מה קורה אם מכירה זו לא תרמה להתאוששות המיוחלת וידידנו עומד לפני התמוטטותו – "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך, והחזקת בו" – קיימת חובה אלמנטרית לעזור לו לשקם את מפעלו ולא לצפות לרגע שימכור את עסקיו במחיר מגוחך. העזרה היא כמובן כספית ומתבטאת בנתינת הלוואות – ללא ריבית – שכן צווינו: "אל תקח ממנו נשך וריבית."

כאשר לא הועילו כל הפתרונות והמסכן הוכרח למכור עצמו לעבד, הרי שהאדון צריך לנהוג בו בזהירות רבה. אסור לו להעבידו בפרך ועליו לדאוג לכל מחסורו בתנאים שווים לאלו בהם הוא עצמו חי. עד כדי כך, שאם לאדון יש רק כר אחד עליו הוא ישן, הרי הוא חייב לתיתו לעבדו!

הטעם העומד מאחורי התנהגות זו – "כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים". כלפי הקב"ה כולם שווים!

מצוות שמיטה בנפש

מה הקשר בין שמיטה להר סיני? הפרשה מראה את הקשר בין מצות שמיטה, שבת והר סיני ואיך כל אחד מאתנו יכול לקיים גם היום את מצות השמיטה בנפשו פנימה

פתיחה

אחרי שבפרשת 'קדושים' צונו לשמור על הקדושה שלנו, ולאחר מכן בפרשת 'אמור' נצטוו הכוהנים לשמור על קדושתם היתרה, באה פרשת 'בהר' ועוסקת בדבר קדושתה של ארץ ישראל. מסביר הרב שליט"א, עיקר הנושא של הפרשה הוא אמונה בהשגחה ובטחון בהשם. דוקא מתוך העיסוק בקדושתה המיוחדת של ארץ ישראל, אנו לומדים שעור באמונה. הפרשה פותחת במצות שמיטה, "וּבְשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית, שְׁבֵת שְׁבֵתוֹן יְהִי לְאָרֶץ" ובמצות יובל, "יּוֹבֵל הוּא, שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה--תְּהִיָּה לְכֶם". בהמשך הפרשה ניתנות מצוות נוספות, מצות איסור אונאה בקניית קרקע, איסור ריבית ונשך, איסור מכירה לצמיתות, דיני ממכר בית, דיני נחלת הלויים, איסור עשיית אלילים, פסל ומצבה, ועוד. הפרשה מסיימת במילים "את--שְׁבֵתֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וּמִקֳדְשַׁי תִּירָאוּ: אֲנִי, ה'", ורש"י מפרש, "אני ה' - נאמן לשלם שכר". במילים שלנו, שתדעו עם מי יש לכם עסק!

מהי מצות שמיטה?

למרות ריחוקנו הגדול מעבודות השדה והחקלאות, יש לשנת שמיטה הרבה השלכות על חיינו גם עכשיו. מהי מצות השמיטה? בכל שנה שביעית כל בעלי הקרקעות מחויבים לשמוט אותן. אסור לזרוע, לחרוש ולקצור, אסור לזמור הגפנים, האילנות והספיחים. מעבר לכך, אסור גם לסגור את הגידולים, אלא כל אחד יכול לבא וליטול ולאכול כאוות נפשו, כאילו משלו הוא אוכל. מלבד הציווי האלוקי, הטעם הבסיסי לענין הוא שכאשר האדם שומט משהו, הוא כאילו אומר, זה לא שלי! גם כשהוא שומט את הקרקע 'שלו' בשנת שמיטה, הוא צריך להתייחס אליה באותו אופן. עוד נראה מה הטעם של הפנמת תחושת ה"לא שלי" הזה בהמשך.

למה שמיטה מיידית?

הכתוב אומר, "כִּי תִבְאוּ אֶל-הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְכֶם--וְשָׁבִתָּה הָאָרֶץ, שְׁבֵת לָהּ". נראה הגיוני שאחרי שכבר ישבו עשר שנים בארץ אז תשבות

הארץ, ופה כתוב, "כִּי תֵבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ... וְשָׁבַתָה הָאָרֶץ", מיד! מה העניין כאן? רש"י אומר, "שָׁבַת לָהּ" – "לשם ה'", כפי שנאמר בשבת בראשית. הקב"ה ציוה לנו לשבות ביום השביעי, כמו שאנו אומרים בקידוש בשבת, "זכר למעשה בראשית". שתמיד נזכור את מעשה בראשית, שהיתה בריאה ויש בורא לעולם, והוא חידש את הבריאה ומחדש אותה בכל רגע. מאותה סיבה, ציוה הבורא לשבות מיד בכניסתנו אל הארץ. כדי להראות לאומות העולם שהוא הפטרון של הארץ ושהוא מחדש בטובו, בכל יום, מעשה בראשית. על כן, מיד כשנכנסים לארץ, אנו מצווים לקיים מצות שמיטה, שבזה נראה לעין כל שהקב"ה הוא אדון הארץ. כפי שמפרש רש"י על המילה 'בראשית', "ומה טעם פתח בבראשית משום (תהילים קי"א) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים הם אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו."

תזכורת לעולם ותזכורת לנו, מיהו האדון של הארץ. כפי שאומר רבנו בחיי, "לכך צותה התורה מצוה זו שיהיו כל מיני הממשלה והאדנות שבתחתונים, בטלים בעבודת הארץ, כדי שיתבונן האדם בליבו, כי אין עיקר האדנות והממשלה, אלא לאדון הכל ברוך הוא" (רבנו בחיי על התורה, בהר). תזכורת ש"זה לא שלי!"

הבהרה חשובה

מצות שמיטה נוהגת רק בארץ ישראל. יש כאלה שאומרים, המצוה הזאת בדרך הטבע, שצריך לתת לאדמה לנוח, להתחדש ולהחליף כח. על כן, הקב"ה מצוה בבירור לזרוע שש שנים ולא לעשות, כמנהג העולם, שזורעים בשביעית גם, אבל נותנים לגידולים לגדול פרא, כדי שהאדמה תתחדש. שיהיה ברור לכל שהשביתה היא לשם ה'. ארץ ישראל מבורכת ולא נחלשת לעולם.

הסימן לכך שמדובר על ציווי אלוקי, שבשנה השישית, האדמה מוציאה יכולים מבורכים יותר מכל השנים, שלא כדרך הטבע. בשישית, הארץ נותנת די יכול לשלוש שנים. רק בשמינית זורעים מחדש, יכול שיהיה רק בתחילת התשיעית. כך שהמזון לשלוש שנים, שישיית, שביעית ושמינית, בא מהשנה השישית המבורכת. פלא פלאים! השגחה גלויה.

בטחון בבורא

כתוב בפרשה, "וכי תאמרו, מה-נאכל בשנה השביעת: הן לא נזרע, ולא נאסף את-תבואתנו. וצויתי את-ברכתי לכם, בשנה הששית; ועשית, את-התבואה, לשלש, השנים. וזרעתם, את השנה השמינת, ואכלתם, מן-התבואה ישן; עד השנה התשיעת, עד-בוא תבואתה--תאכלו, ישן". פסוקים אלה הם המקום היחידי בתורה בו מדבר הכתוב בלשון שאלה ותשובה ויש הרבה מה ללמוד מכאן על התמצית הרוחנית של הפרשה. מביא ה"נעם אלימלך" בשם אחיו הקדוש, רבי זושא, פרוש על הפסוקים. ראשית הוא מסביר, שהיות שהתורה מאוד חסכונית במילים ויצאה כאן מדרכה והוסיפה את השאלה במקום פשוט לומר את הדברים, צריך לדקדק ולהבין במה הדברים אמורים. הקב"ה ברא צינורות המושכים שפע לצרכי האדם. דרכו של השפע שלא להפסיק כלל, השפעה אינסופית. אלא אם כן האדם נופל ממדרגתו ואין לו בטחון בבורא, שהוא זן ומפרנס לכל. אז עושה האדם במחשבתו פגם בעולמות העליונים ומתיש את הכח של העליונים, פוגם בצינורות השפע. במצב כזה, אומר ה"נעם אלימלך", "צריך השם יתברך ברוך הוא, לצוות מחדש השפע, שתלך כמו מתחילת הבריאה."

הוא ממשיך, "שהתורה מלמדת לאדם דרכי השם, שיהיה שלם בביטחונו על אלוקיו". שלא ניפול במחשבות שלנו ונעלה את השאלה, מה נאכל? מאיפה יהיה לי כסף? איך נסתדר? כי בכך אנו רק מרחיקים את השפע מאתנו ויוצרים חסרון גדול יותר. מה שנדרש מאתנו זה לנהוג במידת הבטחון. כפי שמסיים ה"נעם אלימלך", "לא תתנהגו כך ותבטחו בה' בכל לבבכם ואז תלך השפע בלי הפסק כלל תמיד לא יחסר כל בה" (נעם אלימלך, בהר), להשריש בלבבות את ההכרה, שהעולם השפל נתון תדיר תחת השגחתו של השם יתברך וממנו בא כל השפע.

הקשר בין סיני לשמיטה

בשום ציווי אחר בתורה, התורה אינה מציינת את הר סיני ולכן על הפסוק הפותח את הפרשה, "וידבר ה' אל-משה, בהר סיני לאמר", אומר רש"י, "מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה (ופרטותיה) ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני... לפי שלא מצינו שמיטת קרקעות שנשנית בעדבות מואב, במשנה תורה, למדנו שכללותיה ופרטותיה כולן נאמרו

מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמסיני היו כולם כללותיהן ודקדוקיהן וחזרו ונשנו בערבות מואב". רש"י אומר שהתורה קישרה את הר סיני ושמיטה כדי להורות לנו שלא רק המצוות והתורה שבכתב ניתנו בהר סיני, אלא גם תורה שבעל פה, וכל הפרטים של קיום המצוות ניתנו שם.

אמונה

כתוב בתהילים, "כל מצותיך אמונה" (תהילים קי"ט פ"ו). השורש של חיי התורה וקיום המצוות הוא אמונה. אומר ה"נתיבות שלום", "מיוחדת מצות שמיטה, שהיא השיא במדרגת האמונה, בבחינת אמונת האברים, אשר יהודי נוטש שנה שלימה את שדהו, מקור מחייתו, ממנה כל פרנסת ביתו, ואינו עובד בה אף שאינו יודע מה יאכל, וכל זה מתוך בהירות אמונתו שבוטח בה" (נתיבות שלום, בהר). בגלל זה נבחרה מצות שמיטה ללמד על כל המצוות, כאמור לעיל, משום שכל מהותה של מצות שמיטה היא אמונה.

זיכרון מסיני

נקודה נוספת על הקשר בין שמיטה להר סיני היא, שהר סיני היה המקום והזמן בו ראו כל עם ישראל את האמת הרוחנית של הקיום. מעמד שבו חוינו את הניתוק מהעולם הגשמי, המוגבל והמבלבל. עולם מלשון העלם. מאז עבר זמן רב והזיכרון עומעם. לכן באה התורה לרמוז לנו שקיום מצות שמיטה הוא כלי להתעוררות אותו הזיכרון. מפני שמצוה זו מלמדת אותנו שלא להזדהות עם העולם הגשמי, לא להיות שבויים בהסתרות, אלא להתחבר אל אותה אמת שנתגלתה על הר סיני.

גדולתו של סיני

בתקופת העומר, הימים שבין פסח לשבועות, נהוג ללמוד בפרקי אבות. המשנה הפותחת את מסכת אבות היא, "משה קיבל תורה מסיני, ומסרה ליהושוע, ויהושוע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה" (אבות א' א'). על פי מה שפרשו חז"ל ניתן למצוא בפתיחה זאת את השורש לתיקון המידות וכידוע שכל העבודה שלנו בספירת העומר סובבת על תיקון המידות. חז"ל שאלו, למה לא נאמר "משה קיבל תורה בסיני", ודרשו על זה שמשל למד מהר סיני את הדרך לקבלת התורה.

כתוב במדרש שהבורא בחר בהר סיני לתת עליו את התורה הקדושה, מתוקף היותו ההר הנמוך ביותר והשפל ביותר. כתוב בתהילים, "לְמָה, תִּרְצְדוּן -- הָרִים גְּבֻנָּיִם: הָהָר -- חָמַד אֱלֹקִים לְשִׁבְתוֹ" (תהילים ס"ח י"ז), שכל ההרים התווכחו ורבו שראוי שעליהם תינתן התורה ורק הר סיני עמד בצד, שפל וענו. על כן בחר הקב"ה דוקא בו, שתינתן עליו התורה, ולכן כתוב, משה קיבל תורה מסיני. אומר ה"נעם אלימלך", זה הפרוש לפסוק "וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה, בְּהַר סִינִי לֵאמֹר", "לאמר, פרוש, החזק עצמך במידת הר סיני ועל ידי זה תוכל לומר לישראל התורה הקדושה, בגודל קדושתך" (נעם אלימלך, בהר). תזכורת חשובה עבורנו על הקוטביות של המידות, מצד אחד ניצבת מידת הגאווה, המנתקת אותנו מהבורא, ומצד שני עומדת הענוה, אמצעי החיבור. מי שרוצה לקבל את האור של התורה, חייב ליצור את הכלי המתאים - ענוה.

עולם חרוב

הרמב"ן אומר ששת ימי בראשית מקביל לשנות העולם, כל יום כנגד אלף שנה. כתוב בגמרא, "אמר רב קטינא שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר (ישעיהו ב) ונשגב ה' לבדו ביום ההוא" (סנהדרין י"א). מה זאת אומרת? נחכה לאלף השביעי שהוא יום שכולו שבת והוא יהיה חרוב? שבת זה בדיוק ההפך מחורבן, היא מבטלת את השממה. היא מרכזת הקיום. איך אפשר לומר, חד חרוב?

כתוב על חנינא בן דוסא, "בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת" (תענית כ"ד). גם רבי שמעון בר יוחאי אכל חרובים בזמן שהיה במערה, מנותק מהעולם. מסביר הרב שיינברגר שליט"א, הפרי, חרוב, זה משהו עיקש, לוקח לו המון זמן לגדול. גם כשהפרי כבר גדל, הוא קשיח כלפי העולם, כמו משהו שמנותק מן העולם, חיות נפרדת. ברמז, זה אומר, שמי שחי על חרובים זה מי שלא מקבל את החיות שלו מן העולם הזה. כמובן שזה סימנים על הדבר הפנימי.

באמת, זה מרמז על האלף השביעי, שהוא ניתוק מוחלט מכל מה שהיה קודם. זאת תהיה ברית חדשה, ברית שלא תופר לעולמים. באלף השביעי, העולם הקודם יחרב. כמו בשבת שהיא עולם בפני עצמו. זה לא נכנס בחשבון של הימים. זה לא סוף שבוע. זה שבת. זה החיים. זה המרכז של הקיום.

שבת ושמיטה

התורה החמירה בשמירה על מצות שמיטה יותר מכל שאר המצוות. כל הגלות זה בגלל שלא שמרו שמיטה, כמו שכתוב בפרשת 'בחוקותי', "אִז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ, כָּל יְמֵי הַשָּׁמָה, וְאַתָּם, בְּאָרֶץ אֲבֹיְכֶם; אִז תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ, וְהִרְצַת אֶת-שַׁבְּתֹתֶיהָ". כבר אמרנו, ששמיטה נקראת שבת. על כן אומר לנו הפסוק הזה שהגלות תהיה פיוס, ריצוי, לארץ על השמיטות שביטלנו בעת שישבנו בה. בשמיטה יש אותה הבחינה של שבת.

בספר 'פרי חכם' מסביר הרב אשלג זצ"ל, שחול זה כאשר הקב"ה דוחף את הבריאה ממנו, מרחיק את הבריאה ממנו כביכול, אז יש מלאכה ויש בירורים לעשות. גם אם לא יודעים את זה, מחפשים את השם, את המקור שמשם נתרחקנו. בחול הנבראים שאיבדו את הקשר לחיות, מחפשים אותה. כל העבודות שהאדם עובד, זה חיפוש אחר החיות שלו, הוא רוצה לחיות. ששת ימים הקב"ה זורק את הבריאה וכל אחד בדרכו מחפש את החיות שלו. אין חיים אוטומטים, צריך לרכוש את החיים שעה, שעה, רגע, רגע.

העניין דומה למישהו שזורק מקל לגובה. ברגע שמפסיק הכח של הדחיפה שבאה מעצם הזריקה, לא צריך כח נוסף, המקל מיד חוזר לשורש שלו. ששת הימים זה הדחיפה, ובשבת הבריאה חוזרת אל בורא עולם. מכיון שהקב"ה דוחף את הנברא בימות החול, חסר לנברא החיות, ולכן הוא מתייגע בחיפוש. בשבת אומרים 'ויכולו', ו"אור החיים" הקדוש אומר שזה כלות הנפש. הנפש יוצאת אל מקורה ומתבטלת אל מקורה. לא מרגישה בכלל את עצמיותה, התפשטות הגשמיות באופן מוחלט.

החיפוש אחר החיות

כל השבוע האדם מתעסק בחיפוש החיות שלו. בחול זה זמן של חיפוש וחוסר ראייה של הקדושה, הראייה הפנימית נסתרת. כתוב, "שֶׁעַר הַחַצֵּר הַפְּנִימִית הַפְּנֵה קָדִים, יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה; וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיט יִפְתָּח, וּבַיּוֹם הַחֹדֶשׁ יִפְתָּח" (יחזקאל מ"ו א'). כל השבוע השער סגור ונעול. החיפוש הזה, זוהי עבודת האדמה. "בְּזַעַת אַפֶּיךָ, תֹּאכַל לֶחֶם" (בראשית ג' י"ט). כיון שהאדם מתעסק בעבודת האדמה, אז הוא עוד יותר מתרחק מהשורש שלו, כי מקור הנשמה זה בשמיים. אבל כשמתעסקים באדמה

הופכים להיות רק אנשי אדמה. כדי שזה לא יקרה, צריך שנה אחת לקודש, לקדש את עובד האדמה. שמיטה זה שנה מיועדת ללימוד תורה. זה כמו שבת שמיועדת ללימוד תורה. אז האדם מרים עיניו מהאדמה, מהחיפוש, ונושא אותן אל שורשו.

אמונה פשוטה

יסוד חשוב בחיפוש אחר החיות זה האמונה. אנחנו מוצאים שבעולם יש הנהגה שמה שיותר חיוני לקיום האדם, יותר קל להשיג אותו, יותר זול גם כן. האויר זה הכי פשוט, אח"כ מים, אח"כ חיטה. מה שאין לו צורך כל כך אצל האדם, זה יותר יקר ויותר קשה להשיג, כמו יהלומים. אומר הרב שיינברגר שליט"א, כיון שאי אפשר לחיות בלי אמונה פשוטה, אז היא מצויה אצל כל יהודי. לא צריך הרבה מאמץ כדי להגיע לזה. כשהאדם מחובר לכח הזה של האמונה, אז גם כשהוא נמצא בחול, במצבים קשים, בחושך, יש לו את היכולת לעמוד בזה, יש לו אמונה.

סיום

מצות שמיטה דורשת הרבה אמונה. להאמין שיהיה די מזון גם אם נשבת לשנה שלמה את כל עבודת האדמה. צריך בטחון גדול בהשם. היום, כשרובנו לא קשורים בכלל לגידול יבולים, קשה להבין את זאת. אולם אם נבחן לרגע את השמיטה מנקודת המבט של העבודה הפנימית שלנו, נוכל לראות במה הדברים אמורים.

מעבר לשבת, בה אנו מצווים לשמוט את כל עניני החולין ולחזור אל השורש, כאמור לעיל, אנו נדרשים גם בתהליך הפנימי לשמוט את כל אותם דברים שמונעים את החיבור עם שורשנו, לותר על תכונות נפש שנראה כאילו לא נוכל לחיות בלעדיהן, לותר על תאוות ישנות, לשמוט את כל מה שמרחיק אותנו מהתכלית. כמה קשה הדבר וכמה אמונה נדרשת מכל אחד מאתנו. הכל קשור לאמונה הבסיסית שכל מה שיש בחיינו בפנים ובחוץ, לא שייך לנו, אלא לבורא עולם, הכל רק פקדון בידנו. להאמין בהשגחה הפרטית, שאם התורה מורה לי לשמוט משהו שהוא יקר לי מאוד ואני חושב שלא אצליח לחיות בלעדיו, זה בהשגחה, וזה מפני שהתורה רוצה לתת לי משהו הרבה יותר טוב מזה.

חידושי תורה כהקרבת קרבן

בפרקי אבות הנקראים בשבתות אלו שבין פסח לעצרת (פ"ד מ"ה) אמרו: אל תעשם עטרה להתגדל בהם. ולמעלה בפרק א (משנה יג) אמרו: נגד שמא אבד שמא. וכתב ע"ז הגאון חתם סופר בתשובותיו (חא"ח רס"י רח): כל המחבר ספר ומתערב במחשבתו לגדל שמו רבצה בו האלה האמורה במילי דאבות (פ"א מ"ג) נגד שמא אבד שמא" ע"ש.

ועל פי דבריו אפשר לבאר מאמר חז"ל, אודות מעלת כתיבת חידושי תורה.

דהנה ידוע ומפורסם אשר כתב גאון עוזנו מרן החיד"א בספרו ברית עולם על ספר חסידים (סימן תקל). ואלו דברות קדשו: "בהקדמת ספר החשוב לב אריה כתב בשם רז"ל בזמן שבית המקדש קיים כשאדם מקריב קרבן מתכפר לו, וכשאדם כותב בספר מה שלומד איזה חידוש, הכתיבה זו היא עולה לו במקום קרבן, ובזה פירש הרב הנז' (תהלים מ) זבח ומנחה לא חפצת וגו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי, שיעלה במקום קרבן". ע"כ. וע"ש בשומר הברית מה שפירש החיד"א עצמו בזה.

ובאמת שיש לדעת ולהבין בעזרת ה' על מה ולמה מעלה הקב"ה עליו כאילו "הקריב קרבן", ובדרך חידוד י"ל דזה מחמת הענוה שבו. ויתבאר על פי דברי החתם סופר הנזכרים. כי לפי דברי קדשו מי שמחבר ספר מוכרח להיות עם ענוה, כדי שלא יהא בכלל הקללה הנזכרת. והלא אמרו חז"ל (סוטה ה:): אמר ריב"ל בא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח לפני הקב"ה, שבשעה שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו וכו', אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולם. אשר על כן נחשב לכותב חידושים בספר כאילו הקריב קרבן כפרה. כי בספר ניכר הענוה.

אך יש לפרש באופן אחר בס"ד, כי הנה לימוד התורה עולה במקום קרבן, וכמ"ש (מנחות קי). כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה וכו'. והנה הן אמת שהלימוד בפה חשיב כחו בקרבן אך כשמשתף גם את "ידיו" הרי פועל כפועל הקרבן הנעשה בידים וזהו השלימות, וכמ"ש מהרש"א (ב"ב

י.): "כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים" ע"ש. ובזה פירש (שם) מאמרם אשרי מי שבא לכאן ותלמודו "בידו" [מיהו לכאורה סתראי נינהו דברותיו ממה שכתב הוא גופיה בברכות (יז). ד"ה לבך. ע"ש]. ולכן הוי בקרבן.

והנה מתנאי הקרבן הוא ה"תשובה" דאל"כ זבח רשעים תועבה (ע' ברכות כג.). ונודע כי תיקון המחשבה הוא ע"י חידושי תורה כי מייגע עתה מוחו בקדושה להוליד חידושים ותהא לו תשובת המשקל הרי דהיגיעה הוא ה"תשובה" ואח"כ "הקרבן", היינו הכתיבה וא"כ דומה החידוש והכתיבה לתשובה ולקרבן. ה' יעזרנו ויזכנו לעשות רצונו כרצונו. אכ"ר.

ב . פרפראות מפרשת בהר

1 . אל תקח מאיתו נשך ותרבית (כא, לו)

כתוב בגמ' ב"מ דף ע"א. שהמלוה בריבית כאילו כותב שטר ומחתים אותו שתוכן השטר שהוא כופר באלוקי ישראל. ויש להבין מדוע התייחד איסור זה שהוא כאילו כופר בעיקר? וההסבר בזה שכל מזונותיו של אדם קצובים לו מראשית השנה ועד אחרית שנה ובעצם גם ללא שהיה הולך לעבוד היה מקבל את אותו הסכום רק הקב"ה קבע שאדם יהיה צריך להשתדל לפרנסתו אבל האדם צריך לידע שלא ההשתדלות היא המביאה הכסף אלא הקב"ה הוא זה שמביא הכסף. וא"כ המלוה בריבית מזה שמנסה להשיג כסף בדרכים לא כשרות הוא נראה שהוא חושב שע"י העבירה הזאת של ההלוואה בריבית ישיג יותר כסף וזוהי כפירה!

2 . וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר (כה, א)

ברש"י מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצות נאמרו מסיני, אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני וכו'.

נראה עוד בביאור ענין זה, דהנה איתא בגמרא (שבת פח, א) ויתיצבו בתחתית ההר (שמות יט, יז), אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא מלמד

שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, וא"ל אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא. ופירש רש"י שם שאם יזמינס לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס. והאריכו בזה המפרשים, דלכאורה י"ל דאף שהיה באונס מ"מ מהני קבלת התורה גם בכפיה, כיון שנתן להם ארץ ישראל בשביל התורה, וכמ"ש (תהלים קה, מד) ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חוקיו וגו', והוי כהא דתליוהו זבין דזביניה זבינא (ע"י ב"ב מז, ב), וה"נ הו"ל ככפאן לקבל א"י בשביל קבלת התורה. אך אם נאמר דא"י ירושה היא לנו מאבותינו, א"כ כבר היה שלהם קודם קבלת התורה וליכא למימר דנתן להם א"י בשביל התורה.

ברם לעומת זה, מצינו בפרשת דרכים (דרוש ט) שהביא קושית הרא"ם, איך אפשר לומר דא"י ירושה היא לנו מאבותינו, הא פירש רש"י (בראשית יג, ז) שהיו רועיו של לוט מרעים המקנה בשדות אחרים, ואומרים ניתנה הארץ לאברהם ואין לו יורש ולוט יורשו ואין זה גזל, והכתוב אומר (בראשית יב, ו) והכנעני אז בארץ, שלא זכה בה אברהם עדיין. הנה מבואר מזה דכל זמן שהכנעני בארץ אינו של אברהם. ותירץ בפרשת דרכים שם, דגוף הארץ ניתנה לאברהם וזכו בה ישראל גם קודם שיעקרו ז' עממין וירושה היא להם מאבותיהם, אלא דמ"מ יש לעכו"ם מה שזרעו, שהשאיר להם ה' זכות שיזרעו עד שיעקרו ממנו ז' עממין, וא"ש דלכך היה גזל מה שאכלו מקנה לוט מהנזרע בשדות אחרים ע"ש.

ומבואר מדבריו, דהיה לעכו"ם רק קנין פירות בא"י ולהכי י"ל דא"י ירושה היא לנו מאבותינו. לפי זה, אם נאמר דקנין פירות כקנין הגוף דמי א"כ יש להם גם חלק בגוף הארץ וליכא למימר דא"י ירושה היא לנו מאבותינו, ודו"ק.

ובגמ' איתא עוד (גיטין מח, א) אר"י אי לאו דא"ר יוחנן קנין פירות כקנין הגוף דמי לא מצא ידיו ורגליו בביהמ"ד, דאר"א א"ר יוחנן האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל, ואי ס"ד לאו כקנין הגוף דמי לא משכחת דמביא ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון ע"ש.

ובכן יבואר, דכיון שבא הכתוב לפרש פר' שמיטין ויובלות דמחזירין זה לזה ביובל, ואיך אפשר דמחזירין ביובל הא א"כ לא משכחת לה הבאת בכורים, להכי הזכיר קבלת התורה בהר סיני שהיה באונס והועיל מדין

תליוהו זובין, שקבלו א"י בשביל קבלת התורה כיון שאין א"י בירושה מאבותינו, דקנין פירות שיש לעכו"ם בא"י כקנין הגוף וא"כ י"ל אף לענין ביכורים כן ושפיר משכחת לה הבאת ביכורים ודו"ק.
הוסיף: רוני גולדברגר

3. וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר (כה,א)

וידועה השאלה על פסוק זה: מה עניין שמיטה להר סיני?

ויש בזה סוד גדול: לפני מתן תורה נלקח קצת מעפר הר המוריה שבארץ ישראל והושם בהר סיני ונתקדש הר סיני לשם מתן תורה קדושת שעה, לכן הקשר שבין שמיטה לסיני היא עניין של אדמה מקודשת כמו שעפרה של ארץ ישראל שנהוג בה שמיטה קדוש כך הר סיני היה מקודש במדבר. כמו שכתוב במפגש משה עם הר סיני "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא."

וידוע שבגלות האחרונה אנחנו כולנו, כל עם ישראל מצויים בבחינת "מדבר העמים" ומדבר בסיני שהיה, גם הוא כיום בבחינת "מדבר העמים" כלומר ללא קדושה ככל מקום אחר בעולם.

מצד שני בכל מקום בכדור הארץ יש "בחינת הר סיני" בבתי מדרשות ובתי כנסיות, שהם בחינת חורב – הר סיני - & שמהם יוצאת תורה ועפרם קדוש & כמו שמצינו במסכת ברכות תלמוד & ח' א': "אמרו ליה לרבי יוחנן: איכא סבי בבבל. תמה ואמר: (דברים י"א) "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה" כתיב, אבל בחוצה לארץ לא!
כיון דאמרי ליה: מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר: היינו דאהני להו.
כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה: קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי. "הרי שבת כנסיות ומדרשות בכל מקום שהוא בגלובוס מאריכים חיים וקדושים כקדושת ארץ ישראל שמחויבת בשמיטה ודיני הארץ וזה הקשר בין שמיטה להר סיני

4. וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה' (פה,א-ב)

ברש"י: מה ענין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצוות נאמרו מסיני?
אלא, מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני, אף כל
נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני. כך שנוי בתורת כהנים.

רבי משה פיינשטיין היה מוסיף ומפרש: כל מצוה בתורה יכול אדם לחשוב
בנפשו שיש לו איזו השגה בה והוא מבין את טעמה וענינה, ויש לו ממנה
איזו מעלה ותועלת. אלא שאדם חייב לקיים את מצוות התורה לא מחמת
שמבין את טעמיהן ועניניהן, ולא מחמת שיש לו מהן איזו תועלת – אלא
אך ורק משום שה' ציוה עליהן בסיני. אדם מקיים את התורה – כדי
לקיים רצון ה'!

אולם ישנה מצוה אחת בתורה שאלמלא היתה התורה מצוה עליה לא היה
האדם מוצא בה טעם: מצות שמיטה. מצוה זו אינה נתפסת בשכל האדם,
שכן, לכאורה, איזו תכלית ותועלת יש בה? הלא היא הפוכה הגמור של
ההגיון וההבנה האנושית! שש שנים עמל האדם, מעבד את שדהו, חורש
וזורע, עד שסוף סוף זוכה לראות ברכה בעמלו ומפיק ממנה תנובת פרי.
והנה מגיעה השנה השביעית ובבת אחת עליו להניחה לנפשה, לא לחרוש
ולא לזרוע, והיא עומדת זנוחה ומופקרת ומעלה קמשונים וחרולים.

נמצא שאם מקיים האדם מצות שמיטה, בודאי אין הוא מקיימה מפני
שמבין את טעמה, אלא אך ורק משום שהתורה צותה: "ושבתה הארץ
שבת לה". ה' צוה והאדם מקים! רצון ה' בלי שום ערוב של השכל האנושי!

על כן הסמיכה התורה שמיטה אצל הר סיני – לומר לך, כשם שמצות
שמיטה נאמרה בסיני, והסבה האחת והיחידה לקיומה היא משום שנצטוינו
עליה בסיני, ולא משום איזה שקול וטעם אחר שבעולם – כך עלינו לקיים
את שאר מצוות התורה, גם אותן מצוות שסבורים אנו שיש בהשגתנו
להבין את טעמן וענינן ונראה שיש לנו מהן רוח ותועלת.

5. דבר אל בני ישראל וגו' כי תבואו אל הארץ וגו' ושבתה הארץ שבת
לה (כה,ב)

כתב החינוך (מצוה קיב) דהמצוה של "בחריש ובקציר תשבות" (שמות לד,
כא), הוי עשה לחרוש בשביעית.

והקשה שם במנחת חינוך, א"כ למה לא נימא דנשים פטורות ממצוה זו ותותר להן החרישה בשביעית כיון שהיא מצות עשה התלויה בזמן, והלא נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמן.

אכן מצינו שהקשו התוס' (קידושין כט, א ד"ה אותו) ל"ל דרשא ד"כאשר ציוה אותו האלקים" למידרש "אותו" ולא אותה דאשה פטורה ממילת בנה, תיפו"ל דהוי מ"ע שהזמן גרמא שהרי מילה נוהגת רק ביום. ותי' הריטב"א שם דכלל זה דמ"ע שהז"ג נשים פטורות, היינו רק במצוות שבגוף כגון ציצית ותפילין, אבל מצוה שהיא אינה בגופה אלא בגוף אחר כגון מילת בנה גם בזה היה לנו לחייב את הנשים, אלמלי מיעוטא ד"אותו" ולא אותה. ובזה מתרץ המנחת חינוך גם כאן, דכיון ששביעית תלויה בקרקע שהארץ תשבות, לכן גם נשים מצוות על חרישה בשביעית.

ואפשר לומר עוד דשביתת הארץ הוי "איסור עשה", דיש מצוה שהארץ תשבות ולכן "אסור" לחרוש בשביעית, ואיסור הרי הוא כ"לאו" שבזה אין את הפטור של מ"ע שהז"ג.

6 . שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה (כה,ג)

יש לדקדק למה כפל מנין "שש שנים", דלכאורה די היה לומר "שש שנים תזרע שדך ותזמור כרמך". עוד קשה על הא דאמר "ואספת את תבואתה", והרי ע"כ קאי על "שדך" שבראש הפסוק דאילו על הכרם שהוא לשון זכר היה לו לומר "תבואתו", וכיון שכן קשה למה נכתב בשלהי הפסוק ולא בראשיתו "שש שנים תזרע שדך ואספת את תבואתה".

ונראה לומר דהנה בגמרא (ר"ה יג, א-ב) שנינו, שבתבואה אזלינן בתר שליש גידולו דאם גדל שליש בשנה ששית אין בו משום פירות שביעית ויכול לשמרם ולקצרם כדרכו, ובאילנות אזלינן בתר חנטה דאם חנטו בששית אין בהם משום פירות שביעית.

נמצא א"כ דשש שנים של שדה שונות בדינם משש שנות הכרם, ולכך הוכרח לכתוב "שש שנים" בכל אחד לעצמו. והיינו נמי דכתיב "ואספת את תבואתה" בסוף הפסוק וקאי על השנה הששית, דמה שגדל בה שליש בתבואה או פירות שנחנטו בה, הרי ניתן לאספם ואין בהם קדושת שביעית h. אפשר ליישב באופן אחר על קושיה הנ"ל, ע"פ הא דתנן במשנה (שביעית ה, א) בנות שוח (מין תאנים לבנות) שביעית שלהן שניה שהן עושות לשלש שנים, כלומר שדיני שביעית נוהגים בהן בשנה השניה של שמיטה מפני שפירות הללו גדלים במשך שלש שנים עד שמתבשלים, ונמצא שהפירות שחנטו בשביעית תם בישראל בשנה הב' לשמיטה שהיא השנה הג' לחניטה ואז נוהגין בהן דיני שביעית, וזאת משום שלענין שביעית הרי הולכים בפירות האילן אחר החניטה ובדגן ובירקות אנו הולכים בהם אחר לקיטה, כמו שאמרו בגמ' (ר"ה יג, ב). על כן הבדיל הכתוב ואמר "שש שנים" של זרעוני שדה בפני עצמן "ושש שנים" של הכרם בפני עצמן, מפני שאין משפטן שוה, שזה אנו הולכים בו אחר לקיטה

7. שש שנים תזרע שדך) כהג,

גמ' ברכות (לה, ב) נחלקו ר' ישמעאל ורשב"י, ר' ישמעאל אומר הנהג בהן מנהג דרך ארץ, לאחר ש בזמן חרישה ולזרוע בשעת זריעה, ורשב"י אמר א"כ תורה מה תהא עליה, אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים. ואמר אביי (שם) הרבה עשו כרשב"י ולא עלתה בידם, וכו' ישמעאל ועלתה בידם.

וכתב שם המהרש"א דודאי יש צדיקים גמורים שעשו כרשב"י ועלתה בידם, רק שלכלל ההמון אין מועיל דרך זו.

ויל"ע דלכאורה כל מי שמתחיל בדרך זו מיד הוא בגדר צדיק גמור, שהרי יגע בתורה ומוותר על פרנסתו, ובזה גופא נעשה צדיק גמור שצריך לזכות שמלאכתו תיעשה ע"י אחרים.

ובספר נפש החיים (ש"א פ"ב) כתב דגם לר' ישמעאל שמתיר לעסוק בדרך ארץ, מ"מ צריך שבזמן עסקו בד"א יעסוק בתורה, (ושם כתב דדי שחושב בד"ת, ויל"ע מפני מה לא אמר שצריך שיוציא ד"ת בפיו, שזהו ודאי דרגא יותר גדולה בלימוד התורה). ולכאורה מאחר דאף לר' ישמעאל צריך

שלא יפרד רגע מלימוד התורה, ודאי שהוא בגדר צדיק גמור, ומעתה צריך להיות שיועיל לו גם לעשות כרשב"י, ואמאי לא עלתה בידן וצ"ע.

והנה התוס' בפסחים (נ, א) הביאו מהירו' שמקשה האיך מותר לישראל לעשות מלאכה, הרי ביום שמביא קרבן אסור לעשות מלאכה, וקרבן תמיד הוא קרבן של כל ישראל, ומשני דכיון שאמרה תורה ואספת דגנך, הרי דהותר איסור זה.

והנה לפמש"כ בנפה"ח הנ"ל שגם בזמן עסקו בד"א צריך הוא להרהר בת"ת, נפיק, דמי שלא יחשוב בד"ת מלבד עון ביטול תורה אף עובר על איסור עשיית מלאכה ביום שמביא קרבן, דהא מן הדין היה אסור לעשות מלאכה, וכל ההיתר הוא משום שגילתה תורה ואספת דגנך, וזה רק אם מהרהר בד"ת בינתים

8 . שש שנים תזרע שדך (כה,ג)

יש השואלים מדוע נבחרה דוקא השנה השביעית להיות שמיטה?

ותירץ ע"ז חיד"א: דאיתא במס' ברכות (ל"ה:) דאמר רבא לתלמי' בבקשה ממכם אל תיראו לפני בישיבתי בימי ניסן ובימי תשרי, לפי שאז זמן הקציר והזריעה, וכאשר תעבדו בשני החודשים הללו בשדותיכם כראוי, תהיה לכם מנוחה ושלוחה ביתר החודשים שתוכלו ללמוד ללא טירדת הפרנסה.

נמצא דאם בכל שנה ביטלו שני חודשים, א"כ במשך ששה שנים ביטלו י"ב חודשים, ולכן כעבור ששה שנים הוצרכו לשנת השמיטה, בכדי להשלים את מה שחיסרו בי"ב החודשים במשך ששת השנים.

9 . וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה (כה,ח)

ניתן לבאר כי הכרחית היא כאן הלשון הכפולה ומכופלת. דאילו היה נכתב רק 'וספרת לך שבע שבתות שנים', היינו אומרים שדי במנין השמיטות וא"צ למנות השנים בפני עצמן, רק שבתחילת השמיטה יאמר

היום שמיטה אחת ביובל, לכן כתיב 'תשע וארבעים שנה', ללמדנו שצריך למנות כל המ"ט שנים, כל שנה לחוד.

ועדיין היה מקום לומר שצריך למנות השנים רק קודם שבא השמיטה, אבל אח"כ יוכל לומר היום שמיטה אחת היום שמיטה שניה, לכן כתיב 'שבע שנים שבע פעמים', דיחזור וימנה כל אותן השנים בפני עצמם.

ותו יש צד לומר דא"צ למנות השמיטות שכבר עברו, כי אם את השמיטה הנוכחית, לכך כתיב 'תשע וארבעים שנה', פירוש כל מ"ט שנים תמנה את כל ימי ה'שבע שבתות'.

10 . אל תקח מאיתו נשך ותרבית (כה,ח)

קריאת פסוקי פרשת השמיטה, מעוררת שתי תמיהות אותן מעיר הגאון רבי עזריה פיג'ו זצ"ל, בעל "בינה לעיתים", ראשית, על שום מה ראתה התורה צורך לומר: "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה.. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ..." "הרי כאן, בעצם, רוצה התורה לצוותנו על ענין השמיטה, היה איפוא די אם היתה אומרת: מקץ שבע שבע שנים תעשה שמיטה, כשם שאומרת בשמיטת כספים: "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה" (דברים טו,א)? וכי חובה על האדם לעבוד בששת השנים שקודמות לשמיטה כדי לקיים את מצוות השמיטה, כלום אין זו מזכותו של האדם לעבוד רק בחלק מן השנים, ואף בכלל לא!?

זאת ועוד, בהמשך (ויקרא כה,כ) מציגה התורה כביכול, את הלבטים העשויים להתעורר בקרב שומרי השמיטה: "וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו". והתורה פותרת את הלבטים הללו: "וצויתני את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלוש השנים". עיתוי הלבטים תמוה, מה זאת אומרת: "מה נאכל בשנה השביעית", הרי דרכו של עולם לאכול בכל שנה מה שנזרע בשנה הקודמת, ואם כן, פשיטא הוא שבשנה השביעית יאכלו מה שזרעו בשנה השישית? ואם יש חשש זה על השנה השמינית, שבשנה השביעית שקדמה לה לא עבדו את האדמה, מה איפוא מסתתר וטמון ב"וכי תאמרו מה נאכל בשנה בשביעית"?

פרשת שמיטה מגלה לנו את הדרך אשר נעשה כדי לזכות בסייעתא דשמיא, מחד עלינו להשתדל ומאידך עלינו להאמין, צירוף של שני הדברים יוצר את המסלול לקבלת השפע מבורא העולם, כמו ההגדרה הנפלאה של הגמרא: "מאמין בחיי עולם וזרע."
אמנם, רבי שמעון בר יוחאי זי"ע היה מבני עליה שזכה לפרנסה ללא השתדלות, אך כבר אמרו חז"ל: "שהרבה עשו כן ולא עלה בידן" כי מועטין הן אלו שראויים וזוכים לכך. אך רוב העולם זקוק לכלי להחזיק את ברכת ה', כמו אלישע אשר ביקש כלים לשמן, כך אנו זקוקים ליצור כלים לקבל את הברכה.

אשר על כן & באה התורה & ומלמדת אותנו את חובת ההשתדלות, במשך שש שנים כדי לזכות לפרנסה עלינו לעבוד את האדמה, כל אחד בדרכו ובמלאכתו & גם אז "וצויתני את ברכתי", ללא ברכת ה' לא תצליח דרכינו. אך כאשר מגיעים לשנה השביעית, שם אין ההשתדלות לפרנסה, ואנו נשאל איך נזכה לסייעתא דשמיא ללא ההשתדלות? משיבה התורה: שההשתדלות בשנה השישית תתן את פירותיה לשלוש השנים, והיא תשמש ככלי שבעבורה נזכה לברכת ה' גם בשנה השביעית והשמינית עד שנחזור למסלול הרגיל של מאמין בחיי עולם וזרע.

11 . וספרת לך שבע שבתת שנים שבע שנים שבע פעמים (כה,ח)

רמז נפלא – אומר המגיד מדובנא – נרמז כאן בפסוק: האדם מתפאר: אני חי שלש מאות ששים וחמשה ימים בשנה!
אומרים לו אפוא: תספור את ימך בשנים ותראה שאינן רבות כל כך, ואם עדין נראה לך הרבה – ספור את שנותיך ב'שמיטות', ככתוב "וספרת לך שבע שבתת שנים", שהן, בסך הכל, יובל אחד...
משל לקבצן אביון שהתגאה בכך שיש לו אוצר ענק – שקים גדולים מלאים מטבעות. אמרו לו: השקים הגדולים והנפוחים מלאים מטבעות בעלי ערך נמוך מאד, ועל כן שווי השקים הגדולים כשווי שני שטרות דקים של מאה שקלים.
וכך האדם – "ימי שנותינו בהם שבעים שנה...", "כיובל וחצי... ואיך יתגאה כשהוא זמני כל כך בעולם, כצל עובר?!"

12 . והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם (כה,ט)

צריך להבין למה דין זה של העברת שופר מוזכר בפסוק זה פעמיים בזה אחר זה. ועוד תמוה שהתחיל בלשון יחיד "והעברת" וסיים "תעבירו" לשון רבים.

הנראה לבאר בזה, דהנה השנה מתקדשת בתחילתה, ומצינו כי בעת שקדשו החודש תקעו בשופר, נמצא כי ע"י תקיעת שופר בחודש השביעי שלפי דרשת חז"ל (ר"ה לג, ב) קאי נמי על ראש השנה נתקדשה שנת היובל, אולם הרי זה רק לב"ד ולא לכל אחד. וזהו "והעברת (ל' יחיד) שופר תרועה בחודש השביעי" כדי לקדש השנה בתחילתה, ו"ביום הכיפורים תעבירו (ל' רבים) שופר בכל ארצכם". ביאור נוסף במה שכפל הכתוב העברת שופר באותו פסוק. דהנה פירש רש"י (ר"ה ל, א ד"ה איכא) דהא דביום הכפורים תוקעין אף שלא בפני ב"ד מדכתיב בכל ארצכם ע"ש. וכבר עמד הטורי אבן למה באמת לא גזרינן ביו"כ שמא יעבירנו, הלא עירוב והוצאה ליו"כ (עי' יומא סו, ב), וא"כ יהיה צריך ב"ד. וע"כ צ"ל דיו"כ שאני דהא דבעי ב"ד היינו משום דמאימת ב"ד שעליו לא יעביר (טו"א שם), ואילו ביו"כ מצינו בכל אדם דאימת יו"כ עליו ומש"ה לא גזרינן שמא יטה ולכן גם לא צריך בפני ב"ד. וזו כוונת הפסוק "ביום הכפורים", בשביל שהוא יום כפרה וסליחה ואימתו מוטלת על הבריות ושפיר "תעבירו שופר בכל ארצכם" אף שלא בפני ב"ד, ונמצא איפוא כי הכפלת הענין היא בהכרח לתוספת פרטי דין בנדון

13 . במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמית(כה,טו)

והדבר תמוה דמן הראוי היה לומר "במספר שנים עד היובל" ולא "אחר היובל", שהרי צריך לחשב כמה שנים יש עד היובל (עיינן פירש"י). ובפשיטות יש לבאר ד"אחר היובל" היינו אחר שהתחילו ימי היובל, דהיינו שהב"ד החלו כבר לספור היום שנה אחת מן היובל וכדכתיב "וספרת לך וגו'", והוא לאחר י"ד שנים שכבשו וחילקו את הארץ שבהן לא נהג היובל ולא שייך בהן מספר שני היובל.

אך י"ל עוד דהתורה רמזה בזה למה שאמר רב חסדא (ב"מ עט, א) דמוכר שדהו לששים שנה אינו יוצא ביו"כ כיון שמכר לשנים קצובות וכן פסק

הרמב"ם (שמיטה ויובל יא, ב), וזהו שאמר "במספר שנים אחר היובל תקנה וגו'", שאם קנה לשנים קצובות יותר מחמשים שנות יובל יוכל שפיר לקנות.

ויותר נראה לפרש ענין זה לפי מה שאמר רב חסדא (גיטין מח, א) מחלוקת (דר' יוחנן ור"ל במוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג, אי מביא וקורא או אינו קורא) ביובל שני, אבל ביובל ראשון דברי הכל מביא וקורא דאכתי לא סמך דעתו שהקרקע חוזרת ביובל, ע"ש.

וכיון דעיקר הכתוב בא להורות על איסור אונאת חבירו שאינו יודע על חזרת קרקעות או שאינו יודע מה מספר שני היובל, א"כ ביובל ראשון שייך בו שפיר אונאה דעדיין לא סמכי דעתייהו, אבל ביובל שני שכבר נתפרסם דיני שמיטת קרקעות מסתמא ידע הלוקח וקא מחיל, קמ"ל קרא דאפילו לאחר היובל הו"ל אונאה וצריך לחשב עמו כפי שני היובל.

עוד יש להשיב, דאף שאמרה תורה שהשדות חוזרות ביובל, מ"מ אפשר שיכול למכור לו מעתה עד היובל בתוספת תנאי שאחר שנת היובל תהיה השדה מכורה לו שוב במכירה נוספת. ואף כי איתא בגמרא (ב"מ טז, ב) דהאומר לחברו שדה שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו לא קנה משום דהוי כדבר שלא בא לעולם, שאני הכא שזה דומה למה דאיתא (קדושין סב) דהנותן לאשה שתי פרוטות ואמר לה התקדשי לי היום בפרוטה אחת ובפרוטה שניה תתקדשי לאחר שאגרשיך שנפסק דמקודשת. והיינו משום דהוי כקונה דבר שלא בא לעולם עם דבר שבא לעולם דקיי"ל (חו"מ רג) דקנה שניהם.

וכמו כן כאן, מיגו דחל על המכירה שלפני היובל חל גם על לאחר היובל ולא הקפידה התורה אלא על מכירה אחת לצמיתות, אבל רשאי שפיר לעשות מכירה אחרת לאחר היובל.

ואמנם, כיון שהיא ממש מכירה חדשה, והרי דין הוא דשדה אחוזה אינה נגאלת בפחות משתי שנים, לכן גם כאן אינה נגאלת לאחר היובל פחות משתי שנים.

וזהו שאמר הכתוב "במספר שנים אחר היובל תקנה", היינו שיוכל לעשות קנין חדש גם על השנים שאחר היובל, ואולם בתנאי של "במספר שני תבואות ימכר לך", וכדפירש"י ששתי שנים קיימת המכירה ואינו יכול לגאול

14 . וקדשתם את שנת החמשים שנה וגו' יובל היא (כה, י)

ברש"י, שנה זאת מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה, ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר.

ראוי להתבונן, הלא עיקר ענינו של יובל הוא ענין השחרור והחירות שעבדים חוזרים לבתיהם ושדות לבעליהן, והשופר ביום כפור הוא רק לסימנא בעלמא שכבר התחילה שנת היובל, וא"כ היה מן הראוי ששנה זו תיקרא שנת השחרור או שנת החרות, ולא בשם כזה שאינו מסמל את העיקר כלל כי אם את הטפל השופר.

אך יעויין ברש"י בסוף הפרשה (כו, א) שמביא מדברי חז"ל שענין מכירת עצמו וקרקעותיו בא לו בגין חטאיו. לפי זה י"ל שהתורה חששה שעתה ביובל כשהאנשים חוזרים שוב לבתיהם ולשדותיהם, הנה שוב יש לחוש שירום לבבם וישובו לכסלה לשנות באיוולתם.

אי לכן שפיר נקראה שנה זו בשם "יובל" ע"ש השופר שתוקעין בו ביום הכפורים, לידע ולהודיע העיקר שיחזרו בתשובה שלימה, וכידוע שקול השופר מעורר לתשובה וזאת לעוררם שמעתה ואילך ישמרו דרכם לבלתי יחטאו עוד, ואז תהיה חזרתם לביתם ולשדותיהם ללא חשש תקלה

15 . וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו (כה, י)

יש להבין למה נאמר בכפילא, דאחר שאמר הכתוב "וקראתם דרור" דהיינו חופש וחרות למה שב ואמר "ושבתם". ועוד מה פשר לשון הכתוב "ואיש אל משפחתו תשובו."

הנה כתב הרמב"ם בדיני יובל (שמיטה ויובל י, יד) מר"ה עד יוה"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהן ולא השדות חוזרות לבעליהן, אלא עבדים אוכלין ושותין ושמחין וכו' כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו עבדים לבתיהן וחזרו שדות לבעליהן.

הוי אומר שני דברים קובעים את היובל א) "וקדשתם את שנת החמשים" וזה מתקיים בראש השנה, ב) תקיעת שופר ביוה"כ. וביחס לשחרור העבדים המשמעות בזה שעול השעבוד מופקע מהם החל מר"ה, אך הוציאה המוחלטת מבית אדוניהם היא לאחר תקיעת שופר של יוה"כ.

מעתה פסוק זה הרי הוא כמבואר, דהא דכתיב "וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור בארץ" היינו הפקעת השעבוד התלויה בראש השנה בלבד, אך "ושבתם איש אל אחוזתו" היינו ביוה"כ בעת שתוקעים בשופר. ולכן גם סיים הכתוב ואמר "ואיש אל משפחתו תשובו" להבדיל מקריאת הדרור של ר"ה שאינה יציאה גמורה לחירות.

16 . יובל היא שנת החמישים שנה תהיה לכם לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה (כה, יא)

ללמוד אנו צריכים, מדוע נקט כאן הכתוב ביובל לשון רבים 'תזרעו תקצרו' וכו', ואילו בשמיטה נקט הכתוב לשון יחיד, כדכתיב (לעיל פסוק ד-ה) 'ובשנה השביעית וגו' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור!'.
אך מצינו דעת הירושלמי (שביעית ח, ו) וכך פירש ר"ת בתוס' (סוכה לט, ב ד"ה במה) ע"פ התו"כ, דמן המופקר מותר לבצור, אך מן השמור אין אתה בוצר, וע"ז קאי בלאו.

והנה זה ודאי דרק בבעלים שייך שמירה, וכמו כן רק בעה"ב או עכ"פ ברשות בעה"ב הוא דעוברים על לאו של מלאכת שביעית, וכן מצינו (ע"ז טו, ב) שהאדם היינו הבעה"ב מצווה על שביתת שדהו בשביעית. ולכאורה בכל אלה אם עשה אחר לא עבר כלל, נמצא שבשביעית יש בעה"ב אחד שהוא מצווה על האיסורים, לכן שפיר נקט לשון יחיד.

אבל ביובל שהשדה יוצאת רק לאחר תקיעת יוה"כ של יובל כמבואר בגמ' (ר"ה ח, ב), נמצא איפוא שביובל ישנם שני בעלים, דעד יוה"כ היא שייכת ללוקח ואח"כ חוזרת לבעלים, לכך נקט בה שפיר לשון רבים.

17 . וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו אישאת אחיו (כה, יד)

ברש"י: וכי תמכרו וגו'... ועוד יש דרשה, מניין כשאתה מוכר – מכר לישראל חברך, תלמוד לומר: 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך', מכר. ומניין שאם באת לקנות, קנה מישראל חברך, תלמוד לומר: 'או קנה מיד עמיתך!'

רבי רפאל שטמר מדייק: על הגויים לא נאמר 'עמיתך' אלא 'רעך', כפי שמובא בפסוק אודות המצרים: "...איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלילעילוינשמת ר' משה בן ר' מנחסמנדל שניצר לעילוינשמת ר' משה בן ר' מנחסמנדל שניצר תנצב"ה בכל עניני הגליונות לפנותלמיכאל 050-4147001 לרפואת משה אליעזר בן רחל לאה בתושח"י לרפואת אלישבע בתשרה בתושח"י לעילוינשמת ר' נפתלישמעון ב"ר משה, תנצב"ה זהב ושملות". 'עמיתך' נאמר רק לגבי יהודי, כי הגימטריהשל "עמיתך" [עסהכולל] הרי היא – ישראל. לגבי המכירה והקניה נאמר לשון 'עמיתך', לגבי אסור הונאה נאמר לשון'אח'.

ממה נובע ההבדל בין הלשונות?

כך הקשה רבי שאול בראך בספרו "בהיות הבקר", ובאר על פי הפסוק: "ויאמר יעקב לרחל כי אחי אביה הוא" (בראשית כט, יב). שואלת על כך הגמרא (מגלה יג ע"ב): "וכי אחי אביה הוא והלא בן אחות אביה הוא?" אלא, שכאשר בקש יעקב לשאת את רחל, אמרה לו רחל שאביה רמאי הוא, ולא יוכל יעקב להתגבר על רמאותו. ענה לה יעקב: "אם לרמאות הוא בא, גם אני אחיו ברמאות". יעקב אבינו, אסכן, היה 'אחיו' של לבן ברמאות, אך עם זאת לא הוציא דבר שקר מפיו. והנה, כל אדם נאלץ לפעמים להתעסק עם רמאי, ואז הוא אומר לעצמו: 'אם הוא מרמה אותי, אני ארמה אותו – אחיו אני ברמאות וְאוּלַי אַפְּאֵעֵלָה עליו'...]

על זה מזהירה כאן התורה, שאף כאשר מתעסקים עם רמאי, ויש לנהוג בפקחות כדי לא להיות מרמים ועשוקים – גם אז אין לומר ממש שקר. המצב הרגיל של משא ומתן ושל יחסים תקינים בין בני אדם הוא "תמכרו ממכר לעמיתך", ו"קנה מיד עמיתך" – יושר פשוט ומוחלט. אבל גם כאשר מדובר באיש, שאין ברירה אלא להיות 'אחיו ברמאות' – "אל תונו אישאת אחיו", אין לשקר!

18 . וכי תמכרו... אל תונו אישאת אחיו (כה, יד)

התורה מצוה אותנו להזהר ולהשמר מפני כל שמץ של גזל ונזק בשעת משא ומתן, וככל שאדם ירא שמים יותר, כך רבה זהירותו, והוא מתרחק

אפילו מחשש קל של גזל.

בספר "אהוב על כלם" מסופר כי כאשר בקש רבי אברהם פאם זצ"ל לחנך את תלמידיו וילדיו ליושר, הוא ספר להם אודות חברו היקר, רבי אליהו משה שיסגל, אשר בשעה שהיה הולך לבחור לעצמו ארבעה מינים, מעולם לא לקח בעצמו לולב מתוך ערמת הלולבים, אלא המתין שבעל הדוכן ימסור לו אותו בידו.

הנהגה זו קבע לעצמו מאחר וחשש שמא אם יקח בעצמו מתוך הקופסא, עלול הוא להזיק בטעות לשאר הלולביסועל ידי כך יגרסההפסד כספי לבעל הדוכן.

בנוסף לכך, בשל זהירותו הרבה מפני כל נזק שעלול להגרם על ידו במישרין או בעקיפין – כאשר נגש אליו מאן דהו, תוך כדי מסע הקניות, בשאלה אודות הלולב, הוא לא הגיב, וחשש שמא אמירת דעתו כעת תגרם לקונה לא לקחת, ולשאר האנשים לסבור שהסחורה בדוכןזה הנה באיכות ירודה.

הרב פאם עצמו נהג לקחת לולב ולבדוק אותו ללא עזרת המוכר, אולם בשעת התשלום היה תמיד מבקש להוסיף עוד כמה דולרים, כדי לפצות על נזק שאולי גרסבשוגג.

19 . ולא תונו איש את עמיתו ויראת מאלוקיך כי אני ה' אלוקיכם (כה, יז)

ויעוי' במהר"ל שביאר טעם הדבר שנאמר ויראת דוקא באונאת דברים, וז"ל, והטעם אשר נראה לי מה שאמר באונאת דברים ויראת מאלוקיך וכו', כי שערי אונאה לא ננעלו, והוא דבר שלא נמסר ביד שליח רק ביד הקב"ה כמו שנאמר בסמוך, לפיכך נאמר ויראת מאלוקיך שהוא ביד ה' ולא ביד השליח, ומי שהוא עובר עליו אינו ירא מה' אחר שהוא ביד ה'. ויש לדקדק דהא בגמ' (ב"מ נח, ב) איתא דהטעם דכתיב ויראת מאלוקיך הוא משום דהוי דבר התלוי בכוונת הלב דיכול אדם לומר שכוונתו היתה לטובת האחר, ובכל דבר המסור אל הלב כתיב ויראת מאלוקיך, והיינו דמן הטבע מרגיש אדם דכוונת לבו הוא מכוסה ומוצנע לו, ואינו נכלל בדרך שיתעסקו עמו ואינו נדון בו, לזה בעי' יראת ה' להכיר ולהרגיש דדנים אותו ג"כ ע"פ כוונת לבו כאלו הוא מפורסם לכל. וצ"ב אמאי נאיד המהר"ל מטעמא דגמ' ופי' זאת באופ"א.

ונראה, דהמהר"ל לא פיי ע"פ דברי הגמ' הנ"ל משום דלרשב"י וחבריו
כתיב ויראת מאלוקיך במדת העבירה שהיא גדולה מאונאת ממון, ולדברי
הגמ' הנ"ל אין זו מדה בעבירה, אלא מדה באדם שהוא צריך לה כדי
לשמור מן העבירה ושלא יתפתה אליה, וכיון דהאי מימרא דגדולה אונאת
דברים מאונאת ממון אמרה רשב"י, ולדידי' תליא במדת העבירה ולא
באדם, לכן נקט בביאורו לפרש מהו המידה בעבירה בדוקא.
הוסיף: מר אבישי יוחננוף

20 . והארץ לא תמכר לצמיתות כי לי כל הארץ (כה, כג)

כתב הרמב"ם (פכ"ג מכירה ה"ו) שהקונה שדה לזמן קצוב יכול לחפור בו
בורות שיחין כמו שקונה קנין עולם, והקשה במל"מ (פיי"א שמיטה ה"א)
מהא דאיתא בירושלמי סוף השולח דהלוקח שדה בזמן שהיובל נוהג אסור
לחפור בו בורות שיחין ומערות, ונלמד מדכתיב ושב לאחוזתו שישב
בעינו, הרי להדיא דאסור לחפור בו בורות וזה היפוך מדברי הרמב"ם,
וצ"ע. והאריכו בזה האחרונים ליישב שיטת הרמב"ם בכמה פנים. ובחת"ס
גיטין (מח, א) תירץ דבמשפטי הממון מותר לחפור בו, דכיון שהוא שלו
לזמן קצוב הרי הוא כממכר עולם לזמן זה, ורק דמ"ע מדכתיב ושב
לאחוזתו שלא יחפור בו בורות שיחין ומערות עכ"ד.
ויש להוסיף בזה, דהנה בבאר יצחק (יו"ד סי' ל) כתב דאף דבזמן שהיובל
נוהג אסור לחפור בה בורות, מ"מ יכול לחפור בור ולכסות אותה אח"כ
קודם ששיבנה לבעלים עכ"ד, והביאור הוא כדברי החת"ס דבזמן שהוא
ברשותו מותר לחפור בורות שיחין ומערות, ורק דצריך לסתמו כשמחזיר
לו למען יתקיים ושב לאחוזתו, וא"כ מבוארים דברי הרמב"ם שהתיר
לחפור בורות, שזה אמת אף בזמן שהיובל נוהג.
והנה בתוס' גיטין (מח, א) הקשו למאי דקי"ל דקנין פירות לאו כקנין הגוף,
וקי"ל דאחים שחלקו לקוחות המה, א"כ יקשה דלא משכח"ל שיביא
ביכורים אלא חד בר חד עד יהושע, דהלא לקוחות אינן מביאין ביכורים,
וכתב בקצוה"ח (סי' רנז סק"ג) ליישב דמה דקי"ל דקנין פירות לאו כקנין
הגוף, היינו דוקא בקנה קנין פירות לבד, אך בקנה קנין הגוף לזמן קצוב
קי"ל בזה דהוי כקנין הגוף, דהרי יכול לחפור בורות.
ותמה עליו במנח"ח (מצוה של"ט) דהלא להדיא בירושלמי שם אמרו
שאסור לחפור בורות בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג, וראיתי בשם הגר"י

גוסטמן זצ"ל ליישב עפ"י ד החת"ס דכל מה שאינו יכול לחפור בורות אי"ז מהלכות ממון, אלא דהוא מצוה בעלמא, ולמש"נ יש להוסיף דבאמת מותר לחפור ולחזור ולסתמו, וא"כ ודאי דקנין זה גדול יותר משאר קנין פירות, ושפיר כתב הקצוה"ח דבזה קי"ל דהוי כקנין הגוף.

ואשר יראה בזה ע"ד החידוד, דהנה איתא (גיטין מח, א) דאחר יובל ראשון שכבר נהגו וידעו מענין חזרת היובל, אזי כל מכר אינו אלא קנין פירות עד שנת היובל, דבכל מכר יש אומדנא שלא תמכר אלא עד היובל, א"כ נמצא לפ"ז דכשמחזיר ביובל אינו מחזירו מחמת לתא דשמיטת קרקע, אלא מחמת דין המקח שנמכר למ"א שנה, וכן נקט בקה"י (ר"ה סי' ט. ובחזו"א כתובות סי' עה סק"ב סבר כן בקושיא.)

אשר לפ"ז נמצא דכל מקח בזמן שהיובל נוהג הרי"ז כמוכר שדיהו למספר שנים, אשר ע"ז כבר פסק הרמב"ם (פי"א שמיטה ויובל ה"ב) דהמוכר שדיהו לס' שנה אינו יוצא ביובל, דלא נאמר פרשת החזרת שדות אלא במוכר סתם, וא"כ נמצא דכל פרשת יובל לא נאמר בזה, וודאי דמותר לו ללוקח לחפור בו בורות, כמש"נ דכל מה שאסור לחפור אינו אלא מהלכות החזרת שדות, והוא דבר חידוד.

והנה איתא (בב"ב קיב, א) אהא דכתיב שפנחס קבר את אביו אלעזר הכהן בנחלת אפרים שהיה לו, ופריך האיך היה לו לפנחס שדה בנחלת בנימין, דאם קנה השדה נמצא דחוזר ביובל, ונמצא שאלעזר קבור בקבר שאינו שלו, והקשה המל"מ שם תיפול"ל דאינו יכול לקבור את אביו משום שאינו יכול לחפור בורות שיחין בשדה זה, (ותירץ דאפשר קיבל פנחס רשות מהמוכר לקבור את אביו, ויעוין לקמן), ועדין צ"ב. והמנח"ח (מצוה של"ט סקי"ח) תירץ דהלא הקונה שדה לזמן קצוב יכול לחפור בורות כמבואר ברמב"ם שם, וא"כ י"ל דכל מה שאסור לחפור בורות בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג, זהו רק במקום שחוזר לבעליה מהלכות היובל, דבזה איכא מ"ע להחזירו כמות שקנאה, ולזה שפיר פריך הש"ס רק משום שיחזור לבעליה, ולא אמר משום איסור חפירות בורות, דהלא היה יכול לקנות לזמן קצוב ולחפור בורות.

אך למש"נ ניחא מאד, דהלא באמת בשעה שהקרקע תחת ידו מותר לחפור בורות, וא"כ מן הדין מותר לפנחס לחפור בור ולקבור את אלעזר, ורק דבהגיע זמן היובל מחויב להחזיר לו השדה, והלא בזה שפיר יוכל לכסות את הקבר, ובאופן שאין בזה שום היזק למוכר, וא"כ שפיר מתקיים בזה ושב לאחוזתו, וע"כ מה שלא עשה כן הוא לבל ידא פנחס קבור בקבר

שאינו שלו, וזהו דאמר הש"ס דנמצא קבור בקבר שאינו שלו. והנה כתב המל"מ (שם) דאם המוכר נתן רשות ללוקח שיחפור בורות ברשותו שרי, והשיג המנח"ח שם דגזיה"כ הוא שיחזור השדה בעינו, וא"כ י"ל דלא מהניא רשות מוכר, (וכמו לאו דהארץ לא תמכר לצמיתות דאסור אף ברצון המוכר והלוקח), ודבריו אינן מובנים, ולמש"נ י"ל דהלא באמת מהלכות ממון ליכא שום ריעותא, ורק דמצוה בעלמא הוא להחזירו לבעליה כמות שהוא, וא"כ י"ל דל"מ רשותו של מוכר.

21 . וחי אחיך עמך (כה, לו)

הנה שנינו בגמרא (ב"מ סב, א) ורבי יוחנן האי "וחי אחיך עמך" מאי עביד ליה, מבעי ליה לכדתניא שנים שהיו מהלכין בדרך וביד אחד מהן קיתון של מים אם שותין שניהם מתים, ואם שותה אחד מהן מגיע לישוב וכו', עד שבא רבי עקיבא ולימד "וחי אחיך עמך" חייך קודמים לחיי חבירך. ותמוה הוא דהא לגבי עבד דרשו חז"ל (קידושין כ, א) על הפסוק (דברים טו, טז) "כי טוב לו עמך" עמך במאכל ועמך במשתה שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר וכו', הרי שאדרבה לשון "עמך" מורה שהלה קודם.

ברם, לגבי עבד הרי האדון חייב על עבדו ואין העבד מצווה על רבו, לכך צריך האדון לתת הפת לעבד. משא"כ כאן הרי כמו שהוא מחוייב על חבירו כך גם חבירו מחוייב עליו, ואם יתן המים לחבירו יצטרך חבירו להחזירו לו וא"כ אין לדבר סוף, לכן קבע ר"ע שישתה הוא ראשון מפני ש"חייך קודמין."

22 . ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך (כה, מו)

רבי ישראל מסלנט התארח אצל אחד ממכריו, והוזמן לטול ידים לסעודה.

באותם ימים לא היו ברזים בבתי העיירה. את המים שאבו מן הבאר, וסחבו בדליים כבדים, ועל כן נהגו בהם חסכון. "היום יוכל כבוד הרב לטול ידים בשפע רב של מים" – אמר היהודי בשמחה. "הרב יזכה לנטילת ידים מהודרת, שגם סגולה לעשירות, כידוע, בצידה."

"מה יום מיומים?" שאל רבי ישראל סלנטר.
"לקחנו לביתנו נערה יתומה, שבין שאר עבודות הבית, היא גם שואבת
מים מהבאר לכל צרכינו", סח האיש מלא ספוק.
אמר לו רבי ישראל: "אין בשפע המים כל הדור מצוה, אם הם באים על
חשבון נערה יתומה, שתצטרך לעמל בפרך בשל כך. וללא כל ספק, אין
לי כל רצון להתעשר על חשבון עמלה..."

23 . כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם (כה,נה)

מה בין שכיר לעבד?

רבותינו הקדושים (ב"מ י. וב"ק קטז:) אמרו פועל יכול לחזור בו בחצי היום.
וביאררו הטעם, שנאמר 'כי לי בני ישראל עבדי הם' – ולא עבדים לעבדים.
וכ"פ הרמב"ם (בהלכות שכירות פ"ט) והשו"ע (חו"מ סימן שלג ס"ג). ועפ"י ז'
כתב הרמ"א (שם) בשם הראשונים שאין לאדם "להשכיר" עצמו להיות
בבית בעל הבית בקבע שלש שנים, כי בשיעור כזה מצינו שנקרא "עבד"
(בספר ישעיה ט"ז, י"ד: 'שלש שנים כשני שכיר'). ע"ש.

והנה בגמרא (שבת קכז:) איתא: מעשה באדם אחד מגליל העליון שהשכיר
עצמו לבעל הבית "שלש שנים" וכו' ובתום הזמן ביקש ממנו תשלום שכרו,
ולא היה לו כלום, לא במעות ולא בקרקע ולא בבהמה, והלך לביתו בפחי
נפש. ואחר כך בא בעל הבית עצמו אל הפועל ועמו משוי שלשה חמורים,
אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים וכו'. עי"ש הענין.
ומכאן ג"כ הוכיחו דעד שלש שנים מותר. וכל האיסור הוא ליותר משלש
שנים. כי אז יוצא מתורת "שכיר" ונכנס לגדר "עבד" אבל שלש שנים
מותר. והובא בש"ך (חו"מ שם סק"יז), ושכ"כ בספר באר שבע (סימן סב).
ובספרי אחרונים דנו אודות מי שמקבל משרה מסויימת ומחתימים אותו
בחוזה לכמה שנים, כגון רב, שוחט, חזן וכיוצ"ב. ואיך זה מותר. והנה הש"ך
(בח"מ שם) כתב, דכיון שכתב הרמב"ם (בפ"א מהלכות עבדים) שאסור
לאדם למכור עצמו לעבד, אא"כ מצבו כל כך קשה עד שלא נשאר לו
כלום "ואפילו כסות לא נשאר לו". ומאחר שכן הוא הדין שמותר לאדם
"להשכיר עצמו" אפילו לשלש שנים ויותר, אם אין לו פרנסה וכסות. כשם
שמותר למכור עצמו ל"עבד". עכ"ד. ואולם מצב כזה אינו כל כך בנמצא.

ויש שכתבו, שכל האיסור הוא כאשר הוא נמצא "על שולחנו של הבעל

הבית בקבע", שאז יש לו דמיון לעבד. משא"כ כאשר הוא יש לו בית בפני עצמו, ומשתכר מהם, אינו בכלל האיסור, וכדדייק לשונו של הרמ"א (בח"מ שם). אכן גם סברה זו אינו מוסכמת כי החתם סופר (ח"מ סימן כב וקעב) כתב, שכיון שכל משכורתו מהם, א"כ מאי נפ"מ, גם זה נסמוך על שלחנם דמי.

וראיתי להרב הגאון בצלאל שטרן בתשובותיו "בצל החכמה" (ח"ב סימן פז) שדייק מלשון הגה"מ שכתב, שלש שנים "בלא הפסק", א"כ יש לדייק שאם יש "הפסק" כגון שמקבל "חופשה", שפיר דמי. ולכן יתנה עימם בחוזה לקחת חופשה של שבועיים או חודש. (ע"ע בשו"ת חת"ס חא"ח סימן רו).

אכן, דע כי הש"ך (שם) כתב בשם הבאר שבע, שמדברי התוספות (ב"מ י.) מתבאר דמותר להשכיר עצמו, ולא דמי לעבד שצריך שחרור, ואינו יכול לחזור בו, משא"כ בפועל. וכ"כ המרדכי. עכ"ד. ודלא כהרמ"א. לפי"ז, יש לצרף גם סברה זו.

ודע, כי בשו"ת חת"ס (חא"ח סימן רה – רו) מדייק, דלרש"י בחומש לא תלוי בשלש שנים, אלא כל שהוא פחות משש שנים, אינו בכלל עבד. ע"ש. ולפי"ז יש צירוף נוסף. וה' יפדנו מכל עבדות הגלות, ובא לציון גואל בקרוב. אמן.

24 . ומקדשי תיראו (כו,ב)

מעשה נורא מובא בהקדמת ספר דברי משפט (לגאון רבי חיים אויערבאך זצ"ל): בעיר פוזנא פרצה פעם מגיפה רח"ל. המרא דאתרא, רבי נפתלי כ"ץ, ובית דינו, גזרו יום תענית ותפילה, והכריזו שכל מי שיודע אודות איזה דבר חשוד בעיר, מחויב לבוא ולהודיע לבית דין, כדי לידע על מה יצא חרון אף ה', מה עלינו לעשות כדי לעצור את המגיפה.

והנה, הגיעו שניים מתושבי העיר, וסיפרו למרא דאתרא על דבר מוזר שהבחינו אצל אחד מחכמי העיר – רבי שלמה זלמן (סבו של רבי חיים אויערבאך). הם סיפרו שבכל לילה, בהגיע שעת חצות יוצא רבי שלמה זלמן מביתו, עם מנורה קטנה, ופונה אל היער שמחוץ לעיר. הם החליטו לעקוב אחריו באופן שלא ירגיש בהם, אך לאחר שנכנס ליער, הוא נעלם מעיניהם, וחזרו האנשים העירה.

אמר להם רבי נפתלי: "אני אצטרף עמכם הלילה כדי לבדוק זאת". וכך

עשה. בלילה, הרב הלך ביחד עם האנשים, ועקבו אחרי רבי שלמה זלמן ביער, עד שראו שעמד במקום מסוים. הוא כיבה את המנורה, ישב לו לארץ, והתחיל לומר תיקון חצות בקול בכי ובדמעות שלישי, עד שנמס לבבם מגודל הבכי והנעימות... אולם, היה דבר שעורר את תימהונם. הרב ומלוויו שמעו קול נוסף, בלתי ידוע, שאומר יחד עם רבי שלמה זלמן את התיקון, אך לא ראו שום אחד שעמד ביחד עמו.

כשגמר לומר תיקון חצות, פנה אליו רבי נפתלי ואמר לו: "עתה ראינו בעינינו כי איש קדוש אתה. אני מבקש לדעת, של מי הקול השני שאמר עמך ביחד את התיקון חצות?". בתחילה ניסה רבי שלמה זלמן להתחמק מלענות על השאלה. אמר לו הרב: "אני המרא דאתרא, וגזרני עליך שתגיד לי את האמת!"

כשמעו את גזירת הרב ענה: "מנהגי כבר מאז, להתאבל על חורבן בית המקדש. והנה נתנו לי מתנה מן השמים, שבכל לילה ירמיהו הנביא בא אלי ליער, לומר עמי יחד תיקון חצות." שאלו הרב: "מכיון שיש לך זכייה גדולה כזו, לערוך תיקון חצות ביחד עם ירמיהו הנביא, אם כן למה אינך שואלו על מה ולמה באה גזירת המגיפה הנוראה בעירנו?". השיב רבי שלמה זלמן: "למחר אני אשאל את ירמיהו הנביא."

למחרת בא ואמר לרב, שירמיהו הנביא אמר לו, שארבעים שנה קודם שנחרב בית המקדש, הוא כבר היה צריך להיחרב, אבל כיון שלא היו מדברים אז דברים בטלים בבית הכנסת – בית המקדש נשאר על תילו עוד ארבעים שנה ולא נחרב, אף על פי שהיו רשעים באותו דור! אבל כשהתחילו לדבר בבית הכנסת, נחרב בית המקדש, וכל הצרות שאירעו ליהודים, הם משום שמדברים דברים בטלים בבית הכנסת! רב העיר הכריז שכל בני העיר יתאספו בבית הכנסת הגדול, והרב עלה ודרש על עניין מורא וכבוד בית הכנסת, וסיפר להם את כל המעשה הנ"ל, ומה שאמר לו רבי שלמה זלמן, שזוהי סיבת המגיפה רח"ל. געו כל העם בבכייה, והיתה התעוררות גדולה, ובאותו מעמד קיבלו על עצמם ועשו תקנה, שאף אחד לא ידבר בבית הכנסת שום דיבור חול. תיכף אחר קבלה זו, נעצרה המגיפה, וליהודים היתה רווחה...

25 . וישבתם על הארץ לבטח (כת, יח)

מעשה בזוג צעיר מחוסר דיור המטופל בילדים רכים, שהחליט לקחת את העניינים לידיהם. הלכו וביררו היכן אפשר להשתקע והיכן להתנחל, ומצאו בית – רכוש נטוש. לא בדיוק. ישנה משפחה שגרה בשכנות וביקשה להשתלט גם על האגף הנטוש, אבל המשפחה התנחלה שם וקבעה עובדות בשטח. הביאה מיטות והציבה ארונות, קבעה מראות ותלתה תמונות. ריהטה את הדירה וסיידה את הקירות, והפכה את המבנה לבית. בית חם, קן משפחתי שנעים לגור בו. דירה משלהם.

אבל השכנים לא ויתרו. הציקו, הקימו שערוריות, איימו במשפטים ואף פעלו בכוח. האווירה הייתה מתוחה, האוויר טעון אבק שריפה. ההתפוצצות עמדה לקרות בכל רגע. וזה קרה. בני הזוג, התינוקות על זרועותיהם, עמדו במדרכה מול השכנים הזועמים, החמושים באלות ושיברי בקבוקים. הוויכוח הגיע לטונים גבוהים. הרימו ידיים – ולפתע הגיע למקום אדם מכובד, ניצב בין הניצים, ושאל: "על מה הרעש? אני הוא בעל הבית!" המילים הספורות פעלו כמקלחת של צוננים. השכנים הורידו את האלות, שקט השתרר. והאיש ניגש אל הבחור הצעיר שעמד ליד רעייתו, הניח את ידו על כתיפו, ואמר: "כן, אני בעל הבית – והבחור הזה משלם לי דמי שכירות מדי חודש בחדשו!"

הבחור חייך, והשכנים השפילו את הכתפיים, השחו את הראש, סבו על עיקבותיהם ועזבו את המקום... אבל – מה היה אילו לא היה הבחור טורח לברר במשרדי הטאבו מיהו בעל הבית, לא היה יוצר איתו קשר, ולא היה משלם לו דמי שכירות מדי חודש? מה היה, אילו היה בעל הבית מתייצב שם באמצע ואומר: "שלום, הגעת, ואני מבקש משניכם לפנות את המקום!"? מה אז? אפשר לשער מה היה קורה.

האישה הייתה מתפרצת וזועקת מעומק לבה: "מה פירוש הדבר? אני השקעתי את נשמתי במקום הזה! אני טיפחתי את הגינה, מירקתי את הרצפות עד ברק! סיידתי את התיקרה, הדבקתי טפטים על הקירות! התאמתי וילונות, צבעתי משקופים, הפכתי מבנה נטוש לבית חלומות!" לא זו בלבד שזה לא היה מקנה לה בעלות על הדירה, אלא שסביר להניח שבעל הבית היה דורש תשלום למפרע על השימוש בנכס, ואולי אף פיצויים על הפלישת.

כלפי מה דברים אמורים? לא קשה לנחש. אנו, היהודים, היינו "חסרי דיוור". ובאנו ארצה, אנו נשינו וטפינו, לבנות ולהיבנות בה. ויש לנו שכנים, שלא נדע מצרות. והם לא השלימו עם בואנו. פרץ סיכסוך מתמשך שכבר התלקח כמה פעמים, ופיתרון אינו נראה באופק. ואז, אז מגיע בעל הבית. לה' הארץ ומלואה. על מה אתם מתווכחים, בכלל?! הרי יש כאן בעל בית כל יכול! אשרינו, אם יש בידינו קבלות על תשלום "דמי שכירות"! ומה הם אותם דמי שכירות? הדבר כתוב בפסוק מפורש בפרשתנו. פרק כה, פסוק יח: "ועשיתם את חוקותי, ואת משפטי תשמרו, ועשיתם אותם – וישבתם על הארץ לבטח!"
נקפיד על שמירת המצוות – ולא נירא מכל אויב ומקטרג!

26 . "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תֹּנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" ... "וְלֹא תֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם"


באונאת ממון כתוב: "איש את אחיו". ולהלן באונאת דברים כתוב: "איש את עמיתו". מדוע ?

משום שאונאת ממון יתיר האדם לעצמו עפ"י רוב לרמות את קרוביו ואחיו שיש לו עליהם כל מיני טענות של קיפוחים בירושה ולכן הזהירה התורה קודם באחיו וכל שכן באחרים. אבל באונאת דברים מעדיף הוא להונות איש זר מאשר את קרובו, כי בזלזול קרוביו יזלזל גם הוא ולכן הזהירה התורה קודם על אחרים. (רצ"א שפירא מדינוב)

27 . "וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תֹּנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו" (כ"ה , י"ד)

אם אדם נושא ונותן ביושר לפי חוקי התורה והוא נזהר מאונאה ריבית ומאזני שווא, הרי דבר כשלעצמו הוא בגדר עבודה גדולה וקדושה.

וכך אמר הבעש"ט זצ"ל: "הלא קל וחומר הוא: מה אדם שלומד במשנה המחליף פרה בחמור הריהו חשוב מאוד בעיני המקום שכן הוא עוסק



בתורתו הקדושה, כל שכן אדם שהוא מחליף ממש פרה בחמור ונזהר אגב
כך בכל דיני התורה בודאי ובודאי שזוהי עבודה גדולה וחשובה לפני
המקום" ... (מאור עיניים)

4. מיצירתם וממורשתם הרוחנית של רבותינו

הרב פרופ' משה עמאר שליט"א יו"ר מכון "אורות יהדות המגרב"

המדור יחודש בע"ה בפרשת שלח

כעתרת המתאבק בעפר רגלי רבותינו הבהר ובתורתם

ע"ה משה עמאר הי"ו

בלא"א שלמה ומ"א רחל נ"ע

5. בין אדם לחבירו , מושגים ביהדות ודמויות חשובות בהיסטוריה היהודית

5.1. בין אדם לחבירו

שמירת הלשון / הרב שמעון בוחניק שליט"א

האיסור לדבר לשון הרע כולל את האסור לאדם לדבר בגנות חבירו, אף אם ברור שלא יגרם על ידי כך כל נזק לחבירו, מפני שעצם העיסוק בחסרונותיו של הזולת הוא איסור בפני עצמו.

סיפור דבר העלול לגרום נזק למישהו הן מבחינה כספית, גופנית או נפשית או כל נזק אחר – הרי זה לשון הרע, גם אם הדברים הנאמרים אינם שליליים.

אסור לספר על אדם שעבר על מצווה כלשהי – בין אם זו מצווה מדאורייתא, ובין אם היא מדרבנן, ואפילו סייג שתיקנו חכמים או מנהג מקובל. מאחר ומעשים כאלו הם שליליים בעיני התורה, הסיפור עליהם נחשב כסיפור בגנות המבצעים אותם. לפיכך אסור לספר על אירוע שבו עבר פלוני על הלכה, אפילו כשהמדובר בהלכה שהרבה מהמוני ישראל אינם נזהרים בה.

היות והתורה מעמידה בראש סולם עדיפויותינו את לימוד התורה וגמילות החסדים, אסור לומר על אדם אחר שהוא מתרשל בתחומים אלו.

אסור לומר על אדם שהוא מתרשל בקיום מצוות מסוימות. על כן אסור לומר שמישהו מקדיש רק זמן מועט מיומו ללימוד תורה או שהוא אינו משתדל להיטיב עם זולתו. הדברים תקפים גם אם הדובר והשומע עצמם ממעטים ללמוד תורה או אינם ידועים בנדיבותם לזולת והם מודים בזאת ללא כל מבוכה.

ישנם דברים הנחשבים לשון הרע כשהם נאמרים על אדם אחד, בעוד שהם נחשבים אפילו כשבח לגבי אדם אחר. לדוגמא: אם אומרים על אדם הטרוד בעסקיו שהוא לומד תורה חמש שעות ביום הרי זה ודאי שבת. מאידך, אם אומרים זאת על אברך בכולל האמור להקדיש את כל שעות היום לעמל התורה – הרי זה גנאי עבורו. דוגמא נוספת: אסור לספר על סכום כסף שנתן פלוני לצדקה, אם סכום זה נחשב מקובל רק בקרב אנשים הדחוקים בממונם.

דוגמא שכיחה לאמירה אובייקטיבית שיש בה משום דיבור בגנותו של אדם היא האמירה שפלוני הוא בעל מידות רעות. לדוגמא, אסור לומר על מישהו שהוא נוח-לכעוס, וכחן, קמצן, יהיר וכדומה.

ישנם מצבים בהם יש לביטוי "ממוצע" משמעויות שליליות, תחשב גם אמירה על אדם שהוא "ממוצע" בגדר לשון הרע. לכן לומר על פלוני הידוע בצדקותו שאין הוא למעלה מן הממוצע, הרי זה בהחלט לשון הרע. אולם נראה שאין כל גנאי בציון עניינים של טעם אישי.

אסור לומר דברי גנאי על אדם אחר אפילו אם אין המדבר מתייחס לדברים אלו כדברים שליליים.

אסור לומר דברים שעל פי מהותם אין הם דברי גנאי, אולם עלולים להיחשב כדברי גנאי. כגון דיבור על הופעתו החיצונית ודרך לבושו של פלוני. אף כי יתכן שאין כל רע באופן לבושו של אותו אדם, בכל זאת אסור לומר שהוא מתלבש באופן זה, אם המדבר או השומע, אינם רואים בעין יפה אנשים המתלבשים כך.

כשאדם אומר "אינני אוהב יין יבש", הרי זה תיאור העדפותיו של המדבר ואין כאן מתיחת ביקורת על היין. לכאורה נראה אם כן שמותר לאדם לומר שאין הוא אוהב את סגנונו של נואם או מרצה מסוים. אבל למעשה אסור בדרך כלל לומר דברים כאלו, כי משתמע מתוכם שהנואם איננו מוצלח.

תחום נוסף של לשון הרע שאיננו גנאי מבחינה אובייקטיבית, הוא הזכרת העבר. אסור לספר משהו על עברו של אדם אשר המדבר או השומע רואים בכך גנות, גם אם למעשה אין כאן כל גנות.

חז"ל אומרים ש"מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים" (ברכות ל"ד:). מדבריהם יוצא שאין כל גנאי בהיותו של אדם בעל תשובה. בכל זאת, אסור לספר שפלוני הוא בעל תשובה אם המדבר או השומע מזלזלים בבעלי תשובה.

5.2 . מניין המצוות בתורה ומהותן לפי ספר החינוך

תרי"ג מצוות הוא הנושא בו אנו עוסקים השנה – תשע"ד ב"הפנינים לשבת"

תרי"ג (613) המצוות מפוזרות בפרשיות התורה אך לא בפריסה שווה, ישנם פרשיות בתורה המשופעות במצוות רבות (בפרשת כי תצא יש 76 מצוות) ולעומתן ישנן פרשיות רבות שאפילו מצווה אחת אין בהן. אנו מסיבות פרקטיות החלטנו לחלק את כל המצוות שווה בשווה בין כל גליונות "הפנינים לשבת" של שנה זו (12 מצוות כל גליון) וכך נעסוק ונלמד את מצוות התורה במהלך כל שבועות ושבטות השנה.

רשימת המצוות לסקירה בגליון זה לפרשת " בהר "

פרשת אמור – המשך

רעו. שלא יעבד כהן בעל מוס עובר.

רעז. שלא יכנס בעל מוס בהיכל כלו.

רעה. שלא יעבד כהן טמא.

רעט. שלא יאכל כהן טמא תרומה.

רפ. שלא יאכל שום זר תרומה.

רפא. שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה.

רפב. שלא יאכל ערל תרומה.

רפג. שלא תאכל חללה מן הקדש.

רפד. שלא לאכל טבל.

רפה. שלא נקדיש בעלי מומין למזבח.

רפו. מצות הקרבן להיות תמים.

רפז. שלא נתן מוס בקדשים

רעו . שלא יעבד כהן בעל מום עובר.

שלא יעבד כהן בעל מום עובר, שנאמר (ויקרא כא כא) כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן לא יגש, כל רבויא הוא, ומרבה אפילו מום עובר, כי בתחלה יזהיר על מום קבוע, שיהא סבור שהוא מתר לעבד במום עובר שהוא קל ממנו, לפיכך הזהיר גם על העובר, והוא הגרב והילפת. משרשי המצוה. כענין שכתבנו במצוה הקדמת לה.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (קידושין סו ב) שאחד מום קבוע או מום עובר פוסל העבדה ולוקה הכהן עליו אם עבד (עבר) במזיד. ומה שאמרו זכרונם לברכה, (מדות ה ד) שבית דין הגדול היו יושבין בלשכת הגזית ועקר מעשיהן בהתמדה שהיו בודקין הכהנים ביחסין ובמומין, וכל כהן שנמצא פסול ביחסין לובש שחורים ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה, וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים. ומי שנמצא כשר ביחסו ונמצא בו מום יושב בלשכת העצים ומתלע עצים למערכה, וחולק בקדשים עם אנשי בי אב שלו ואוכל, שנאמר לחם אלהיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל. ויתר דיני כל המומין. בבכורות פרק שביעי.

ונוהגת בזמן הבית בכהנים. עבר ועבד במום עובר, במזיד לוקה. והרמב"ן זכרונו לברכה (בסהמ"צ ל"ת עא) לא ימנה זה הלאו של מום עובר ללאו בפני עצמו, וכתב, דבכלל לאו דמום קבוע הוא, והוא כמו חלק מחלקי המצוה מצוה, וכבר הסכימו הוא והרמב"ם זכרונו לברכה, (בסהמ"צ שורש יא) ודבר ברור הוא שאין לחשב חלק המצוה בפני עצמה.

רעו. שלא יכנס בעל מום בהיכל כלו.

שלא יכנס בעל מום בהיכל בכללו, כלומר אל המזבח ובין האולם ולמזבח וכל שאר המקומות שבהיכל, שנאמר (ויקרא כא כג) אך אל הפרכת לא יבוא ואל המזבח לא יגש. ונתבאר בספרא (אמור ג י) ששני לאוין אלה של הפרכת והמזבח, לא יספיק אחד מהם בלתי חברו, ושניהם באו להשלים הדין בענין אחד, והוא להרחיק המקום האסור עליהם להכנס בו. משרשי המצוה. להגדיל כבוד הבית והדרה על כן אין ראוי לבוא שם בעל מום, כי הוא מקום השלמות, אינו בדין לעמד שם מי שיש בו שום חסרון.

וכבר כתבתי למעלה (מצוה צה) הרבה פעמים התועלת הנמצא לנו בהגדילנו מעלת הבית הקדוש ותפארתו. דיני המצוה. כלומר מה הן המומין שבשבילן ימנע הכהן מלכנס, זכרתים למעלה (במצוה רעה) בסמוך ברמז באזהרת בעל מוס קבוע, ושם הודעתו מקומן בגמרא וכל הענין כמנהגי. וכתב הרמב"ן זכרונו לברכה (בסהמ"צ ל"ת ס"ט) שאין לנו לחשב זה הלאו במנין הלאוין, שאסור הכנס בעל מוס בהיכל וגם פרוע ראש וקרוע בגדים ושתוי יין אינו אלא מעלה מדבריהם זכרונם לברכה שלא יעבוד כהן טמא ולא בא הכתוב הזה אלא לאסר מהם קריבה לעבודה, וזה בכלל לאו דבעל מוס שלא יעבד הוא. וכתב עוד, שאף הם לא אסרו אלא המקום הנקרא בין האולם ולמזבח שהוא עשרים ושתים אמה, אבל כנגד המזבח עצמו שהוא שלשים ושתים אמה לא אסרו, וכמו שכתבתי למעלה בסדר ויהי ביום השמיני (מצוה קמט) באזהרת פרוע ראש בשם הרב זכרונו לברכה [הלכות בביאת מקדש פ"ו].

רעת. שלא יעבד כהן טמא.

שלא יעבד כהן בעודו טמא, שנאמר (ויקרא כב ב) וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי. ואמרו זכרונם לברכה בפרק תשיעי מסנהדרין (פג, ב) מנין לטמא ששמש שהוא במיתה כלומר מיתה בידי שמים? דכתיב דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו. וכתוב במקום אחר ומתו בו כי יחללוהו. משרשי המצוה. מה שכתבנו במקומות רבים, כי לכבוד הבית ומעלת העבודה נתרחק ממנה כל דבר שאינו במעלתו וחשיבותו, ומעלת האדם בטהרה ידוע לכל מבין.

דיני המצוה. כגון מה הן הטמאות המטמאות מדרבנן ובאיזה ענין יטהר הטמא מטמאתו, ואיזו טמאה צריכה הזאה וקרבן לטהרתה, ואיזו אינה צריכה אלה טבילה והערב שמש, ומכלל הענין שאי אפשר לעלות משום טמאה כי אם בטבילה, ואיזו טמאה צריכה שבעה ימים לטהרתה, ואיזו יספיק לה יום אחד. ויתר רבי פרטי ענינים אלה אשר רבו למעלה יתבארו כלם בסדר טהרות [שם].

ונוהגת בכהנים בזמן הבית, וכהן העובר עליה ועבד בטמאה חייב מיתה בידי שמים (עי' רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ד ה"א).

רעט. שלא יאכל כהן טמא תרומה.

שלא יאכל כהן טמא תרומה, שנאמר (ויקרא כב ד) איש איש מזרע אהרן וגו' בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר. ואמרינן במסכת מכות (יד, ב) אזהרה לתרומה מניין, כלומר שלא יאכלנה טמא? שנאמר איש איש וגו' איזהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן, כלומר שיאכלהו הזרע כלו זכרים ונקבות? הוי אומר זו תרומה. ונכפלה האזהרה בזה הענין, כמו שכתוב ושמרו את משמרתני, וכמו שאמרו בסנהדרין פרק תשיעי (פג, א) גבי מחיבי מיתה בידי שמים, שילמדו שם טמא האוכל תרומה מושמרו את משמרתני ולא ישאו עליו חטא.

משרשי המצוה. להגדיל וליקר בלב כל אדם כל אשר בקדש. וכבר זכרתי פעמים רבות התועלת הנמצא [ת] לנו בדבר, וממעלות הקדש לאכלה בטהרה ידוע.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (רמב"ם הל' תרומה פ"ז ה"א), שכהן טמא שאכל תרומה טהורה הוא במיתה ולוקה עליה, אבל אכל תרומה טמאה אף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, לפי שאינה קדש, ומה שאמרו (ברכות ב, א) שהטמאים אוכלים בתרומה בהערב השמש ויראו ברקיע שלשה כוכבים בינוניים, וזה העת הוא כמו שליש שעה אחר שקיעת החמה. ומה שאמרו זכרונם לברכה (נדה מ, א) במי שהיה אוכל תרומה והרגיש שנזדעזעו אבריו להוציא שכבת זרע, ומה שאמרו ברוכבי גמלים ומה שאמרו (בכורות כז, א) בתרומת חוצה לארץ שהיא מתרת לכהן שאין טמאה יוצאה עליו מגופו, כגון קטן שלא ראה קרי וקטנה שלא פרסה נדה. ומה שאמרו (חולין קל, ב) שכל עמי הארץ בחזקת טמאה, ועל כן אין נותנין התרומה אלא לכהנים היודעים לשמרה בטהרה. ודיני הטמאות זכרתי למעלה (מצוה קנט) גם כן קצתן בכלל ובפרט.

ונוהגת בכהנים בזכרים ונקבות בארץ ובזמן שהיא בישובה, כי אז שם חיוב התרומה דאוריתא כדעת הרמב"ם זכרונם לברכה (תרומות א כו): והעובר על זה ואכל תרומה במזיד והוא טמא חייב מיתה בידי שמים, וכמו שנזכר בסנהדרין פרק תשיעי (פג א) שמנו שם מחיבי מיתה ומכללם מנו כהן טמא שאכל תרומה. ובזמן הזה אסור דרבנן בפרות ארץ ישראל [יו"ד סימן שלא].

רפ. שלא יאכל שום זר תרומה.

שלא יאכל שום זר תרומה, שנאמר (ויקרא כב י) וכל זר לא יאכל קדש, ובא הפרוש המקבל (פסחים כג א), שזה הקדש הוא התרומה לבד וכל מה שנקדא תרומה, אבל לא בא להזהיר בכאן על קדשים אחרים, ומה שנקרא תרומה גם כן אלו הבכורים, וכמו שדרשו זכרונם לברכה מן הקבלה (שם לו, ב) ותרומת ידיך (דבויס יב יז) אלו הבכורים. משרשי המצוה. כמצוה הקודמת. וממעלות הקדש, שיאכלוה משרתי השם ונשיהם ובניהם ועבדיהם אשר קנו להם, ויתנוהו לבהמתם ולכל חיתם ולא לאחרים.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (גיטין יב, ב) שעבד כהן שברח אוכל בתרומה, דקנין כספו הוא מכל מקום, וכן אשת כהן שמרדה, הרי היא אוכלת, וכל אשת כהן אוכלת, אפילו היא בת שלש שנים ויום אחד, וגם הארוסה לו היתה ראויה לאכל אלא שחכמים גזרו שלא תאכל, עד שתנשא, כמו שבא בריש פרק חמישי דכתבות (צ"ל פ"ה נו ב). עבד עברי של כהן, אינו אוכל, שהרי אסרה התורה שכיר עולם ושכיר שנים, כמו שכתוב (ויקרא כב י) תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש. אבל עבד כנעני אוכל, דקנין כספו הוא, וגם אם קנה העבד עבדים גם הם אוכלים על ידו, משום דכתיב (שם יא) כי יקנה נפש קנין, שיש במשמע, שהנפש יעשה קנין, אבל אם העבד השני קנה שלישי אינו אוכל, דכי יקנה הנפש, קנין אמר רחמנא ולא קנין הקנין. וכל כהנת שנבעלה לפסולי כהנה אסורה לאכל בתרומה לעולם (יבמות סה א), וגם אנדרוגינוס גם כן בין שנבעל דרך זכרותו או דרך נקבותו, ואף משוך והוא מי שנמשכה ערלתו עד שנראה כאלו לא מל אסור לאכל מדרבנן עד שימול פעם שניה (שם עב א), ויתר פרטיה, רביס, יתבארו במסכת תרומות.

ונוהג אסור אכילת התרומה לזרים בכל ישראל זכרים ונקבות בכל מקום שיש שם תרומה דאוריתא, דהינו בזמן שארץ ישראל בישובה, כי אז חיוב התרומה דאוריתא, כמו שנכתב בסדר שופטים (מצוה תקז) במצות הפרשת תרומה גדולה בעזרת השם. ובזמן הזה נוהג אסורה מדרבנן בפרות ארץ ישראל וכמו שנכתב שם. והעובר על זה ואכל תרומה והוא זר, כגון ישראל שהוא זר, או אפילו כהן או כהנת שנתחללו מן הכהנה באחד ממיני החלול הידועים שהורונו חכמים זכרונם לברכה חייב מיתה בידי שמים, כמו שבא בסנהדרין פרק תשיעי (פג, ב), מדכתיב (שם ט) ומתו בו כי יחללהו, ואחריו וכל זר לא יאכל קדש.

רפא. שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה.

שלא יאכל תושב כהן ושכיר תרומה, שנאמר (ויקרא כב י) תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש.

שרש המצוה וכל ענינה נכלל במצוה הקודמת, כי טעם אסורן מפני שנחשבו כמו זר אחר שאינו קנין כספו, כי התושב הוא שכיר עולם, והשכיר הוא שכיר שנים (עי' יבמות ע א).

רפב. שלא יאכל ערל תרומה.

שלא יאכל ערל תרומה, כלומר כהן שלא נמול, בין שהוא מזיד, או שוגג, או אנוס וכגון שמתו אחיו מחמת מילה שיראת המות מנעתו מלמול, בכל ענין שיהיה, מכיון שהוא ערל אסור לאכל בתרומה, והוא הדין שאסור בשאר קדשים. ומניעה זו לא נתבארה בכתוב, אלא נלמדה בגזרה שוה. וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונו לברכה (בסהמ"צ ל"ת קלה). ובארו המקבלים עם זה, שזה האסור הוא מדאוריתא לא מדרבנן. ולשון יבמות (ע, א) מנין לערל שאינו אוכל תרומה? נאמר (שמות יב מה) תושב ושכיר בפסח, ונאמר (ויקרא כב י) תושב ושכיר בתרומה, מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו אף תושב ושכיר, האמור בתרומה ערל אסור בה, והוא הדין לשאר קדשים. וזה כמו כן לשון ספרא (כאן ד יח), ושם נאמר רבי עקיבא אומר איש איש לרבות את הערל. ושם נתבאר כלומר בגמרא יבמות (עב א) שדבר תורה משוך אוכל בתרומה, ומדבריהם גזרו עליו מפני שנראה כערל, ומשוך הוא שנמשכה העדלה בענין שנראה כמי שאינו מהול אחר שנמול. הנה כבר התבאר לך שערל אסור בתרומה מן התורה, והמשוך אסור מדרבנן, והבן זה, ושם נאמר משוך צריך שימול מדרבנן, עד כאן.

ולפי הדומה כל אריכות דבריו כאן הוא מפני שכתוב בעקר השני בספר המצות שאין כל מה שילמד באחת משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן או ברבוי ראוי למנותו במנין המצות, והנה הגזרה שוה אחת משלש עשרה מדות היא, והנה הוא בעצמו, ימנה אסור הערל בתרומה באחת, ואף על פי שהוא נלמד כן ולכן יתנצל באומרו כי המקבלים בארו שזה האסור מדאוריתא, לא מדרבנן. ונראה כי כונתו לומר שכל זמן שבארו זכרונו לברכה בפרוש שהענין מדאוריתא לא מדרבנן נמנה אותו למצוה, ואף על פי שהוא נלמד באחד מן המדות, אחר שחכמים יעידו על הדבר

שהוא דאוריתא, ואם לא שראוי להזהר מאד בגחלת הרב ואירא, הייתי אומר כי מדחק גדול נכנס לזאת הפרשה. ר וכבר תפש עליו בזה הרמב"ן זכרונו לברכה בספד המצות שלו בעקר השני והרבה עליו ראיות מדברי הגמרא ומן המדרשות, כמה רבו הדברים עד שלא יכילום שבעה דפין גדולים. וסוף דבר אמר הרב כי ספר מצות הרמב"ם זכרונו לברכה, עניניו ממתקים וכלו מחמדים, מלבד העקר הזה שהוא עוקר הרים. משרשי המצוה. לפי שהערל כמו זר נחשב אחר שלא נכנס עם ישראל בברית המילה שהוא ענין גדול, והרחקת זר מן התרומה והטמאים מן הקדש, שרש אחד להם, וכתוב למעלה בסמוך (מצוה רעט). ונוהגת בכהנים בכל מקום שיש שם תרומה דאוריתא כמו שאמרנו במצוה הקודמת (מצודרפא). ומי שעבר על זה ואכל תרומה בין טהורה בין טמאה, והוא ערל חייב מלקות.

רפג. שלא תאכל חללה מן הקדש.

שלא תאכל חללה מן הקדש. כלומר מן התרומה וחזה ושוק שראויות בנות אהרן הכשרות לאכלן, שנאמר (ויקרא כב יב) ובת איש כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל. ואמרינן בגמרא יבמות (סח, א) כי תהיה לאיש זר כגון שנבעלה לפסול לה שפסלה מן הכהנה. ומאשר כתוב בתרומת הקדשים אמרו זכרונם לברכה (שם ב) במורם מן הקדשים לא תאכל, כלומר מחזה ושוק, ושם נאמר לכתב קרא בקדשים לא תאכל, מאי בתרומת הקדשים? שמעת מנה תרתני, חדא שהיא כשנבעלה לפסול נפסלה מלאכל בתרומה וחזה ושוק, ועוד אחרת, שהיא כשתהיה נשואה לזר ומת בעלה שחוזרת לאכל בתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק. ונמצא שיהיה בכלל זה הלאו אזהרת החללה מלאכל הקדש, ואזהרת כהנת שנשאת לזר שלא תאכל חזה ושוק אף על פי שמת בעלה או גרשה, מה שלא נדין כן בתרומה, שכהנת שנשאת לזר ומת בעלה חוזרת היא לאכל בתרומה. ומשמעות הכתוב כן כי תהיה לאיש זר בתרומת הקדשים לא תאכל. כלומר כשתבעל לאיש זר, כלומר, שהוא פסול לה, וזהו זרותו לא תאכל בתרומת הקדשים, דהינו תרומה וחזה ושוק כדפרישית. ועוד יש גם כן במשמעות הכתוב כי תהיה לאיש זר למי שאינו כהן, וכן כתב רש"י זכרונו לברכה לאיש זר ללוי או לישראל, כלומר שהוא זר מן הכהנה בתרומת הקדשים אינה אוכלת בעת היותה לו, אבל אחר מותו או שגרשה

שהיא אוכלת בתרומת הקדשים, שהרי יצאת מתחת ידי הזר לא תאכל בחזה ושוק, דמכיון שנשאת לזר נפסלה בחזה ושוק לעולם. ואולם תדע, כי אסור אכילת כהנת בתרומה בעודה תחת בעלה ישראל לא למדנוהו מזה הכתוב כלל, שלא בא עליו הפרוש לדרש בו כך אלא מה שכתבנו, אבל זה האסור למדוהו חכמים זכרונם לברכה (שם) בעלי הקבלה ממקום אחר, מדכתיב וכל זר לא יאכל קדש, שבא עליו הפרוש שכל זמן שהאשה תחת בעלה דהינו בעלה הישראל [י] שהוא זר מן הכהנה לא תאכל קדש, כי אשת הזר נחשבת כזר, והרי היא כמו אחת מצלעותיו. ודע זה וקבלהו, כי כן האמת המקבל [ת].

ונוהגת מצוה זו בכל מקום [ובכל זמן] שיש שם תרומה דאוריתא, כמו שאמרנו במצות הקודמות. עברה הכהנת ואכלה תרומה או חזה ושוק והיא חללה כלומר, שנבעלה למי שפוסלה מן הכהנה, וכך אם עברה ואכלה חזה ושוק אחר שמת בעלה הישראל [י] או שנתגרשה ממנו, וכך אם עברה ואכלה תרומה או חזה ושוק בעודה תחת בעלה הישראל [י], בכל צדדין אלו חיבת מלקות.

רפד. שלא לאכל טבל.

שלא לאכל טבל, בין ישראל בין כהן, והוא הדבר שלא נטלה ממנו תרומה ומעשרות, שנאמר (ויקרא כב טו) ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליי. ובא הפרוש המקבל על זה (סנהדרין פג א), שבאוכל טבל הכתוב מדבר. וענין הכתוב לומר, שלא יחללו הקדשים בעודם מערבים עם החלין, וזהו לשון את אשר ירימו שהוא לשון עתיד, כלומר שעדין לא הרמו. וכך הוא בגמרא סנהדרין (פג א) מנין לאוכל טבל שהוא במיתה? שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו ליי בעתידים להרים הכתוב מדבר, דיליף חלול חלול מתרומה שכתוב עליה ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו (במדבר יח לב). והיא במיתה כמו שכתוב למעלה (מצוה רפ), מדכתיב (ויקרא כב ט) ומתו בו כי יחללוהו, וסמיך ליה וכל זר לא יאכל קדש. ועוד אמרו זכרונם לברכה בגמרא מכות (טז, ב) בענין זה, יכול לא יהיו חיבין אלא על הטבל שלא הורם ממנו כל עקר, אבל נטלה ממנו תרומה גדולה. ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, או מעשר ראשון, או מעשר שני, ואפילו מעשר עני מנין כלומר, מנין שיהיה בדבר חיוב? תלמוד לומר (דברים יב יז) לא תוכל

לאכל בשעריך. ולהלן הוא אומר (שם כו יב) ואכלו בשעריך ושבעו, מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא לא תוכל. אמנם זה החיוב הוא למלקות, אבל עון מיתה אינו אלא על הטבל שלא נטלה ממנו תרומה גדולה, וכך נמי באוכל מעשר קדם שנטלה ממנו תרומת מעשר, וזהו שנאמר בצואת הלויים (במדבר יח לב) כשצום להוציא מעשר מן המעשר ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו, שזו היא מניעה שלא לאכל מעשר ראשון בטבלו, כן פדשוהו זכרונם לברכה (יבמות פו, א) ולפיכך חיבין עליו מיתה, כמו שנתבאר במסכת דמאי. נמצא מכלל דברינו, שהאוכל הטבל קדם שנטלה ממנו תרומה גדולה, וכמו כן קדם שנטלה ממנו תרומת מעשר הוא במיתה, ואם אכל ממנו אחר שנטלה ממנו תרומה גדולה, ונטלה ממנו גם כן תרומת מעשר, וכגון שהקדים לטול תרומת מעשר קדם מעשר, אף על פי שהוא עדין טבול לשני המעשרות, דהינו מעשר ראשון ושני, או מעשר עני, אינו בחיוב מיתה, אבל הוא בחיוב מלקות, וכן כל זמן שהוא טבול אפילו לאחד מן המעשרות במלקות. ואזהרותיה מלא תוכל לאכל בשעריך וגו', כמו שנכתוב לקמן בסדר ראה אנכי ושמר ענין זה (מצוה תעג ד), כי כן תמצא האמת אם תזכה ללמד דברי חכמינו בעלי הקבלה זכרונם לברכה. משרשי המצוה. מה שכתבתי למעלה סמוך בלאו דכהן טמא בתרומה (מצוה רעט).

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ע"ז עג, ב) באסור הטבל, שאוסר תערבתו בכל שהוא, מה שאינו כן בשאר אסורין שבתורה, חוץ מיין נסך וחמץ בפסת, כמו שכתבתי במקומו (מצוה קיא). ונתנו טעם בטבל, מפני שאסורו כמו התירו בכל שהוא, כמו שאמרו זכרונם לברכה, שאין לתרומה שעור מן התורה, אלא אפילו חטה אחת פוטרת כרי גדול של חטים, אף אסורו כמו כן בכל שהוא, ונמצא שאם נתערבו מעט חטים של טבל בכמה של חלין, שכלן אסורין. ובסדר זרעים ובמסכת תרומות ומעשר שני ומעשרות יתבאר אי זה דבר חייב בתרומה ומעשדות והן טובלין הפרות, ואי זה דבר פטור, ואי זה דבר חייב מן התורה, ואי זה מדברי סופרים. ויתר משפטי הטבל שם, ובמקומות מן מסכת דמאי [יו"ד סי' של"א].

ונוהג אסור זה של טבל בכל ישראל בזכרים ונקבות, ואפילו בכהנים ולויים (רמב"ם הל' מעשר א ג) אף על פי שהם האוכלים התרומות ואפילו בדגן שלהם, וכן נוהג האסור בכל מקום, כלומר, שאסור לאכל הטבל של פרות

ארץ ישראל בכל מקום, אבל חיוב תרומות ומעשרות מן הפרות, ידוע הוא שלא חיבתנו התורה בהם אלא בארץ ישראל, ובזמן שישראל שם, שנאמר בתרומה (במדבר טו ב) בבואכם ודרשו זכרונם לברכה (כתובות כה, א): ביאת כלכם ולא ביאת מקצתכם. וכך פסק הרמב"ם זכרוננו לברכה (תרומות א, כו) ולפיכך אין אסור הטבל מדאוריתא אלא בפרות ארץ ישראל, ובדגן ותירוש ויצהר דוקא, כמו שנכתב במצות מעשר בסדר ויקח קרח (מצוה שצה).

וכבר כתבתי קצת חלוקין במקומות שסביב ארץ ישראל לענין שביעית בסדר אם כסף תלוה, ותחומי ארץ ישראל ידועים הם. ועוד אכתב בארכה כל ענין תרומות ומעשרות וחלוק המקומות ומה שהוא מדאוריתא או מדרבנן בסדר שופטים (תקז) במצות הפרשת תרומה גדולה וקחנו משם. ועוד אודיעך שם מחלוקת המפרשים בענין תרומה אם היא מדאוריתא או דרבנן היום אפילו בארץ, ומי שהוא במקום שיהיה מספק עליו אם הוא מארץ ישראל אם לא, בזמן שהארץ בישובה ראוי להחמיר בדבר על כל פנים לפי שזהו ספיקא דאוריתא, וקימא לן ספיקא דאוריתא לחמרא (ביצה ג ב). ומן הדומה שחכמים זכרונם לברכה (חולין ו, ב) היו מחמירין אפילו בפרות שחיוב המעשר שלהם דרבנן במקומות המספקים להם אם הם מארץ ישראל, ואפילו אחר חרבן הבית, אף על פי שאסור זה אינו נוהג אלא בפני הבית מדאוריתא. והעובר על זה ואכל כזית מן הטבל קדם שהפרישו ממנו תרומה גדולה, וכך קדם שהפרישו ממנו תרומת מעשר חיב מיתה בידי שמים, וכמו שאמרנו למעלה, ואם אכל כזית טבל שנטלה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר, אבל עדין לא הפרישו ממנו מעשרות, ואפילו לא נשארו בו אלא מעשר עני חיב מלקות, ואם הוא טבל של דבריהם, כלומר דבר שאין חיוב התרומה והמעשרות בו אלא מדרבנן, כגון כל שאר פרות חוץ מדגן תירוש ויצהר ואפילו בזמן שישראל בארץ, או אפילו דגן תירוש ויצהר של ארץ ישראל, ובזמן הבית מכין אותו מכת מרדות. ומשקין היוצאין מפרות שהן טבל אסורין כמותן. ומכל מקום אף על פי שהן אסורים מן התורה אין חיוב המלקות על המשקין אלא על גוף הפרות, חוץ מיינן ושמן שלוקין עליהן כדרך שלוקין על הזיתים והענבים, והטעם לפי הדומה, מפני שעקרן של אותן פרות, למשקין הן לבריות.

רפה. שלא נקדיש בעלי מומין למזבח.
שלא נקדיש בעלי מומים להקריבם למזבח, ואף על פי שלא הקריבם, בהקדש לבד יש אסור לאו, ועל ההקדש לבד נאמר (ויקרא כב כ) כל אשר בו מום לא תקריבו, משום בל תקדיש (תמורה ו א).
משרשי המצוה. מה שכתבנו למעלה (מצוה רעז) בלאו שלא יכנס בעל מום בהיכל כלו, ועין במצות הקרבן (מצוה רפו) להיות תמים ומצאת שם כי תדרשנו.

ודיני המצוה, כלומר, מה הן המומין הפוסלין ומה אינן פוסלין, כתבתי מהן קצת מזה למעלה (מצוה רעה) בלאו שלא יעבד כהן בעל מום בעבודת המקדש. והכל בארכה במסכת בכורות [ה' איסורי מזבח פ"א].
ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. כל העובר עליה והקדיש בעל מום ואפילו בזמן הזה עבר על לאו זה. ומן הנראה שלא יהיה בזה מלקות, לפי שאין בו מעשה, אבל ראיתי הרמב"ם זכרונו לברכה (איסורי מזבח א ב) שכתב המקדיש בעל מום לוקה, ואולי יעשהו כממיר שיש בו מלקות ואף על פי שאין בו מעשה, שזהו זה הקדש הוא, ואילו נשמע ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יי צבאות הוא (מלאכי ב ז).

רפו. מצות הקרבן להיות תמים.

שיהיה כל קרבן שנקריבהו שלם במינו מן המומין שבאו בכתוב ומאותן שבאה הקבלה עליהם שהם מומין, והוא מה שנאמר על זה (ויקרא כב כא) תמים יהיה לרצון, ואמרו בספרא (אמור ז ט) תמים יהיה מצות עשה והביאו ראייה (מנחות פז א) על היות הנסכים וסלתם ושמנם בתכלית השלמות מההפסד, מדכתיב (במדבר כח לא) תמימם יהיו לכם ונסכיהם.
שרש המצוה נגלה, עם מה שהקדמנו למעלה, בענין הקרבנות על צד הפשט, שהם לעורר ולכון מחשבת בני אדם אל השם ברוך הוא, כי האדם מתפעל בכח מעשיו, על כן ראוי על כל פנים להיות הקרבן בלי מום, כי מזמות בן אדם לא ינוחו ולא יתפשטו במין הפחות בחשוב, כי הלבבות יתעוררו בחשוב ובשלם במינו יותר, וזה דבר ידוע לכל מביין.
מדיני המצוה. המומין שמנו חכמים זכרונו לברכה (רמב"ם איסורי מזבח א ב) שפוסלין בקרבן, שהם שבעים ושלושה, חמשים מהם, בין באדם בין בבהמה, והעשרים ושלושה, מיחדים בבהמה ואינן ראויין להיות באדם. וכמו כן יש מומין שהם מיחדים באדם שאינם ראויים להיות בבהמה והן

תשעים, כמו שנכתב בסדר זה (מצוה רעה) גבי מומין הפוסלין בכהן. וכן מה שחלקו זכרונם לברכה (חולין קל, א) בין מום קבוע למום עובר, ומה שאמרו (זבחים קטז, א) שאין המומין פוסלין בקרבן עוף, שלא נאמר בהן תמים זכר. ובמה דברים אמורים? במומין קטנים, אבל עוף שיבש גפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי המזבח. ויתר פרטיה מבוארים בפרק שמיני ממנחות (ה' איסורי מזבח פ"א).

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית. והעובר עליה ושחט או זרק הדם או הקטיר האמורין מבהמה בעלת מום על המזבח, בטל עשה זה, מלבד שעבר על לאו, וכמו שנכתב בעזרת השם (מצוה רפח רצ), וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה (שם א ד) נמצאת למד, שאם הקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אמוריו על המזבח לוקה ארבע מלקיות, ועל מה שאמר שאם הקדיש לוקה צריך עיון.

רפז. שלא נתן מום בקדשים.

שלא נתן מום בקדשים. כלומר שלא נעשה בבהמה שהיא קדושה למזבח שום חבורה או שום שבר שיפסלה להקרבה, שנאמר (ויקרא כב כא) וכל מום לא יהיה בו, ואמרו זכרונם לברכה (מנחות נו, ב) קרי ביה לא יהיה בו. ולשון ספרא (אמור ז ט) כל מום לא יהיה בו אל תתן בו מום. משרשי המצוה. לפי שיהיה בזה בזיון הקדשים, וכבר כתבתי כמה פעמים (מצוה צה) התועלת הנמצאת בהתיקר כבוד בית המקדש ומשרתיו וקרבתיו אל לב בני אדם.

מדיני המצוה. מה שאמרו שאחד המטיל מום בקדשים עצמן או בתמורתן, עובר בלאו ולוקה, חוץ מן הבכור ומן המעשר, שהמטיל מום בתמורתן, אינו לוקה, לפי שאין ראויין לקרבנות כמו שמתבאר בתמורה (כא א). ויתר פרטיה, מבארים במקומות מפזרים מזבים ותמורה.

ונוהג אסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, אבל אין חיוב המלקיות כי אם בזמן שבית המקדש קים שראויה הבהמה לקרבן, כמו שמתבאר בגמרא עבודה זרה (יג, ב).

5.3. פרקי אבות

מסכת אבות הנקראת גם פרקי אבות היא המסכת התשיעית בסדר נזיקין, שהוא הסדר הרביעי מבין ששת סדרי המשנה..

מסכת אבות נאמרת בשבתות מפסח ועד סוכות לאחר תפילת מנחה.

יש בה חמישה פרקים, ובסופה נספחה ברייתא 'קנין תורה', העוסקת בשבח התורה, והיא הפרק השישי של פרקי אבות. המשנה עוסקת בענייני מוסר, דעות, דרך ארץ ומדות טובות שמסרו לנו ה"אבות", ולכן היא נקראת מסכת אבות.

בגמרא אמר רבא: האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאבות (ב"ק ל').

המנהג לומר פרקי אבות בשבתות הקיץ

מפני ערכם הרב של פרקי אבות בענייני מוסר ומדות, נהגו בתפוצות ישראל לומר פרקים אלה בשבתות שביין פסח לסוכות, כדי לצרף בהן את הבריות. זאת במקום ברכי נפשי שאומרים בשבתות החורף. מנהג זה קדום, ונזכר בזמן הגאונים.

רב עמרם גאון מביא "מנהג בית רבנו בבבל שאחר תפלת מנחה בשבת שונין אבות וקנין תורה וכו' ואח"כ ממסכת דרך ארץ זוטא (סדור רע"ג דף ל').

והכי אמר רב שר שלום גאון, בשבת במנחה מותר להתעסק בתלמוד (לא כמו הסוברים שאסור מפני אבלות של משה שנפטר אז). ולא עוד אלא שמנהג בבית רבנו בבבל, שאחר תפלת המנחה בשבת שונין אבות, וברייתא קנין תורה (סדור רש"י סי' תקט"ז).

מתחילים לומר פרקי אבות במנחה בשבת ראשונה שאחר הפסח. בכל שבת אומרים פרק אחד, ולאחר שסיימו חוזרים שוב ושוב עד סוף הקיץ.

מהרי"ל הנהיג שלא לומר פרק בשבת שבועות, ואומר בשבת שלאחריו ג' פרקים (מנהגי מהרי"ל ברכת העומר בהגה).

כתב הכלבו (סי' מ'):

מנהג בכל ארץ אשכנז לומר פרקי אבות בקיץ ובחורף.

מנהג הספרדים שאומרים אותו משבת 'וישמע יתרו' עד שבת 'מסעי', וסימן: משה קבל תורה עד משנה תורה. והכל לפי המנהג, וכל פעם ופעם אומרים קודם הפרק 'כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב' כדי לפייס דעת עמי הארץ.

מנהג אלג'יר, שאחר הפסח, בסוף חזרת הש"ץ במנחה של שבת, עומד הש"ץ על התיבה וקורא פרק אחד מפרקי אבות, וכך הוא עושה בכל שבת עד חג השבועות. אחר הפרק יאמרו הקהל אין כאלהינו בקול נעים וקדיש דרבנן (מנהגי ק"ק אלג'יר עמוד קל"ב).

מנהגנו לומר הפרקים משבת של אחר הפסח עד ראש השנה, בכל שבת פרק אחד. בשבת שובה אין אומרים פרקים, שעיקר התיקון היה שיתעמקו בתורה, וישמעו דברי מוסר ותוכחה ביום הפנוי, ובשבת זו דורש הרב דרשת שבת תשובה (לבוש סי' תר"ג). אומרים בתחילה 'כל ישראל', ואחר לימוד הפרק 'ר' חנניה בן עקשיה' מסוף מסכת מכות, כי יש בזה סיום טוב, ומפני שהוא דבר אגדה ויכולים לומר אחריו קדיש דרבנן.

כאשר פסח חל ביום שבת, מסתיים הפסח בארץ ישראל ביום שישי, ושבת בארץ היא אסרו חג, ואילו בחו"ל שבת היא יום טוב אחרון של פסח. במקרה כזה יש כמה אפשרויות לגבי אמירת פרקי אבות:

א. להתחיל את קריאת פרקי אבות בשבת השניה שאחר הפסח בארץ ישראל, כדי להשוות את הקריאה בארץ ישראל לחו"ל. אם לא כן, במשך כל השנה יהיה הפרש של פרק אחד בין ארץ ישראל לחו"ל. [זהו מנהג חב"ד, שניתן לקרוא עליו במקור זה:

ב. מתחילים לקרוא פרקי אבות בשבת אסרו חג בארץ ישראל, ובשבת השביעית, הנוספת לבני ארץ ישראל, אין קוראים פרקי אבות אלא פרק ממסכת דרך ארץ זוטא, ובכך משווים את קריאת פרקי אבות בארץ ובחו"ל. [מנהגות המוסתערבים, מובאים בספר התודעה]

ג. גם בחו"ל יאמרו את הפרק הראשון של פרקי אבות בשבת כ"ב ניסן, ובשבת השביעית שבין פסח לעצרת ייאמרו פרק ממסכת דרך ארץ זוטא. [שם].

השבת אנו קוראים את פרק ב' והוא מובא להלן בשלמותו ואחריו הבאנו את פירושו של הרב אורי שרקי לפרק זה.

מסכת אבות פרק ג'

לפני לימוד המשניות נוהגים לומר את משנה א' ממסכת סנהדרין פרק י' :
כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵיאָמַר (ישעיה ס) וְעַמְּךָ כָּלֵם צְדִיקִים
לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֶצֶר מִטְּעֵי מַעֲשֵׂה יְדֵי לְהַתְּפָאֵר. (סנהדרין י', א')

משניות מסכת אבות פרק ג'

(א) עֲקֵבִיא בֶּן מֵהַלְלָאֵל אוֹמֵר, הִסְתַּכַּל בְּשִׁלְשָׁה דְבָרִים וְאֵין אַתָּה בָּא לְיַדִּי
עֲבָרָה. דַּע, מֵאֵין בָּאתְּ וְלֵאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לִתֵּן דִּין וְחֻשְׁבוֹן.

- מֵאֵין בָּאתְּ – מִטְּפָה סְרוּחָה,
- וְלֵאֵן אַתָּה הוֹלֵךְ – לְמָקוֹם עֶפֶר רַמָּה וְתוֹלְעָה,
- וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עֹתִיד לִתֵּן דִּין וְחֻשְׁבוֹן – לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא.

(ב) רַבִּי חֲנִינָא סָגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, הוּי מִתְּפַלֵּל בְּשִׁלּוּמָה שֶׁל מַלְכוּת, שְׂאֵלְמָלֵא
מוֹרָאָה, אִישׁ אֶת רַעְהוּ חַיִּים בְּלַעוּ.

רַבִּי חֲנִינָא בֶּן תַּרְדִּיּוֹן אוֹמֵר, שְׁנַיִם שְׂוִי שְׂבִין וְאֵין בִּינֵיהֶן דְּבָרֵי תוֹרָה, הָרִי זֶה
מוֹשֵׁב לְצִים, שְׁנֵיאָמַר (תהלים א), וּבְמוֹשֵׁב לְצִים לֹא יִשָּׁב.

אָבֵל שְׁנַיִם שְׁיֹשְׁבֵינַי וַיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם דְּבָרֵי תוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג), אִזְ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי יְיָ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשָׁב יְיָ וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוֹרוֹת לְפָנָיו לִירְאֵי יְיָ וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ.

אֵין לִי אֵלָא שְׁנַיִם.

מִנֵּיין שְׁאֵפְלוּ אֶחָד שְׁיֹשְׁבֵי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹבֵעַ לוֹ שָׂכָר, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ג, י), יוֹשֵׁב בְּדָר וַיִּדַּם כִּי נָטַל עָלָיו.

(ג) רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה שְׁאֵכְלוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּאֵלוּ אֵכְלוּ מִזִּבְחֵי מַתִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה, כח), כִּי כָל שְׁלַחֲנוֹת מְלֹאֵי קִיָּא צִאָה בְּלֵי מְקוֹם.

אָבֵל שְׁלֹשָׁה שְׁאֵכְלוּ עַל שְׁלַחַן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דְּבָרֵי תוֹרָה, כְּאֵלוּ אֵכְלוּ מִשְׁלַחַנֵּי שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מא), וַיִּדְבַּר אֵלַי זֶה הַשְּׁלַחַן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'.

(ד) רַבִּי חֲנִינְיָא בֶּן חַכִּינְיָא אוֹמֵר, הַנְּעוּר בְּלִילָה וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יַחֲדָי וְהַמְפַנֵּה לְבוֹ לְבַטְלָה, הָרִי זֶה מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

(ה) רַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הַקְנָה אוֹמֵר, כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו עַל תּוֹרָה, מְעַבִּירִין מִמֶּנּוּ עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ. וְכָל הַפּוֹרֵק מִמֶּנּוּ עַל תּוֹרָה, נוֹתְנִין עָלָיו עַל מַלְכוּת וְעַל דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

(ו) רַבִּי חֵלְפֵתָא בֶּן דּוּסָא אִישׁ כֶּפֶר חֲנַנְיָה אוֹמֵר, עֲשֶׂרָה שְׁיֹשְׁבֵינַי וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בֵּינֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב), אֱלֹהִים נָצַב בְּעֵדַת אֵל. וּמִנֵּיין אֵפְלוּ חַמְשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ט), וְאֶגְדָּתוֹ עַל אֶרֶץ יִסְדָּה. וּמִנֵּיין אֵפְלוּ שְׁלֹשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב), בְּקִרְבֵי אֱלֹהִים יִשְׁפֹּט. וּמִנֵּיין אֵפְלוּ שְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג), אִזְ נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשָׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוֹרוֹת לְפָנָיו לִירְאֵי יְיָ וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ.

וּמִנֵּיין אֵפְלוּ אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ), בְּכָל הַמְקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוּא אֵלַיךְ וַיִּבְרַכְתִּיךָ.

(ז) רַבִּי אֶלְעָזָר אִישׁ בְּרִתּוֹתָא אוֹמֵר, תֵּן לוֹ מִשְׁלוֹ, שְׂאֵתָה וְשְׁלֵךְ שְׁלוֹ.

וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (דה"א, כט) כִּי מִמֶּךָ הִכַּל וּמִיָּדְךָ נִתְּנוּ לָךְ.

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְשׁוֹנֵה וּמִפְסִיק מִמִּשְׁנֵתוֹ וְאוֹמֵר, מַה נָּאָה אֵילָן זֶה וְמַה נָּאָה נֵיר זֶה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵלוּ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ.

(ח) רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר, כל השוכח דבר אחד ממשנתו, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו, שנאמר **(דברים ה)**, רק השמר לך ושמר נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. יכול אפלו תקפה עליו משנתו, תלמוד לומר **(שם)**, ופן יסורו מלבבך כל ימי חייה, הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו.

(ט) רבי חנינא בן דוסא אומר, כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר, כל שמעשיו מרבין מחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו מרבה ממעשיו, אין חכמתו מתקיימת.

(י) הוא היה אומר, כל שרוח הבריות נוחה הימנו, רוח המקום נוחה הימנו. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו, אין רוח המקום נוחה הימנו. רבי דוסא בן הרבנס אומר, שנה של שחרית, ויין של צהרים, ושיחת הילדים, וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ, מוציאים את האדם מן העולם.

(יא) רבי אלעזר המודעי אומר, המחליל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלבין פני חברו ברבים, והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום, והמגלה פנים בתורה שלא בהלכה, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא.

(יב) רבי ישמעאל אומר, הוי קל לראש ונוח לתשחרת, והוי מקבל את כל האדם בשמחה.

(יג) רבי עקיבא אומר, שחוק וקלות ראש, מרגילין לערוה. מסדרת, סיג לתורה. מעשרות, סיג לעשר. נדרים, סיג לפרישות. סיג לחכמה, שתיקה.

(יד) הוא היה אומר, חביב אדם שנברא בצלם. חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר **(בראשית ט)**, כי בצלם אלהים עשה את האדם.

חֲבִיבֵינֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַקְרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם.
חֶבְהָ יִתְרָה נֹדַעַת לָהֶם שְׁנַקְרְאוּ בָּנִים לְמָקוֹם, שְׁנֵאָמַר (דְּבָרִים יד), בָּנִים אַתֶּם
לֵה' אֱלֹהֵיכֶם.

חֲבִיבֵינֵי יִשְׂרָאֵל, שְׁנַתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה.
חֶבְהָ יִתְרָה נֹדַעַת לָהֶם שְׁנַתֵּן לָהֶם כָּלִי חֲמֻדָּה שָׁבוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר
(מְשָׁלֵי ד), כִּי לָקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם, תּוֹרַתִי אֵל תַּעֲזֹבוּ.

(טו) הַכֹּל צָפוּי, וְהָרְשׁוֹת נִתּוּנָה, וּבְטוֹב הָעוֹלָם נִדּוּן.
וְהַכֹּל לְפִי רַב הַמַּעֲשֶׂה.

(טז) הוּא הֵיךְ אוֹמֵר, הַכֹּל נָתוּן בְּעֵרְבוֹן, וּמְצוּדָה פְּרוּסָה עַל כָּל הַחַיִּים.
הַחֲנוּת פְּתוּחָה, וְהַחֲנוּנֵי מְקִיף, וְהַפְּנִקָּס פְּתוּחָה, וְהַיָּד כּוֹתֶבֶת, וְכָל הַרוּצָה לְלוֹת
יָבוֹא וְיִלְוֶה, וְהַגָּבְאִים מַחְזִירִים תְּדִיר בְּכָל יוֹם, וְנִפְרָעִין מִן הָאָדָם מִדַּעַתוֹ וְשִׁלָּא
מִדַּעַתוֹ, וַיֵּשׁ לָהֶם עַל מַה שְׁיִסְמְכוּ, וְהַדִּין דִּין אֲמַת, וְהַכֹּל מִתְקַן לְסַעֲדָה.

(יז) רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ.

אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה.

אִם אֵין חֲכָמָה, אֵין יִרְאָה.

אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חֲכָמָה.

אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת.

אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה.

אִם אֵין קַמַח, אֵין תּוֹרָה.

אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קַמַח.

הוּא הֵיךְ אוֹמֵר, כָּל שְׁחֲכָמְתוֹ מְרַבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שְׁעֲנַפָּיו
מְרַבֵּין וְשָׂרְשָׁיו מַעֲטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שְׁנֵאָמַר (יִרְמִיָּה, יז),
וְהִיָּה בְּעֵרְעֵר בְּעֵרְבָה וְלֹא יִרְאָה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בְּמִדְבַר אֶרֶץ מְלַחָה
וְלֹא תִשָּׁב.

אָבֵל כָּל שְׁמַעֲשָׂיו מְרַבֵּין מִחֲכָמְתוֹ, לְמָה הוּא דוֹמָה, לְאֵילָן שְׁעֲנַפָּיו מַעֲטִין
וְשָׂרְשָׁיו מְרַבֵּין, שְׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שְׁבַע עוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ
מִמָּקוֹמוֹ, שְׁנֵאָמַר (שִׁם), וְהִיָּה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו וְלֹא
יִרְאָה כִּי יָבֹא חֶסֶם, וְהִיָּה עֲלֵהוּ רַעֲנָן, וּבְשִׁנַּת בְּצֻרַת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשׂוֹת
פְּרִי.

(יח) רבי אליעזר בן חסמא אומר, קנין ופתיחי נדה, הן הן גופי הלכות. תקופות וגמטריאות, פרפראות לחכמה.

מסיימים את לימוד המשניות במשנה ט"ז ממסכת מכות פרק ג'

רבי חנניא בן עקשיא אומר;

רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר; (ישעיהו פרק מ"ב פסוק כ"א) ה' חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר: (מכות ג', ט"ז)

ביאור משניות מסכת אבות פרק ג

תורתם של שאר חכמי יבנה

בעניין יראת השמים והמלכויות הובאו דברי חכמים מתקופת הבית.

1. יראת שמים

(א) עקביא בן מהללאל אומר: הסתכל ← התבונן בשלשה דברים ואין אתה בא ← זה ימנע ממך לבא – לידי עברה.

בדומה לדברי עקביא אמר גם רבי יהודה הנשיא "הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה" (לעיל ב, א). עקביא ביסס את הרתיעה מעבירות על מודעות לדין וחשבון שיתן אדם לאחר מותו, ועל הפער הגדול בין אדם לבין הקב"ה. רבי, לעומתו, התייחס לרישום המתמיד של העבירות "עין רואה" וכו'.

דע: מאין באת? ולאן אתה הולך? ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? מאין באת? – מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך? – למקום עפר רמה ותולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון? – לפני מלך מלכי המלכים,

הקדוש ברוך הוא:

מההצמדה של דברי ר' חנניא לדברי עקביא נראה שלפנינו גם השוואה בין המלכות האנושית לבין מלכות שמים, ששתיהן מונעות את החטא. היחס הזה הפוך מדברי שמעיה ואבטליון (לעיל א, י).

וראו גם תהלים קכד: "לולא ה'... אזי חיים בלעונו" – מה שנאמר על ה' מועבר כאן למלכות!

(ב) רבי חנינא סגן הכהנים אומר: הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלא מוראה – איש את רעהו חיים בלעו.

2 . מצוות תלמוד תורה לכל אדם

רבי חנניא בן תרדיון אומר: שנים שיושבין ואין ביניהן דברי תורה – הרי זה מושב לצים, שנאמר (תהלים א א) "ובמושב לצים לא ישב".

שנים שעוסקים בתורה – השכינה אינה אצל אף אחד מהם, אלא בחלל שביניהם. האחד הלומד תורה מקבל שכר, אך אין עליו גילוי שכינה. ר' חנניא היה מזכיר את השם המפורש בפרהסיא, בנסיונותיו להלחם, בדרך זו, ברומאים (ראו עבודה זרה יח א). אבל הוא נהרג, כנראה כי היה יחיד ולא הצליח להשרות את השכינה.

אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה – שכינה שרויה ביניהם,

שנאמר: (מלאכי ג טז) "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע

ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו".

אין לי אלא שנים.

מנין שאפלו אחד שיושב ועוסק בתורה, שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר?

שנאמר (איכה ג כח) "ישב בדד וידם כי נטל ← משקל עליו":

(ב) רבי שמעון אומר: שלושה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו

עליו דברי תורה – כאילו אכלו מזבחי מתים, ← קרבנות עבודה זרה

ר' שמעון קושר בין אכילת חולין לבין מצוות אכילת הקרבנות.

המספר שלושה אינו מפורש בפסוקים, והוא מבוסס כנראה על ברכת הזימון.

שנאמר (ישעיהו כח ח), "כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי

מקום". ← בלי שם ה', המקום.

אבל שלושה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה

כאילו אכלו משולחנו של מקום ברוך הוא, ← מהמזבח, המכונה "שולחן"
שנאמר (יחזקאל מא כב), "המזבח... , וידבר אלי זה השלחן אשר
לפני ה'":

שהרי זה הזמן לשנן דברי תורה, כשאין מי ומה שיפריע שינון זה, שהרי מדובר ביחידי בלילה. בכך
משלים ר' חנינא את דברי ר' שמעון במשנה הקודמת, שזמן האוכל הוא הזדמנות ללמוד, ומוסיף
עליו את זמן ההליכה בדרך, במיוחד בלילה. וראו לקמן משנה ז.

ג) רבי חנינא בן חכניאי אומר: הנעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי ומפנה לבו לבטלה – הרי זה מתחייב בנפשו! 3. מצוות לימוד תורה לחכמים

בניגוד לר' חנינא בן חכניאי, ר' נחוניא מבחין בין מי שקיבל עליו עול תורה לבין מי שלא קיבל,
ולכן אינו מחוייב בלימוד. מחלוקת דומה מצאנו לעיל א, יב וטו בין הלל לשמאי.
השוו משנה ב: ר' נחוניא אינו מקבל את הצורך בעול מלכות, לפחות לא למי שקיבל עליו עול
תורה.

וראו דמאי ב, ג: האם מי שקיבל עליו להיות חבר פטור מדרך ארץ כלפי עם הארץ?
וראו מכילתא כי תשא.

ה) רבי נחוניא בן הקנה אומר:
כל המקבל עליו עול תורה – מעבירין ממנו עול מלכות
ועול דרך ארץ. ← דאגות פרנסה
וכל הפורק ממנו עול תורה – נותנין עליו עול מלכות ועול
דרך ארץ:

ו) רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניה אומר: עשרה שיושבין
ועוסקין בתורה – שכינה שרויה ביניהם,

ר' חלפתא מעבד את דרשת המכילתא (בחדש, יא), המייחסת לעשרה – כניסה לבית הכנסת,
ולשלושה – דין, זמעביר הכל ללימוד תורה. בכך הוא מקצין את משנה ב לעיל, אבל מאבד את
הקשר למספרי האנשים.

וראו ספרי נשא לט, שם נדרש הפסוק משמות על בית המקדש.

שנאמר (תהלים פב א): "אלהים נצב בעדת אל".
ומנין אפלו חמישה? שנאמר (עמוס ט ו): "ואגדתו על ארץ יסדה".
ומנין אפלו שלושה? שנאמר (תהלים פב א): "בקרב אלהים ישפט".
ומנין אפלו שנים? שנאמר (מלאכי ג טז): "אז נדברו יראי ה' איש אל
רעהו, ויקשב ה' וישמע" וגו'.
ומנין אפלו אחד? שנאמר (שמות כ כ): "בכל המקום אשר אזכיר את
שמי אבוא אליך וברכתיך".

הפסוק בדברי הימים מדבר על נתינת רכוש וכסף לבניית המקדש, אבל ר' אלעזר מפרש אותו
במובן של הקדשת הזמן ללימוד התורה.
ניתן להשוות את הדברים גם לאכילה "משולחנו של מקום" במשנה ג.
והשוו לדברי ר' עקיבא על אשתו: "שלי ושלכם - שלה הוא". מה שר' אלעזר מייחס לקב"ה, ר'
עקיבא מייחס לאשתו!

הדגש בדברי ר' יעקב הוא על המילים "ומפסיק ממשנתו", כלומר אפילו להפסיק על מנת להתפעל
מיפי הבריאה אסור להפסיק ללמוד. אבל לראות את העולם כחלק מהלימוד - מותר.
ניתן להשוות את דבריו לדברי ר' חנינא בן חכינאי במשנה ד לעיל: שניהם רואים את ההליכה
בדרך כזמן אידיאלי לשינון דברי תורה. אלא שר' יעקב מטיל את החובה לשנן רק על מי שכבר
התחיל בכך, ולא על כל ההולך בדרך.

**(ז) רבי אלעזר איש ברתותא אומר: תן לו משלו, שאתה ושלך -
שלו.**

וכן בדוד הוא אומר (דברי הימים א כט יד): "כי ממך הכל, ומידך
נתנו לך".

רבי יעקב אומר: המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו
ואומר "מה נאה אילן זה", ו"מה נאה ניר זה"
מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו:

(ח) רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר:

כל השוכח דבר אחד ממשנתו - מעלה עליו הכתוב כאלו
מתחייב בנפשו שנאמר (דברים ד ט): "רק השמר לך, ושמר נפשך
מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך".

הפסוק המובא כאן הוא ה"כתוב" שזכר במשניות ד,

יכול אפלו תקפה עליו משנתו? ← שכח בניגוד לרצונו

תלמוד לומר (שם) "ופן יסורו מלבבך כל ימי חייד",
הא: אינו מתחייב בנפשו – עד שישב ויסירם מלבו:

4 . ערכים נוספים לצד לימוד התורה

משנה זו אופיינית לחסידים, שהעדיפו את המעשה על הלימוד, וראו גם לעיל א, ב, שם הוזכרו גמילות חסדים ותלמוד תורה כשניים מבין יסודות העולם. בכך מתנגד ר' חנינא להפרזה במצוות לימוד תורה שאפיינה את החטיבה הקודמת. האימרה הראשונה היא במישור שבין אדם למקום, והשניה במישור שבין אדם לחברו. בתחילת משנה י קושר ר' חנינא את שני המישורים. יתכן גם שההבחנה בין שני המישורים היא ההבחנה בין ירא חטא לבין חסיד, וראו גם לעיל ב, ח.

(ט) רבי חנינא בן דוסא אומר: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו – חכמתו מתקיימת.

וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו – אין חכמתו מתקיימת.

הוא היה אומר: כל שמעשיו מרבין מחכמתו – חכמתו מתקיימת.

וכל שחכמתו מרבה ממעשיו – אין חכמתו מתקיימת:

(י) הוא היה אומר: כל שרוח הבריות נוחה הימנו – רוח המקום נוחה הימנו.

אימרה זו מופיעה בתוספתא ברכות (ג, ג) בפי ר' עקיבא, ובכך היא מראה לנו את הקשר בין ר' עקיבא לר' חנינא.

תוכנה הוא האימון בבריות, שחוות דעתם אינה מזוייפת. לכן הפופולריות של אדם יכולה לשמש לו כמראה לגבי מקומו מול הקב"ה, וראו גם לעיל ב, א: "תפארת לו מן האדם".

ר' דוסא מתאר את השבת של עמי הארץ. היא אינה מכניסה אותם לעולם הבא אלא ההפך מזה. וראו לעיל ב, יא.

וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו – אין רוח המקום נוחה הימנו.

רבי דוסא בן הרכינס אומר: שינה של שחרית, ויין של צהרים,

ושיחת הילדים, ושיבת בתי כנסיות של עמי הארץ –
מוציאין את האדם מן העולם!

כנראה מדובר כאן על הנוצרים הראשונים, שאלו המאפיינים שלהם: זלזול במקדש ובמועדות, אי קיום ברית מילה וזלזול בתורה, או מדרש עליה בדרך שתבטל את חובת קיומה. מערכת היחסים שביניהם לבין חז"ל היתה כרוכה גם בהלבנת פנים. הרי שבמקרים מסויימים לא תורה ולא מעשים טובים קובעים את גורל האדם, אלא העמוד השלישי – עבודת ה'.

(יא) רבי אלעזר המודעי אומר: המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות,

(והמלבין פני חברו ברבים),

והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום, והמגלה פנים

בתורה ← מזלזל בתורה, או דורש אותה בדרך שמבטלת את ההלכה לחלוטין (שלא כהלכה),

אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים – אין לו חלק לעולם הבא:

ר' ישמעאל חוזר לקשרים בין מלכות שמים ובין מלכות הארץ, שנזכרו לעיל במשניות א-ב, ה. לענין "תשחורת" השוו אליהו רבא א.

פירוש אחר: היה מיקל בכבודך מול הזקנים, ונוח גם לצעירים שחורי השיער. בעניין היחס ל"כל האדם" – השוו לדברי שמאי הזקן, לעיל א, טו.

(יב) רבי ישמעאל אומר: הוי קל לראש ← למנהיגי הציבור ונוח

לתשחורת, ← לעבודת המלכות והוי מקבל את כל האדם בשמחה:

5 . מתורת ר' עקיבא

(יג) רבי עקיבא אומר: שחוק וקלות ראש – מרגילין לערוה.

סייג" הוא הדרך לשמר הישג קיים. לא להשיג אותו.

בעניין "מעשרות סייג לעושר" ראו מלאכי ג י.

הסייג האחרון מוצג בסדר שונה, כי אחרי ה"שתיקה" אין לדבר עוד.

מסורת – סייג לתורה.

מעשרות – סייג לעושר.

נדרים – סייג לפרישות.

סייג לחכמה – שתיקה:

(יד) הוא היה אומר: חביב אדם שנברא בצלם.

חביב בעיני מי? – נראה שבעיני הקב"ה, שהוא ברא את האדם וקרא לישראל "בניו" ונתן להם תורה. הרי שהחיבה היא שגרמה לכל אלה, ולא מעשיהם של האדם ושל ישראל. חביבותם של ישראל מודגשת פעמיים, משתי בחינות: היותם בנים למקום וקבלת התורה. התורה היתה הכלי שבו נברא העולם, ראו בראשית רבה א א

חבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם,

שנאמר (בראשית טו): "כי בצלם אלהים עשה את האדם".

חביבין ישראל שנקראו "בנים" למקום.

חבה יתרה נודעת להם שנקראו "בנים" למקום,

שנאמר (דברים יד א): "בנים אתם לה' אלהיכם".

חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה.

חבה יתרה נודעת להם שנתן להם כלי חמדה, שבו נברא העולם,

שנאמר (משלי ד ב): "כי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו".

אין כאן התייחסות לצפיה מראש, אלא כדברי ר' יהודה הנשיא "עין רואה..." (לעיל ב, א).

(טו) הכל צפוי ← נראה על ידי הקב"ה, והרשות נתונה, ובטוב

העולם נדון. והכל – לפי רוב המעשה:

(טז) הוא היה אומר: הכל נתון בערבון, ומצודה

פרוסה ← מלכודת, סכנת מוות, אורבת על כל החיים.

לעניין המצודה, ראו קהלת ט יב.

בהמשך מתאר ר' עקיבא את החיים כהלואה שקיבלנו, השוו לר' אלעזר איש ברתותא לעיל משנה ז, וכן לדברי ר' טרפון לעיל ב, טו.
הסעודה – ראו שבת קנ"ג א: הסעודה היא המפגש של הציבור עם בעל החנות.

החנות פתוחה, והחנוני מקיף, והפנקס פתוח, והיד כותבת, וכל הרוצה ללוות – יבוא וילוה, והגבאים מחזירים תדיר בכל יום, ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו, ויש להם על מה שיסמוכו, והדין – דין אמת והכל מתוקן לסעודה:

6 . המיזוג בין הערכים השונים

(יז) רבי אלעזר בן עזריה אומר:

אם אין תורה – אין דרך ארץ. אם אין דרך ארץ – אין תורה.

כמה מחכמי ישראל התייחסו לפרדוקס שבמשפטים אלו, למשל: אם היראה תלויה בחכמה והחכמה תלויה ביראה, לכאורה אין שום אפשרות לזכות בהן, כי אין ממה להתחיל! פרדוקס דומה נמצא גם בספר משלי, והתשובות שהוצעו לו מתאימות גם לכאן. ראו ביאור: משלי א ז

ואפשר לפרש, על-דרך הדרש: "אם אין – חכמה, אם אין – יראה", וכו', כלומר, אם האדם מבטל את עצמו ועושה את עצמו לאין – מתוך כך הוא יכול לזכות לחכמה, יראה וכו' (ע"פ גליה).

פירוש נוסף: מי שאינו לומד, לא יוכל להגיע ליראת כבוד מפני ה', אך מי שאין לו יראת העונש מפני ה', לא יתחיל כלל ללמוד.

ארבעת האימרות הללו מסודרות בסדר ביאסטי: דרך ארץ היא הפרנסה, כמו הקמח, ובלב האמרות נמצאים התנאים לחכמה.

הדימוי לעץ רומז לעץ הדעת טוב ורע, ולפי חלק מהדעות זה היה חטאו של האדם – שרצה חכמה לפני שהיו בידו מעשים (ע"פ שפת אמת).

אם אין חכמה – אין יראה. אם אין יראה – אין חכמה.

אם אין בינה – אין דעת. אם אין דעת – אין בינה.

אם אין קמח – אין תורה. אם אין תורה – אין קמח.

הוא היה אומר: כל שחכמתו מרבה ממעשיו, למה הוא דומה?

לאילן שענפיו מרובין ושורשיו מועטיין, והרוח באה ועוקרתו והופכתו
על פניו, שנאמר (ירמיהו יז): "והיה כערער בערבה, ולא יראה כי יבוא
טוב, ושכן חררים במדבר ארץ מלחה, ולא תשב."
אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו, למה הוא דומה?
לאילן שענפיו מועטיין ושורשיו מרובין,
שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו – אין מזיזין אותו
ממקומו, שנאמר (שם): "והיה כעץ שתול על מים, ועל יובל ישלח
שרשיו, ולא יראה כי יבא חס, והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא
ידאג, ולא ימיש מעשות פרי":

(יח) רבי אליעזר בן חסמא אומר: קנין ופתחי נדה – הן הן גופי הלכות.

במסכת קנים ובעניין פתחי הנדה (ערכין ב, א.) יש חישובים מתמטיים, אבל לא כל מתמטיקה היא
גופי הלכות. לעניין הפרפרת – השוו ברכות ו, ה.

תקופות וגמטריאות – פרפראות לחכמה

6.1 . שלום לעם/ מבט לחיים

מתנה בלתי צפויה / אריק סגל

מתנה
בלתי
צפויה

רג'אפ זמזם לעצמו מנגינה עליזה תוך כדי שהוא רוכב על חמורו כשעל פניו נסוך חיוך מאושר. סוחר הבדים חזר לביתו כשהוא שמח וטוב לב, המחשבה על הצלחתו הגדולה ביום השוק שבעיר הגדולה נסכה בו כוחות חדשים ורעננים למרות שהיה מותש מהעבודה הקשה. את הסחורה הרבה שהביא עמו הצליח למכור במחירים מפולפלים וכעת היה אבנטו עמוס בלא פחות משלש מאות דינרים איתם יוכל לרכוש מזון, בגדים ושאר צרכי הבית למשפחתו ולילדיו. הפעם הוא היה שמח במיוחד, מאחר שאשתו הייתה מקבלת אותו ברטינות ובסבר פנים זועפות, בכל עת שהיה חוזר עם מעט כסף לדעתה.

דרכו הארוכה אל הבית עברה דרך המדבר הגדול, שם היה עליו להיטלטל במשך כשלושה ימים. הדרך במדבר הייתה מסוכנת ושוודי דרכים מצאו בו את ביתם, הללו היו 'מתפרנסים' למחייתם משוד עוברי דרכים בודדים כמוהו. לא מעט סיפורים על מעשי שוד, ואפילו מקרי רצח הסתובבו בין כפריי הסביבה. רג'אפ היה

יכול להמתין לשיירה מאובטחת שתחצה את המדבר אך שיירה שכזאת עמדה לצאת רק בעוד כשלושה שבועות, ורג'אפ מיהר לחזור לביתו. הוא נזכר בפניה הנרגנות של אשתו ולא חפץ לאחר את בואו, מה גם שלא תמיד הגנו שיירות גדולות מפני שודדים, שהיו תוקפים את השיירה בכוח גדול ומאורגן.

דבר אחד הרגיע מעט את רג'אפ: אקדח חדש אותו רכש לאחרונה שהוטמן בכיס האחורי של האבנט אותו נשא על גופו אמנם מעולם הוא לא השתמש באקדח, אבל די היה בתחושה של המתכת הקרה המונחת בבטחה באבנט החגור על מתניו – כדי להרגיע את רוחו. יומיים חלפו, והוא התקדם במהירות, נשארו לו כשמונה שעות של רכיבה, כדי להגיע אל מחוז חפצו. לאחר מאות מטרים ספורים נוספים ראה רג'אפ גבעה קטנה ונזכר, כי לפני כשנה הותקף מאחורי גבעה זו ידידו הטוב צ'ליבי סוחר הנחושת ונשדד ממנו כל רכושו. צמרמורת עלתה בגופו של רג'אפ אך הוא ניסה להרגיע את עצמו בהסבר כי אין כל סיבה שאף הוא יותקף באותו מקום.

הגבעה קרבה, והוא עקף אותה בזהירות, אלא שאז זינק לעברו שודד כשבידו סכין ארוכה ודרש ממנו לרדת מן החמור. רג'אפ ירד מהאוכף כשגופו רועד, והשודד הסיר ממנו את האבנט הכבד הוא חיטט בין כיסיו והופתע לגלות שם את האקדח. 'מה עושה האקדח הזה בכיסך, לשם מה אתה זקוק לו?' שאל השודד כשהוא משתעשע בכלי הנשק. 'לשעת חירום' השיב רג'אפ כששיניו נוקשות מאימה.

'תשובה יפה', אמר השודד ופרץ בצחוק רם שממנו התקשה להירגע. 'זמה השעה שבה אתה נמצא כעת? היא לא שעת חירום?! רג'אפ ניסה להשיב לשודד אבל הפחד שיתק אותו ומנע ממנו מלדבר. השודד הרצין לפתע ואמר: 'יש לך מזל שלא ניסית להשתמש אתו, אני רואה שאין לך כל ניסיון בשימוש באקדח. אם היית מאיים עלי איתו – הייתי הורג אותך במקום...'

רג'אפ התבונן בשודד ורעיון עלה במוחו: 'האקדח כלל לא מיועד עבורך' הסביר, 'הוא מיועד עבורי'. אמר ופניו התכרכמו. 'מה זאת אומרת עבורך?! שאל השודד.

'יש לי אשה רעה וקשה בבית' הסביר רג'אפ, 'כאשר אחזור לבית, ואשתי תגלה כי אין בכיסי מאומה לא יעזרו כל ההסברים והתירוצים כי נשדדתי. חיי יהיו מרים כלענה והיא תאשים אותי כי לא הרווחתי מאומה או השתמשתי בכסף שהרווחתי לדברים אחרים...'

'זבמה יעזור לך האקדח?! תמה השודד. 'עם האקדח תכננתי לירות בעצמי, ברגל או ביד, רק כך תאמין לי האישה כי נפצעתי בקרב עם שודדים' אמר רג'אפ. 'זו הדרך היחידה שלי להינצל מזעמה המסוכן של אשתי...'

השודד הביט בו ברחמים גלויים ואמר: 'אני מרחם על החיים הקשים שיש לאדם כמוך, אני אדם הגון ואיני מסוגל לאמלל את חייך בכעסה של אשתך הרעה! הוא הסתובב אל אחורי הגבעה, הוציא משם עוד חמישים דינרים והגיש אותם לרג'אפ כשהוא אומר לו: 'קח איש מסכן את הכסף, וקנה לה לאשתך מתנה נאה. אולי המתנה תשכך את זעמה שהרי אישה רעה היא הדבר הרע

ביותר שיכול לקרות לאדם! לך ידידי לשלום ותצליח בכל מעשיך!

רג'אפ הודה לשודד על ההתחשבות, ועשה את דרכו בלב מתרונון. כשהוא שמח על החכמה שהצילה אותו מאבדן רכושו...

חז'ל למדו אותנו כי 'חיים ומוות ביד הלשון' כאשר אדם משתמש בפיו בחכמה, הוא מסוגל להיחלץ גם מהמצבים הקשים ביותר. רג'אפ היה בטוח כי אין לו שום להיחלץ מידיו של השודד האכזר. אבל המילים שיצאו מפיו, הרחמים שבאמצעותם הצליח לשכנע את השודד להניח לטרפו. מלמדים אותנו עד כמה כוחם של מילים ועד כמה יש להשתמש בהם בתבונה.



6.2 . סיפור לשבת

הבטחה ששווה זהב / דוד קליינר



'שלום, האם אני מדבר עם הרב ראובן מאיר?' בקע הקול מן הטלפון. 'כן, בבקשה?' השיב ראובן. 'אני חקלאי מדרום הארץ' פתח האיש מן העבר השני 'למרות שאני לא דתי, הגעתי השנה להחלטה שעלי לשמור שמיטה, האם אני יכול להיפגש איתך?'

ראובן מאיר, שהוא אחד מרכזי קרן המסייעת לשומרי שמיטה היה מופתע מהשיחה. בדרך כלל קשה מאוד לשכנע חקלאי לשמור שמיטה כהלכתה, וכאן מגיע לפתע חקלאי המגדיר את עצמו כ'לא דתי' ומביע נכונות לשמור מיוזמתו שמיטה כהלכה, הדבר נשמע מעניין עד מאד...

בשעה היעודה נפגשו השניים והחקלאי שהציג את עצמו בשם ליאור, החל לספר: 'אני חקלאי ביישוב בדרום הארץ והשנה החלטנו אני ואשתי לשמור שמיטה אבל אין לנו שום מושג כיצד עושים זאת ובמה זה כרוך', ראובן החל להסביר לו את משמעות מצוות השמיטה ופרט לפניו את הפרוצדורות המורכבות הכרוכות בהכנת השדה לשמיטה. 'זה באמת מעניין, עד היום היו לי מושגים בסיסיים בלבד אודות השמיטה, אני מבין

שזה הרבה יותר מסובך ממה שחשבתי" אמר ליאור. "הניסיון לא קל",
הסביר ראובן "אבל תדע לך שיש הרבה עזרה ממרום, על כל צעד ושעל".
"את זה אתה לא צריך לספר לי", הפתיע ליאור, כשחיוך מופיע בקצה פיו.
"למה כוונתך?" הסתקרן ראובן. "האם יצא לך להיווכח בעזרה השמימית
הניתנת לשומרי השמיטה?" שאל בחיוך. "הדבר החל לפני שלש שנים",
החל ליאור לספר, "יום אחד שוחחנו אני ואשתי אודות העובדה שאנו חיים
בארץ ישראל ואנו יהודים, אבל אין לנו כל מושג ביהדות. לא ייתכן
שנחיה בארץ ישראל כיהודים תוך סיכון ומלחמות, בלי שנעצור לרגע
לחשוב מה כל זה אומר לגבנו. ומסקנת הדברים הייתה, להתחיל כל ערב
לקרוא יחד עם כל המשפחה כמה פרקים בתנ"ך. וכך, מדי ערב באווירה
נעימה, אנו מתיישבים עם הילדים בגינה שותים משהו טוב, וקוראים כמה
פרקים בתנ"ך..."

"ואז, יום אחד אנו מגיעים לפרשת בהר, אנו מתחילים לקרוא את הפסוקים
ומתגלה לעינינו ציווי מאד מיוחד: 'כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם
ושבתה הארץ שבת לה' – שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך
ואספת את תבואתה, ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ! שדך לא
תזרע וכרמך לא תזמור....' הבטנו אני ואשתי אחד על השני מופתעים,
באותם זמנים לא היו מקררי ענק לאחסון תוצרת חקלאית סיטונאית. כיצד
אם כן עם שלם המתפרנס כולו מן החקלאות יכול לעמוד בציווי שכזה,
אחת לשבע שנים לא לזרוע לא לקצור ולא לגדל שום דבר הניתן
לאכילה?"

בסופו של דבר מצאנו את התשובה בהמשך: "זכי תאמרו מה נאכל בשנה
השביעית, הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו?" וכאן באה תשובה
שמאד הפתיעה אותנו: "צווייתי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את
התבואה לשלש השנים... וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן
התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן! הבטנו
המומים אחד בשני, כיצד התורה יכולה להבטיח דבר כזה?"

זואז אשתי זורקת לחלל האוויר: ליאור, בא נבדוק את זה, בא נחליט שאת כל החלקות שלנו אנו משביתים בשמיטה, ונראה מה קורה בשנה השישית, מה דעתך?

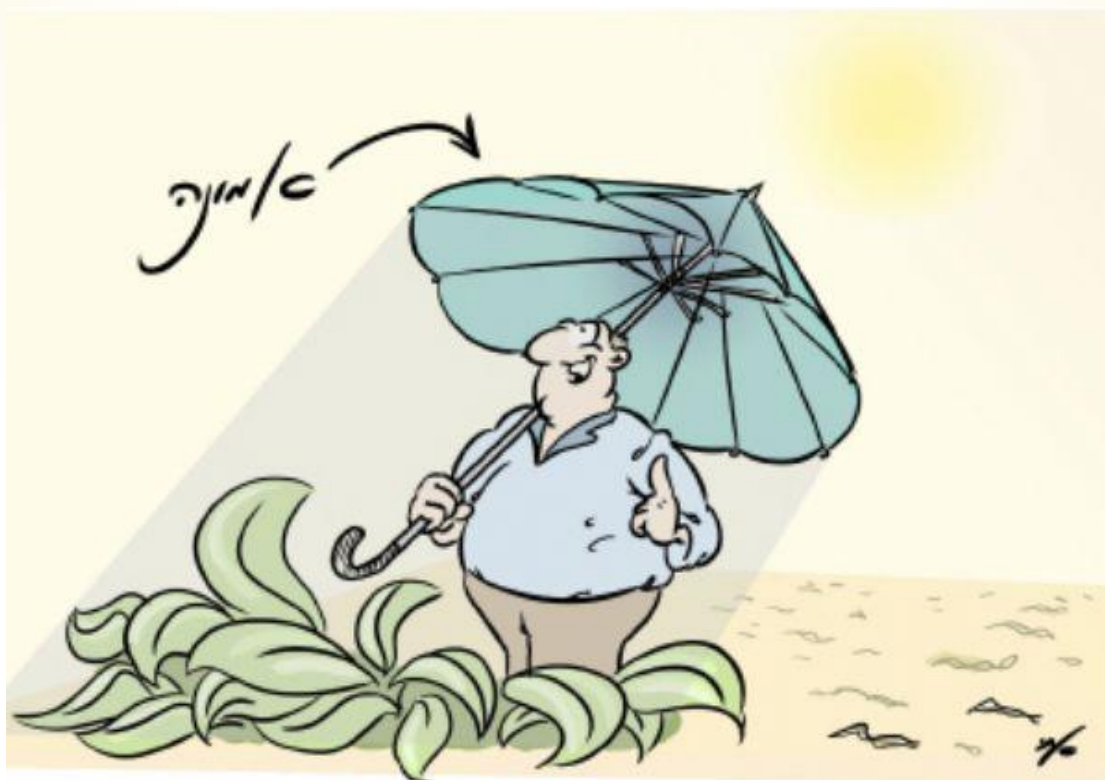
החלטתי להיענות לאתגר. לאחר מספר בירורים נודע לי שאנו עומדים בשנה החמישית, החלטנו לעצמנו שעוד שנתיים נשמור שמיטה והתחלנו לצפות בכיליון עיניים לבואה של השנה השישית. בסופו של דבר הברכה ביבול לא הופיעה אצלי פי שלש'.

'אז מה כן קרה? שאל ראובן בסקרנות. וליאור השיב: 'אני חקלאי כבר שלשים שנה, כל שנה הרווחים הם פחות או יותר אותו הדבר, אולם השנה קרה לי משהו מאד מוזר, השנה הרווחתי פי חמש!'

'אני מגדל בארבעים הדונם שברשותי פלפלים, בעיקר לייצוא לחו"ל, בדרך כלל אני מוכר קילו פלפלים במחיר סיטונאי של שלושה שקלים, השנה פנו אלי מכל העולם שאייצא את הסחורה שלי דווקא אליהם, המחירים שהציעו טיפסו ועלו, ולבסוף קילו של פלפלים נמכר במחיר סיטונאי של 18 שקל לקילו!'

'בהמשך הגיעו פניות מכל העולם, לא הבנתי מה קורה, התחלתי לברר ואז נודע לי שיש מחסור של פלפלים בעולם, מדינות שונות באירופה ובראשם ספרד השתמשו בחומר ריסוס שיוצר בסין, ובסופו של דבר התברר כרעיל מאוד, כל התוצרת החקלאית של אותן מדינות אירופאיות נוספות הלך פשוט לפח. נוצר מחסור עולמי בפלפלים, והמשווקים חיפשו נואשות בכל מקום בעולם אחר מטעי פלפל, כשנודע להם עלי, הם היו מוכנים לשלם הון תועפות על מנת לזכות בתוצרת החקלאית שלי'. אמר ליאור בסיפוק. והמשיך: 'זהו, אז הגיע הזמן לעשות את חלקנו בהסכם ולשמור שמיטה במלואה...'

בפרשתנו מבארת התורה את השכר הרב המובטח לשומרי השמיטה.
סיפור אמיתי זה ממחיש לנו עד כמה דברי התורה נכונים אף לימינו, ואדם
ששומר את השמיטה ומוסר את נפשו על מצוות התורה זוכה לברכה בכל
מעשי ידיו.



פתגם שבועי

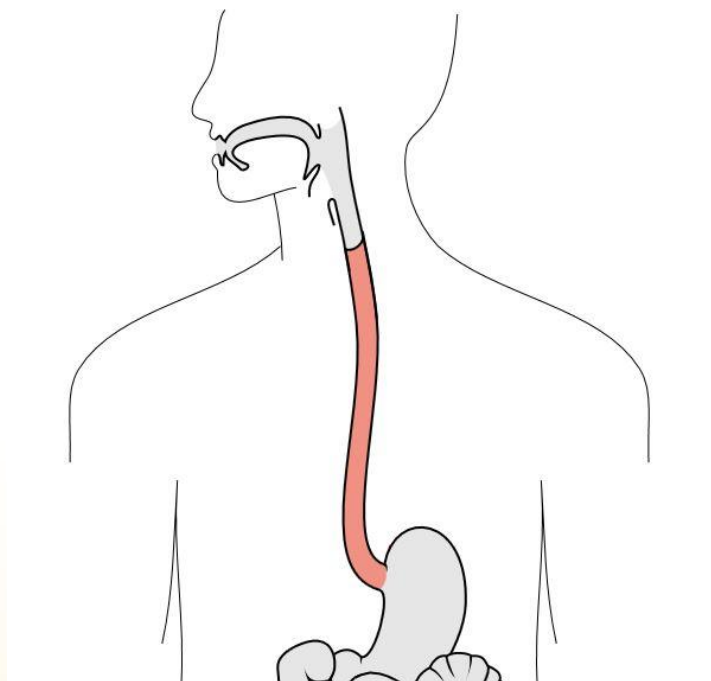
			בס"ד
פתגמים וניבים מפרקי אבות פרק ג'			
בפרק ומשנה	הניבים / הפתגמים	מספר	מס'
אבות ג', ט'	כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו - חכמתו מתקימת.	29	1
אבות ג', ט'	כל שמעשיו מרובין מחכמתו - חכמתו מתקימת	30	2
אבות ג', י"א	המלבין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא	31	3
אבות ג', י"ג	סייג לחכמה שתיקה	32	4
אבות ג', י"ד	חביב אדם שנברא בצלם	33	5
אבות ג', י"ז	אם אין דרך ארץ אין תורה	34	6
אבות ג', י"ז	אם אין קמח אין תורה	35	7

הרגלים מעוררי צרבת וכיצד להימנע מהם / בועז מזרחי

כל אחד מאיתנו חווה צרבות מדי פעם, אך יש כאלה שהתחושה מלווה אותם בתדירות גבוהה יותר. תחושת הצריבה אינה נעימה ויכולה להפוך למטרד של ממש, במיוחד כשהיא מתרחשת בעוצמה גבוהה ולעתים קרובות. הנה כמה טיפים תזונתיים שיכולים לעזור נגד צרבות ולכוון אותנו להרגלים הטובים ולהרגלים הגרועים לאכילה.

מהי צרבת?

על מנת להבין טוב יותר כיצד למנוע ולטפל בצרבת, כדאי קודם להבין מהי בעצם הצרבת. בזמן האוכל, המזון שאנו לועסים ובולעים יורד מהפה אל הקיבה דרך צינור הוושט. צרבת מתרחשת כאשר יש תנועה הפוכה ותכולת הקיבה מתפשטת במעלה הוושט לכיוון הגרון והפה. מיצי הקיבה החזקים הם אלו שיוצרים את תחושת הגירוי החזקה, כאשר הם פוגעים ברקמות הפנימיות של הוושט.



אילו גורמים יכולים לעורר צרבת?

1. ארוחות גדולות מדי

זה לא משנה אם אתם אוכלים מגש פיצה לבד או 3 ק"ג של סלט ירקות, בכל מקרה של דחיסת כמות מזון גדולה מדי לגוף, אתם מסתכנים בצרבת. האוכל ימלא את חלל הקיבה ויגרום להצפתה במזון חצי מעוכל המעורב בחומצות קיבה, אשר יחל לעלות מעלה לכיוון הוושט ויגרום לצרבת. כיוון שמופעל עומס רב על הקיבה, ייקח לה זמן רב לפרק את המזון ולכן תחושת הצרבת יכולה להימשך לפרק זמן ניכר. הפיתרון הפשוט הוא לאכול מנות קטנות יותר. אם בכל זאת יש לכם תיאבון מוגבר, פרסו את הארוחה למשך זמן רב יותר. כך גם תשבעו בקלות וגם תקלו על הקיבה ותמנעו צרבת.

2. אכילה 'על-הדרך'

אכילה 'על-הדרך' היא מכלול של דברים, שיוצרים סגנון תזונה לא בריא. ישנם כמה קריטריונים לאכילה כזו ורובם נובעים מאותה סיבה: אורח חיים לחוץ. בדרך כלל הבחירה תהיה במזון מהיר, כיוון שהוא נגיש וזמין יותר. כמו כן, האכילה עצמה תתבצע תוך פעולה נוספת, אם זה הליכה, נהיגה או כתיבת אימייל בעבודה. כמובן שזה יגרום לבליטה מהירה ובליעה של חתיכות מזון גדולות, מבלי ללעוס היטב. בארוחה שכזו, מה שקורה בקיבה הוא קבלה של חתיכות גדולות של מזון לא בריא (וקשה לעיכול) בפרק זמן קצר. בנוסף לכך, הגוף עסוק בפעילות נוספת, מה שגוזל אנרגיה יקרה ממערכת העיכול. התוצאה המתבקשת היא הפרשה מוגברת של מיצי קיבה, מה שיגרום כמובן לצרבת. זה אמנם קשה לשנות אורח חיים, אבל אפשר להתחיל בקטן, בדברים החשובים באמת, כמו אוכל. פנו לכם חצי שעה להתמקד באוכל.

3. אוכל שומני

שומן הוא רכיב שלגוף לוקח יותר זמן לעכל וככל שמשך העיכול מתארך, גדל הסיכון לצרבת. בנוסף, אוכל קשה לפירוק מצריך פעילות נמרצת יותר של מיצי קיבה. השילוב של שני הגורמים הללו מביא לצרבות פעמים רבות כשאנו אוכלים אוכל שומני. אם הארוחה שלכם היא כבדה יותר, השתדלו לאכול אותה לאט וללעוס היטב את המזון, כדי להקל על מערכת העיכול ולתת לה להתמודד עם כמות קטנה יותר של אוכל בכל פעם. כך הפרשת מיצי הקיבה תישאר מבוקרת ולא תעלה אל הוושט. בנוסף, מומלץ להחליף טיגון בצלייה בגריל ובכך ליהנות מאותם מאכלים ללא הצרבת.

4. מזונות בעלי חומציות טבעית גבוהה

חומציות גבוהה קיימת לא רק בקיבה, אלא גם במזונות מסוימים. רמת ה-pH היא שקובעת כמה חומצי המזון ובמאכלים כמו עגבניות, פירות הדר או חומץ, קיימת רמת pH גבוהה. אכילה של מזונות אלה אם כן, עשויה לגרום לצרבת. כדי להימנע מכך, מומלץ לא לאכול מאכלים אלה לבדם, אלא בליווי של מאכלים בעלי חומציות נמוכה, כמו פסטה למשל, וכן להשתדל לא לאכול אותם על קיבה ריקה.

5. משקאות מעוררי צרבת

לא רק מאכלים גורמים לצרבת, אלא גם משקאות עתירי קפאין כמו קפה או תה, משקאות מוגזים וכן אלכוהול יכולים לעורר צרבת. במקרה של קפאין, החומר הפעיל מעלה את חומציות הקיבה. אלכוהול לעומת זאת, גורם להרפיית השרירים, ביניהם שריר הטבעת של הוושט התחתון, האחראי על סגירתו. כשהשריר רפוי, קל יותר לתכולת הקיבה לטפס מעלה. משקאות מוגזים, גם אם לא מכילים קפאין, גורמים להתנפחות של חלל הקיבה וכתוצאה לדחיפה של מיצי קיבה מעלה אל הוושט. מה שייקבע במקרים רבים אם תסבלו מצרבת או לא, הוא המינון של המשקאות, התדירות בה אתם צורכים אותם והאם שתיתם אותם על קיבה ריקה.



6. שוקולד

מלך המתוקים הוא לצערינו גם אחד הגורמים הראשיים לצרבת. שוקולד מכיל גם כמות גדולה של שומן וגם קפאין. תוסיפו לזה את העובדה שהרבה פעמים הוא מגיע לקיבה דבר ראשון על הבוקר, במאפים מתוקים למיניהם, או מיד אחרי ארוחה כבדה וקיבלתם מתכון מושלם לצרבת. אם אתם לא יכולים בלי מתוק אחרי האוכל, נסו לעבור לקינוח של פירות. בנוסף הכניסו לפה משהו נוסף לפני שוקולד שמגיע על הבוקר.

7. חריף

אצל אנשים מסוימים גם מזון חריף או מתובל יכול לעורר צרבת. זה יכול להיות אפילו תיבול פיקנטי או בצל ושום שיעוררו את הצרבת, אך ברוב המקרים זה משתנה מאדם לאדם ותלוי בסבילות שלו לחריף. אם אתם נוהגים לאכול חריף וסובלים מצרבות, מומלץ להתחיל לבצע ניסויים: נסו להימנע ממזון חריף מסוים למשך שבוע ולבדוק אם חל שיפור. כך תוכלו לגלות האם אכן המזון החריף הוא מקור הבעיה וכן איזה חריף בדיוק עושה לכם צרבת.

טיפים לטיפול בצרבת

- הדבר החשוב ביותר שיש לעשות כדי לטפל בצרבות, הוא לגלות מה עושה לנו צרבת. כאמור, גורמים שונים משפיעים באופן שונה על אנשים שונים וכל אחד צריך לברר בעצמו למה קיבתו רגישה יותר. על מנת לעשות זאת יש לבצע מעקב אחר המזונות שאתם צורכים. תעדו את הארוחות שלכם: מה אכלת ובאיזו שעה, כמו גם האופן שאכלתם (כמות, מהירות). בדקו האם חלה צרבת בסמוך והמשיכו ככה לפרק זמן של כחודש. מה שיווצר הוא דפוסי האכילה והצרבות שלכם, כך שתוכלו לדעת בבירור ממה להימנע.

- טיפ קטן שיכול לעזור בכל מקרה של צרבת הוא לעיסת מסטיק. אם אמרנו שהחומצה היא שגורמת לצריבה, הרי שהחומר המנוגד לה הוא בסיס והוא יכול לדכא את האפקט הכואב שלה. החומר הבסיסי הזמין ביותר הוא רוק וייצורו בפה מסייע למנוע צרבות. כדי לעודד את ייצור הרוק ניתן ללעוס מסטיק ולבלוע את הרוק, שישמש כאנטי-חומצה בוושט.



- טיפ נוסף שיכול לעזור הוא אכילה כשלוש שעות לפני השינה. במצב מאוזן לאוכל קל יותר להגיע אל הוושט ולכן מומלץ להגיע למיטה כשהקיבה כבר אחרי פעולת העיכול המשמעותית. באותו אופן מומלץ שלא לשכב מיד אחרי האוכל. חשוב לציין כי צרבות מזדמנות הן דבר שכוח ולא תמיד ניתן להימנע מהן. אולם צרבות תדירות יכולות להיפסק אם נדע מה המקור שלהן ואיך להימנע ממנו. יחד עם זאת, אם אתם סובלים מצרבות חמורות שאינן נפסקות בשום תנאי, יש ללכת להיבדק אצל הרופא כדי לשלול קיומה של מחלה בוושט או בקיבה.

8. אירועים היסטוריים שקרו בשבוע הזה

י"א אייר תתס"ג 27.4.1103 נפטר הרי"ף – ר' יצחק אלפסי,
מגדולי הפוסקים

הרי"ף, רבי יצחק אלפסי נולד בעיר קלעת חמאוד שבאלג'יריה. בצעירותו למד בה בישיבה בתוניסיה והיה תלמידם של פרשני התלמוד רבנו חננאל בן חושיאל, הרב נסים בן יעקב גאון ורבי דוד אבן הגר. התקופה בה חי היתה סוף תקופת הגאונים ותחילת תקופת הראשונים. כידוע אנו מחלקים את פרשני התורה לתקופות ומקובל שאין לחלוק על תקופה קודמת. התקופות הם תנאים (משנה) עד 200 לספירה, אמוראים (גמרא) עד 450 לספירה, סבוראים עד 600 לספירה, גאונים עד 1000 לספירה, ראשונים עד 1500 לספירה ואחרונים עד ימינו אנו. הרי"ף חי בתפר שבין תקופת הגאונים לתקופת הראשונים וחתם את תקופת הגאונים ולכן יש שמכנים אותו גאון, וכפי שאנו רואים, הרי"ף לא היסס לחלוק על הגאונים.

לאחר מכן עבר להתיישב בעיר פאס שבמרוקו, ומכאן קיבל את שמו אלפסי בשנת 1088, שם למעשה היה רוב פעלו בתורה והפצתה לרבים. בהיותו בן 75, עקב הברעתו במשפט ממון חשש מהלשנות של המפסיד במשפט ולכן נאלץ לברוח לספרד, בתחילה לקורדובה ומשם עבר לאליסנה, בה שהה עד יום מותו.

הרי"ף התפרסם בעיקר בשל חיבורו על התלמוד שהקיף 24 מסכתות שהיו רלבנטיות להלכה בתקופתו, חיבור אשר כונה מאוחר יותר בשם "תלמוד קטן". את ספרו כתב במתכונת התלמוד, כשהוא מתמצת, מעתיק ומרכז רק את הדברים שלדעתו נוגעים להלכה. דבר נוסף שעשה בחיבורו, היה בכך שריכזו למקום אחד מאמרים העוסקים באותו נושא ואגדות רלוונטיות. הרי"ף לא הכניס בספרו את ההלכות שאינן נוגעות למעשה בזמנו. על ספרו חוברו פירושים רבים וגם הרמב"ם מסתמך הרבה על

דבריו. בנוסף פרסם הרי"ף ספר שאלות ותשובות שממנו ניתן ללמוד על התקופה וכן על כיוונים בפסיקתו.

הרי"ף הוא אחד משלושת הפוסקים העיקריים יחד עם הרמב"ם והרא"ש (רבינו אשר) שעליהם נבנה השולחן ערוך. נפטר ב' באייר תתס"ג והוא בן 90. על שמו נקרא היישוב כפר הרי"ף ליד צומת ראם (מסמייה).

י" אייר תרע"ו 13.5.1916 נפטר הסופר "שלום עליכם".

שלום עליכם הוא שמו הספרותי של הסופר שלום רבינוביץ שנולד בשנת 1859 באוקראינה והיה מהסופרים המרכזיים של ספרות היידיש החדשה. כנער התחנך בבית של אב משכיל ולמדן מחד, אך גם חסיד מאידך. סבו היה חסיד חב"ד. את מאמריו הראשונים פרסם בעיתון "המליץ", החל משנת 1880. שלום עליכם פרסם ספרים, סיפורים, ספרי ילדים ומחזות אשר נכתבו בעברית, יידיש ורוסית. מלבד פעילותו הספרותית עסק שלום עליכם גם במסחר והשקעות בבורסה שם הפסיד את רוב הונו.

בעקבות האכזבה ממהפכת 1905 שהייתה אמורה לפתור את בעיית היהודים ולהביא להם שוויון, החליט להגר לאמריקה. הוא השתקע בעיר ניו יורק והרבה לנסוע בעולם ולבקר בארצות אירופה ביניהן פולין, ליטא, רוסיה, שוויץ ועוד. הוא נפטר בשנת 1916 בניו יורק עקב התערערות מצב בריאותו. מיצירותיו המפורסמות: מוטל בן פייסי החזן, מנחם מנדל והיצירה הידועה ביותר "טוביה החולב" עם השיר הידוע "לו הייתי רוטשילד". יצירה זו היא הבסיס למחזמר "כנר על הגג" אשר תורגם לשפות רבות ומוצג על המפורסמים שבבימות העולם.

י"ד אייר תשל"ו 12.5.1976 נפטר "דדו", דוד אלעזר הרמטכ"ל התשיעי של צה"ל.

דוד אלעזר נולד ביוגוסלביה ובשנת 1940 עלה ארצה במסגרת עליית הנוער והשתלב בקיבוץ עין שמר. התגייס לפלמ"ח ובמלחמת העצמאות הפגין יכולת מנהיגות שתרמה לקידומו המהיר בסולם הדרגות: לאחר חצי

שנה של לחימה קודם מתפקיד מפקד מחלקה, למפקד גדוד "הפורצים" בחטיבת הראל של הפלמ"ח. עם תום המלחמה שימש בתפקידי פיקוד והדרכה, ביניהם מפקד בית הספר לחי"ר. לאחר מבצע קדש (1956) עבר הסבה לכוחות השריון ובשנת 1961 מונה לתפקיד מפקד גייסות השריון. בשנת 1964 התמנה לאלוף פיקוד צפון ומילא תפקיד זה במהלך מלחמת ששת הימים, והוביל לכיבוש רמת הגולן. לאחר כהונה כראש אגף המבצעים מונה לרמטכ"ל התשיעי של הצבא בשנת 1972.

דדו כיהן כרמטכ"ל במהלך מלחמת יום הכיפורים (1973) והיה מן האחראים להדיפתם לבסוף של הכוחות המצרים והסורים. תפקודו בימיה הראשונים של המלחמה עורר רושם מכיוון שהיה בין היחידים שהצליח לשמור על אופטימיות וקור רוח. ביטוי לכך ניתן בהופעתו הפומבית הראשונה עם תחילת המלחמה בה אמר את המשפט שהפך לסמל: "נשבור להם את העצמות". בתום המלחמה הוקמה ועדת אגרנט כדי לחקור את מוכנותו של צה"ל למלחמה. בדו"ח הועדה נכתב כי דדו "נושא באחריות אישית גם בעניין הערכת המצב וגם בעניין מוכנותו של צה"ל" והומלץ על הפסקת כהונתו כרמטכ"ל. בעקבות המלצת הועדה הגיש דדו את התפטרותו לממשלה. במקביל טען כי נגרם לו עוול, בעיקר על רקע העובדה כי הועדה לא המליצה על סנקציות כלשהן נגד הדרג המדיני. שנתיים לאחר מכן לקה בהתקף לב ומת. רבים קושרים את מותו המוקדם לטראומת "מחדל יום כיפור".

י"ד אייר תש"ז 4.5.1947 הפריצה לכלא עכו

בתקופת המנדט הבריטי שימש מבצר עכו כבית-סוהר, בו ישבו אסירי המחתרות ובו הועלו לגרדום שמונה מלוחמי האצ"ל. בית הסוהר בעכו היה המבצר השמור ביותר בארץ מוקף חומות וחפיר עמוק שהקיף את המבצר ממזרח ומצפון, בעוד הים נמצא ממערב. המבצר שכן בליבה של עיר ערבית שלא היו בה תושבים יהודים. עמיחי פגלין ("גידיי", שעל שמו נקרא מוניאון האצ"ל שליך הדולפינריום בתל-אביב), ראש חטיבת התכנון

וקציץ המבצעים הראשי, סייר בעכו מחופש כערבי, ולאחר בדיקה יסודית הגיע למסקנה כי הפריצה אפשרית, אולם הצלחת המבצע תלויה ביכולת האסירים להגיע אל הקיר הדרומי בכוחות עצמם. לשם כך הוברחו אל תוך בית-הסוהר חומר-נפץ וכן נפצים ופתיל. באותו זמן היו כלואים בבית-הסוהר 163 יהודים, מתוכם 60 אנשי האצ"ל, 22 אנשי לח"י ו-5 אנשי ההגנה. היתר היו אסירים פליליים וכן 460 ערבים.

מפקדת האצ"ל החליטה שרק 41 אסירים ישוחררו (30 אנשי האצ"ל ו-11 אנשי לח"י) וזאת בגלל היכולת המועטה למצוא מקום מסתור לבורחים. ביום הפריצה התלבשו עשרים לוחמים במדי יחידת המהנדסים הבריטיים ועוד שלושה התלבשו לבוש ערבי. כל הלוחמים עלו לשיירת מכוניות שכללה: משאית צבאית, שני טנדרים צבועים בצבעי הסוואה בריטיים ושני טנדרים אזרחיים. בראש השיירה נסע ג'יפ הפיקוד, וליד הנהג ישב "שמשון" (דב כהן, מפקד המבצע) בלבוש קפטן בריטי וחזהו עטור מדליות אשר קיבל במסגרת שירותו הצבאי בצבא הבריטי. כשהגיעה השיירה לעכו, נכנסו שני הטנדרים הצבאיים אל תוך השוק, בעוד המשאית חיכתה ליד השער. מאחת המכוניות הורידו סולמות ו"יחידת ההנדסה" צעדה לעבר בית-המרחץ הטורקי (הצמוד לבית הכלא) כדי "לתקן" את קווי הטלפון. הם טפסו בעזרת סולם על הגג המתחבר אל חומת המבצר והניחו את חומר הנפץ. במקביל התמקמו שני כוחות נוספים על דרכי הגישה על מנת למנוע מכוחות בריטים להגיע למקום.

בסביבות השעה ארבע אחר הצהרים נשמע פיצוץ וחומת הכלא נפרצה. הקבוצה הראשונה של הבורחים החלה לרוץ לכיוון הפרצה תוך שהיא מפוצצת את מנעולי השערים. במקביל הדליקה הקבוצה השניה אש ויצרה מחסום אש בפני כניסת שוטרים למסלול הבריחה. אנשי הקבוצה השלישית זרקו רימוני הלם לעבר הגג והבריחו את הסוהרים שניצבו שם. בתוך כל המהומה שנוצרה מן ההתפוצצות, היריות והאש, הגיעה קבוצת הבורחים לפתח היציאה, שם עלתה הקבוצה הראשונה לטנדר. ואולם, הנהג טעה ונסע לכיוון חיפה במקום לנסוע לכיוון מזרח. ליד החוף הם

נתקלו בקבוצה של חיילים בריטיים שיצאו לרחוץ בים ובהבחינם בטנדר פתחו באש. הטנדר ניסה לחזור על עקבותיו, אולם הוא נתקל בקיר בית-הקברות והתהפך. מתוך 13 הבורחים בטנדר 5 נהרגו, 6 נפצעו ורק 2 לא נפגעו מן היריות. הפצועים ושני הבריאים הוחזרו אל הכלא.

תקלה נוספת קרתה ליחידת החסימה בפיקודו של אבשלום חביב יחד עם מאיר נקר ויעקב וייס (אשר עלו לגרדום לאחר מכן) אשר לא שמעו את אות הנסיגה ונשארו בשטח גם לאחר שיתר היחידות כבר עזבו את עכו ולאחר קרב ארוך נתפסו ונאסרו. גם יחידת החסימה השנייה, נתפסה בידי הבריטים. יתר הבורחים והתוקפים שהיו במשאית ובטנדר השני, הצליחו לצאת בשלום את עכו. הם הגיעו עד לקיבוץ דליה שבכרמל, שם השאירו את המכוניות וצעדו ברגל לעבר בנימינה ולמחרת בבוקר פוזרו ברחבי הארץ למקומות שהוכנו עבורם מראש.

בסיכום הפעולה התברר שמספר האסירים שהצליחו לצאת לחופש הגיע ל-27 (20 אנשי אצ"ל ו-7 אנשי לח"י). 9 לוחמים נהרגו בהיתקלויות עם כוחות הצבא הבריטי: 6 מן הבורחים ו-3 מן המשחררים. 8 מהבורחים, חלקם פצועים, נתפסו והחזרו לכלא. בנוסף, הובאו למאסר 5 מן המתקיפים שלא הצליחו לחזור לבסיסם. האסירים הערבים נצלו את המהומה שנוצרה ו-182 מהם ברחו מבית הסוהר. למרות מחיר הדמים הכבד, תוארה הפעולה על-ידי כתבי-חוץ כ"פריצת בית הכלא הגדולה בהיסטוריה" ולטענת היסטוריונים רבים פעולה זו האיצה את החלטת הבריטים לוותר על המנדט שלהם בארץ ישראל.

ט"ז אייר תשכ"ה 18.5.1965 הוצא להורג אלי כהן – "האיש שלנו בדמשק".

אלי כהן איש המוסד שריגל לטובת ישראל והגיע למעמד בכיר בצמרת השלטון הסורי הוצא להורג בדמשק. אלי כהן נולד באלכסנדריה שבמצרים שם היו היהודים מגובשים בקהילה משגשגת והיו חופשיים לפתח

את תרבותם היהודית ולשמור על זיקתם למדינת ישראל. אביו ואימו העניקו לכל ילדיהם חינוך יהודי והשכלה כללית רחבה. שפות הדיבור בבית היו ערבית וצרפתית. אלי כהן היה תלמיד מצטיין, הוא נטה ללמוד שפות ומקצועות ריאליים. בסיום ביה"ס העממי, עבר לבי"ס תיכון צרפתי ואח"כ למד שנה בפקולטה להנדסה באוניברסיטה באלכסנדריה. ב-1944, כשמלאו לו עשרים שנה, הצטרף אלי כהן לתנועה הציונית. הוא התמסר לפעילות ציונית חשאית מלאה והקדיש לה את רוב זמנו.

לאחר מבצע "קדש" עלה ארצה בעקבות משפחתו. כאן התחתן עם נאדיה ונולדה להם בת בשם סופיה. תחילה עבד ב"המשביר", והגיש מועמדותו לקהיליית המודיעין וזמן קצר הועסק כמתרגם. אלי כהן גויס למודיעין ב-24 במאי 1960 וב-10 ביוני הודיעו לו שעבר בהצלחה את כל המבדקים ועתה מתחיל שלב האימונים המעשי. ה"מוסד" בנה לאלי כהן זהות חדשה של איש עסקים בשם כאמל אמין תאבת' שחי בבואנוס איירס וחוזר לסוריה. אלי כהן ענה על שני תנאים בסיסים להצלחה במילוי התפקיד - חזות חיצונית נאותה וידיעת השפה הערבית. כדי לאמץ זהות חדשה למד אלי את עיקרי דת האיסלם ואת עיקרי הדברים שעליו לדעת כאיש עסקים סורי. לאחר התאקלמותו בקהילה הסורית בארגנטינה עבר אלי כהן לסוריה. הוא קשר קשרים עם אנשי הביטחון הסורים והמערכת הצבאית. אלי כהן שכר דירה מול משרדי המטכ"ל הסורי כשאת מכשירי המורס שלו הסתיר במנורה של אחד החדרים. בעזרת מכתבי המלצה שהביא מארגנטינה, החל לטפח קשרים כ"סוחר עשיר" העוסק ביבוא ובעיקר ביצוא לאירופה. במרץ 1963,

זמן קצר לאחר שאלי כהן שב ממסע עסקים בארגנטינה, התחוללה הפיכה בסוריה ואנשי ההנהגה החדשה היו קרובים לאלי כהן. לכבוד ההפיכה אירגן אלי כהן נשף מפואר לכל תומכי המשטר החדש. אלי כהן חדר לחוגים רחבים וסיפק, בין היתר מידע על התוכניות להטיית מקורות הירדן ועל הסיוע שהגישו הסורים לארגוני החבלה הפלשתיניים. כמו כן סיפק מידע רב על הצבא הסורי והיערכותו ברמת הגולן. בראשית ינואר 1965,

בעת ששידר מברק לישראל פרצו אנשי בטחון סורים לדירתו של אלי כהן ולכדוהו בשעת מעשה. תחילה ניסה "כאמל אמין תאבת" להעמיד פנים, כמי שאינו מבין מדוע נעצר. לאחר שעונה בחקירה הודה שהוא סוכן ביון ישראלי ושמו אלי כהן. במשך 4 שבועות רצופים נחקר אלי כהן, החקירה היתה מלווה עינויים אכזריים ביותר. המוסד מיהר להודיע על כך לנאדיה אשתו וב-24 בינואר הודיעה סוריה רשמית על המעצר. המשפט של אלי כהן התנהל בדלתיים סגורות.

במשך מספר חודשים עשתה ממשלת ישראל מאמצים כבירים להשיג את שחרורו או לעכב את משפטו, בתקווה להביא להחלפתו במרגלים סורים. ישראל הציעה כספים, מודיעין לגבי יריבי המשטר בדמשק ותרופות. ישראל גם הפעילה ראשי מדינות, מלכים, אפילו את האפיפיור, אך לשווא. ביום הוצאתו להורג בתליה ביקש אלי כהן מרב הקהילה שיתקשר עם בני משפחתו וימסור להם כי מילא חובתו עד תום ונשאר נאמן לעמו ולארצו עד הרגע האחרון. משאלתו האחרונה היתה לכתוב מכתב פרידה לאשתו ולילדיו וכך כתב: "נאדיה יקירתי, משפחתי היקרה. אני כותב אליכם מילים אחרונות אלו בתקווה שתישארו תמיד מאוחדים. אני מבקש מאשתי שתיסלח לי, שתדאג לעצמה ושתעניק השכלה טובה לילדינו... יום יבוא וילדי יהיו גאים בי. ולך נאדיה יקירתי, את רשאית להינשא לגבר אחר למען יהיה אב לילדינו. בנושא זה את חופשיה לגמרי. אני מבקש ממך לא להתאבל על מה שקרה, אלא להסתכל על העתיד. אני שולח לכם נשיקות אחרונות. התפללו לעילוי נשמותי".

עד ליום זה מסרבים שלטונות דמשק להעלות את עצמותיו של אלי כהן לארץ. משפחתו של אלי כהן טוענת (וכנראה בצדק רב) שממשלת ישראל לא עושה די על מנת לדרוש את העלאת עצמותיו. לפני מספר שנים היתה נאדיה אלמנתו של אלי כהן מבין מדליקי המשואות בטקס יום העצמאות שנערך בהר הרצל.

הריצה במרתון ירושלים
להשלמת המימון להקמת פארק החסד ע"ש אודליה

בננו הצעיר ישי ה' יחייהו ויזכהו יזם עם הנוער ביישובנו – חשמונאים פעולה לסיוע בהשלמת המימון החסר להקמת פארק החסד להנצחתה של אודליה.

אחרי שרץ כבר שני מרתונים שלמים 42.2 ק"מ כ"א (מרתון טבריה ומרתון תל אביב) אותם הוא הקדיש למטרות חברתיות (פעמונים) הוא רץ במרתון ירושלים אותו הוא הקדיש לפארק החסד ע"ש אודליה (הפארק מתוכנן להתאים גם לילדים נכים)

היעד שהם קבעו לעצמם לגייס הוא 42,195 ₪. שקל על כל מטר שהוא רץ. וכל זאת הוא מסביר באתר אשר הקישור אליו מצורף בזה. הוא ביקש ממני שאעזור לו להפיץ האתר ואני כאבא ממושמע עושה זאת.

כדאי ללחוץ על הקישור:

בס"ד

אבוש, מצ"ב קישור לאתר התרמות לפארק אודליה. אתה מוזמן להפיץ

אותו <http://www.mimoona.co.il/ProjectsMobile/171>

From: ישי דוד תורג'מן [mailto:ishay.d.t@gmail.com]

Sent: 19 Mar 2014 1:59 PM

To: אבוש

Subject: אתר התרמה לפארק אודליה

מס'	המקור	מאת
1	שלום לעם – תורה ויהדות	דוד קליינר, יוסף רוזניק, איתמר מאיר, אבי בן אבנר, אריה תומר
2	פרשת השבוע לשוטרי ישראל	דודו אלהרר, הרב אליהו מוגרבי, מני ישי, יוסי לוי
3	שבת שלום מקובי ביטר	קובי ביטר
4	בית מורשה	הרב יהודה ברנדס הרבנית מיכל טיקוצ'ינסקי
5	ניר אביעד	ניר אביעד
6	פרסומא – נקודה טובה	ר' משה רוט
7	הרב שמעון בוחניק שליט"א	הרב שמעון בוחניק
8	חמישה חומשי תורה ומפרשי המקרא	רש"י, ראב"ע, רד"ק, רס"ג, רמב"ן, חזקוני, ספורנו, רשב"ם
9	מסכת אבות	
10	אתרי יהדות באינטרנט	

תודה לכל בעלי המקורות שבזכותם יכולתי לערוך ולהפיץ
פנינים אלו מהפרשה להגדיל תורה ולהאדירה .

בברכת שבת שלום ומבורך
שמעון תורג'מן

סדרת פרסומי "גמ"ח תורג'מן"

בנושא מעגל השנה ומעגל החיים של האדם היהודי:

1. פנינים לשבת גליון שבועי בפרשת השבוע וחגים בדוא"ל למנויים.
2. ברית מילה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים בנושא הברית ו"ברית יצחק" כולל קריאת התיקון מחולק ל 10 קוראים.
3. פדיון בן חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא הפדיון.
4. זבד הבת חוברת אישית מזכרת לתינוקת ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא זבד הבת.
5. חלאקה חוברת אישית מזכרת לתינוק ולמשפחתו ובה מנהגים, תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא ה"חלאקה".
6. בר מצווה חוברת אישית מזכרת לבר המצווה ולמשפחתו ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בר מצווה".
7. בת מצווה חוברת אישית מזכרת לבת המצווה ולמשפחתה ובה הלכות, מנהגים, תפילות, פיוטים ופירוט הטקס בנושא "בת מצווה".
8. נישואין חוברת אישית ובה הדרכה לבני הזוג ובה תפילות וברכות, תוכנית לוגיסטית לאירגון החתונה כולל לוי"ז מפורט כולל הנחיות לרישום ברבנות, טיפים לבחירת האולם, הקייטרינג, התזמורת הצלם ויתר בעלי המקצוע וכן תוכנית להכנת תקציב לאירוע וניהול ההזמנות והמזמנים, מתנות ועוד. וכן טיפים שונים לניהול האירוע.
9. חנוכת בית חוברת אישית מזכרת למשפחה ובה מנהגים, הלימוד מחולק, ל-10 קוראים תפילות, ברכות, פיוטים ופירוט טקס "חנוכת הבית".
10. אזכרות: חוברת תפילה וזכרון לעילוי נשמת המנוח/ה כולל פרקי תהלים ומשניות המותאמים לשם הנפטר/ת וכן דברי זכרון, קווים לדמותו/ה ותמונתו/ה של המנוח/ה.



רחוב הגפן 22, ת"ד 1601, חשמונאים 73127

טלפון: 08-9761519, פקס: 08-9761010

ני"ד: 050-5333949

דוא"ל: h-tourjy@smile.net.il

